STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 08764

KUM SHPATSIREN GELIEBTE

Moishe Nadir

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

קום שפּאַציִרען געליעבטע

און

פליטערפלירט

משה נאַדיר

פאַרלאַג „ווערבע"
ניו יאָרק, 1919.

Copyright, 1919.
by
MOISHE NADIR,
(Isaac Reiss)

PINSKI-MASSEL PRESS
84 BOWERY, NEW YORK

קום שפּאַצירען געליעבטע

דאָרט וואו מע גערט שפּאַצירען

„אָי, בענקען, ליובעדושא,
בענק איך נאָר נאָך דיר".

א לאַנד וואו מע גערט נישט שפּאַצירען, וואו מע טרינקט נישט קיין וויין.

א לאַנד פון הויכע בערג און פלאַכע טאָג־טעגליכ־קייטען. דאָס לאַנד פון פּיטסבורג, שיקאַגאָ, לאָס־אַנזשעלעס און דילענסי סטריט.

דאָס לאַנד פון פּרעירים, וואַטערמעלאָן, יאַקאַהולאַ־טענץ, טעאַדאָר־רוזוועלט, זינגער־געביידע, האָבעאָוס־קאָרפּוס, קוני איילענד, קינדער־פּאַראַליז און בריטש אָור פּראָמיס.

דאָס לאַנד פון בילי סאַנדעי, דעם טאָלנער רבי, ביזבי־אַריזאָנאַ, קערי נעישאָן און עוועלין נעסביט.

דאָס לאַנד וואו מען גערט געמען א שפּאַציר, וואו מען גערט כאַפּען א שווים, וואו מען גערט האָבען אויסגאַנג, וואו מען גערט־אויס מיט דער געליעבטער.

דאָס לאַנד וואו מען האָט פאַרגעסען די קונסט פון שפּאַצירען־גערן.

דאָס לאַנד פון אייזען און שטאָל, פון געלט און טעכ־ניק, פון ריעזיגע אונמעגליכקייטען און פון אָפּליפּטעריי. דאָס לאַנד, וואו דער וואָס קאָן שפּייען ווייטער ווי

אלע אנדערע, ווערט ערקלערט אלס טשעמפיאָן און מ׳טראָגט איהם אויף די הענט.

דאָס לאנד, וואו א מענש האָט נאָר א ווערט אזוי לאנג ווי ער איז א קינד, און פארלירט יעדען ווערט אזוי גיך, ווי ער הויבט אָן צו זיין ניצליך פאר דער וועלט.

א לאנד וואו דאָס לעבען ווערט נישט געגעסען רויהערהייד, נאָר עס ווערט געקאָכט און סטעריליזירט אזוי לאנג, ביז וואנען דער רויהער געזונטער טעם דערפון ווערט אויסגעוועפט.

דאָס לאנד, וואָס איז נאקעט פון אוואנטיורען, אויס־געטון פון ראָמאנץ און ליידיג פון יעדער ראהמליכקייט.

זינג איך מיר, ווי מ׳זינגט אין טעאטער:

א י ך ב ע נ ק א ה י י ם.

דאָרטען געהט מען שפאצירען מיט א רעליגיעזער פינקטליכקייט. דאָרט האָט דאָס לעבען זיין ראהמען, און דער טויט זיין ענגפארקניפטקייט מיט׳ן לעבען.

דאָרט וויינט ס׳גאַנצע שטעטעל אז מ׳שטאַרבט אָדער מען פאָהרט אוועק קיין אמעריקא, און דאָרט פרעהט זיך ס׳גאַנצע שטעטעל אז מ׳האָט חתונה אָדער מ׳געווינט אין דער לאָטערעיע.

דאָרט צינדט מען דעם קלויז־לאמטערן, ווען עס איז א יאָהר־צייט נאָך ר׳ מאיר בעל הנס, און מ׳רייסט קוקורוזעס פון פרעמדע גערטנער אין די סליחות־נעכט.

דאָרט רעגענט מיט בלאָטע און עס פריהרט מיט בלאָהע, דורכזיכטיגע שטיקער פראָסט.

דאָרט זענען די טשערעדעס שטערען אויפ׳ן הימעל אזוי אייביג פארבלאָנזשעט, און די לבנה דרעהט זיך ארום ווי א צעשראָקענער פאסטוך צווישען זיי, און זי ווייס אליין אויך נישט, וואו זי איז אין דער וועלט.

דאָרט זענען די בלומען קליין און האָבען קיין נע־מען נישט, און די וועלדער זענען גרויס און פול מיט זונענשטיינדלעך און מיט לויפיגע וואסערען.

דאָרט איז יעדעס יונג־הארץ אן אוצר־קעסטעל, און

יעדע נשמה א נעסט פון פיין־פארביגע חלומות, וואָס שפּראָצען דורך די אויגען ארויס.

און די ליעבע? — שטיל איז זי, הינטער אַלע פייערען פארבאָרגען, הינטער אלע שטיינער באַגראָבען.

און פול מיט דער פארב פון בלוט.

רויטע קאלינעס, רויטע קארשען, רויטע אגריסען, — וואקסען איבער אלע פלויטען אריבער און רעדען פון הארץ־ליעבע.

און די הערבסטען קומען אָן פון הינטער די בערג, ווי פארבענקטע רייזענדע, מיט פארביגע קליידער און מיט ריעזיגע ליולקעס, דורך וועלכע זיי צעבלאָזען דעם ווינט אין גלעזערנע רינגען, וואָס קלינגען און פאלען און ברע־כען זיך ערגעץ הינטער די מיהלען, הינטער די דערפער.

און די ווינטערס זענען שטרענג און אלט. און אונטער זייערע ווייסע ציין קנאקען די ביינער פונ׳ם טויטען וואלד, און די מארמאָר ביינער פון די פארגליווערטע טייכען. מע הערט ווי דער ווינטער פרעסט זיין זאק־רויב, און מ׳שרעקט זיך הינטער די ווייסע קוימענס.

און אז די זון קומט ארויס אין מיטען העלען טאָג און צינדט אָן דעם שניי מיט א בלאָהען פייער, זעהט דער ווינטער וואָס ער האָט אָנגעטון, און מיט חרטה וויינט ער פון די דעכער אראָפּ — וויינט מיט אמת׳ע טרערען.

אָבער ווען די נאכט קלייבט איהרע שווארצע שטיקער אומעט צענויף און שפּרייט זיי אויס איבער׳ן שטעטעל, פארגעסט דער ווינטער אָן זיין חרטה און מ׳הערט ווידער דאָס קנאקען פון די וואלד־ביינער און ס׳מערדערישע אָטעם־שיפען פונ׳ם ווינטער, וואָס ליגט מיט אלע פיער אויף זיין קרבן, ווי א משוגענער הונט.

און פריהלינג, אז דער הימעל הויבט אָן שמעקען מיט דעם ריח פון ווערבעס און די טויב טוט א זינג איבער׳ן דאך, און א שוואלב טוט, ווי א שווארצע פייל, א פליה איבער׳ן פענסטער, דעמאָלט הויבט מען אָן

געהן שפּאַצירען — גרוים און קליין, אַלט און מיטעל־יעהריג. עס שפּאַצירט דאָס שטעטעל געטריי, ערנסט, און יום־טוב׳דיג. שניידער־יונגען מיט פּאַרשייטע היט־לעך און אידען מיט סאַמעטענע קאַפּעליושען, מיידלעך מיט וויענער פּעלערינע־מאַנטלען און מיידלעך מיט וויס־געפּרעסטע טיכער אויפ׳ן קאָפּ — אַלע געהען שפּאַצירען לאַנגזאַם, ווי מ׳וואָלט נישט געוואָלט אויסרייבען די ערד. געהט מען איבער דעם שטראָס צום שפּאַצירגאַרטען, צום טייך, צום באַרג. און נישט נאָר די מענשען אויפ׳ן שטראָס, נאָר דער קייזערשטראָס אליין געהט אויך שפּאַצירען — געהט מיט די בחורים און מיט די מיידלעך, און ער זינגט אונטער זייערע פיס דאָס ליעד פון שפּאַ־צירענגעהן.

עס ווערט זומער און זומערדיגער. הייסע זון־בעזימס קערען דאָס שטעטעל. די סעדער זענען מיעד און פאַר־שלאָפען. די רויטע ווײַנשעל העננגען שלאַף אויף די ווייַנשעל־בוימער און האָבען נישט קיין כח אַראָפּצופאַלען און אונגארישע באַרען מיט די רויטע בעקלעך ווילען אַ ציטער טון אין ווינט און קאָנען נישט.

דעמאָלט וואַרט מען ביז וואַנעט עס זעצט זיך די זון און מ׳געהט שפּאַצירען. אַן אָרעם אונטער אַן אָרעם קייטעלט מען זיך צענויף און מען קלייבט מיט די פיס אַ דינעם, איידעלען שפּאַציר — אַ שפּאַציר, וואָס מען קאָן מיטנעמען אַ היים און זיך אויסשלאָפען אויף איהם: אַזוי ווייך און פריש איז ער.

צו עסען איז נישטאָ קיין סך — האָניג מיט ברויט פאַר די קינדער, אַ געזעצט טעפּיל מיט מילך פאַר די דערוואַקסענע, אָבער שפּאַצירען געהען אַלע. און יעדער טריט פונ׳ם שפּאַציר־גאַנג איז אַ גרויסע קונסט, איז אַן איידעלע וויסענשאַפט.

דאָרטען האָט דאָס לעבען סטיל, און רוה, און גע־מיטליכקייט, און אַזוי פיעל ליידיגע צייט — מ׳באָדט זיך אין צ י י ט! און דאָס מאַכט ריינער ווי אַ שטראָם,

דאָס דערקוויקט מעהר ווי א טייך, עס שטאַרקט מעהר ווי דער ים.

דאָרט אז מען הויבט אָפּ ס'היטעל פאר א דאמע, טוט מען עס אזוי גרינגטליך און פאמעליך, אז מען קאָן גאנץ לייכט איבערלייענען דעם נאָמען פון דער הוט־פירמע און דעם נומער פונ'ם היטעל. עטליכע מאָל אָפּ־הויבען ס'היטעל און זאָגען מיינע האָכאכטונג איז א טאָג ארבייט.

און אפילו די עלטערע אידען, חסידים, שפּאַצירען צום ברונען, מיט קרוגען אין די הענט, און מיט דעם חלום פון קאלט וואסער אויף די ברייטע, באָרדיגע פּנימ'ער.

איך בענק נאָך דעם לאנד, וואו שפּאַצירען געהן איז א קונסט און נישט קיין ארבייט. איך בענק נאָך די פארלוירענע שפּאַצירען אין דעם שטעטעל, וואו ליידיג־ארומגעהן איז נישט געוועזן קיין בושה. איך בענק נאָך די נידריגע דעכער, נאָך די הויכע הימלען, נאָך די אידיש־לעך פארשפּיצטע בערג, נאָך דער ערד פון בלאָטע און שניי, און שטויב, וואָס איז דאָך א סך ווייכער ווי די ערד פון שטיין און אייזען.

— — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

איך בין ערשט געקומען פון א שפּאַציר פון צענט־ראל־פּארק. מ'האָט אויף מיר געקוקט ווי אויף אַן אויס־לענדער, דערפאר, ווייל איך בין געגאנגען שפּאַצירען לאנגזאם, ערנסט און מיט א שטעקען.

שאַלעכמאָנעס

היימלאַנד, מיין היימלאַנד.

מיינע ברוינע, נישט־שעהנע אויגען ווערען אָנגעפילט מיט טרערען. מיין הארץ ווערט פארבענקט און שווער, ווען איך שרייב:

היימלאַנד, מיין היימלאַנד.

פלאטער מיין הארץ, פלאטער, אהין צו מיין היימלאַנד ארויס. אהין צו די געטרייע וועלדער, וואָס ציטערען איבער דיין שלאָפענגעהן און איבער דיין אויפשטעהן. אהין צו דער אויסגעבענקטער יונגליכקייט אויף ווייטע פעלדער, אויף הויכע געבערג. אהין צו דעם זאַנגענגעזאַנג פון קאָרען, צו די טייכען פון צעשמאָלצענע בלוישטיינער. אהין צו מיין אלטער היים, וואו בלאָטע גלאַנצט קעגען הימעל, וואו מענשען געהען אזוי פאמעלעך, ווי די צייט, וואו אלצדינג קומט און פארגעהט מיט טאקטליכקייט, וואו מ׳זעהט ארוים די רויהע שטעך פון דער מוטער נאטור. וואו אלצדינג איז ליעבע, גלויבען, געטריישאפט, חלומות.

ברידער פון דער גרויסער שטאָט, שוועסטער פון דער גרויסער שטאָט! שטעלט אָפּ אייערע לויף־טריט, פאַכט אראָפּ דעם שטיינשטויב פון אייערע נשמות און איך וועל אייך — אין דער דאָזיגער שפּעטער שעה פון ציוויליזאציע און נאכטגלעקלעך — דערצעהלען וועגען מיין היימלאַנד, מיין היימלאַנד.

שיסעלעך מיט זילבער, טעלערלעך מיט גאָלד זענען געווען צעשטעלט אויפ'ן חלום־טיש פון מיין פריהען לעבען. אָבער גאָלד איז הארט און זילבער איז בלאס און טויט, און וואסער איז לעבעדיג. זיינגען די וואסערען ביי אונז אין שטעטעל. האָב איך זיי ליעב. באָד איך מיך אין לויפענדיג וואסער, און כ'שריי אין וואסער אריין מיין אינגעלשע פרייד. בלוי וואסער, בלוי וואסער אומעטום. אין קלאָרע טעג זעהט מען ארויס די וואסערשטיינדלעך און די ערד־קנייטשען. און די ווערבע־בלעטער פאלען אַיבער די פלויטען אריבער, פארפליהען אויפ'ן וואסער און שווימען אוועק, ווי קליינע טונקעלע שיפען. דער ווערבעבוים — די מוטער — קוקט זיי נאָך און וויינט. ווערבעהארץ, ווערבעהארץ, וואָס וויינסטו? איך ווייס, ווייל מיינע קינדער זענען מיט'ן לויפיגען פלוס אוועק און איך ווייס נישט וואוהין.

מענשענמוטערס זענען נישט קיין ווערבעבוימער, אָבער וויינען וויינען זיי. נישט אין דרויסען, נישט אז אלע זאָלען הערען, נישט ביי די ברעגען פון די פלוס־וואסערען, אָבער דאָס שטעטעל בענקט איהר מוטערשאפט ארויס, און פון קליינע ווייסע הייזער טראָגען זיך שטראָמען מיט בענקעניש — צו די פרעמדע לענדער, וואו זייערע קינדער זענען אוועק זוכען דאָס גליק, דאָס גליק וואָס וואוינט הינטער די בערג.

אין א טאָל — אין מיין היימלאנד, אין גאליציען — שטעהט אונזער שטעטעל. אויף א בארג — שטעהט אונזער שטוב.

קומט דער ווינטער שטעלען זיך די פרעסט, וואָס טרינקען אויס דעם אָטעם פון האלז און די לופט אליין ברעכט זיך און פאלט אראָפּ איבער דעם טייך — בלייבט ער שטעהן צעשראָקען און בלאס.

שטעהען די נידריגע הייזלעך — נידערט אויף זיי דער שניי ארונטער, פון גאָט'ס ווייסער האנט. לעגט ער זיך אויף די שטרוי־און־גאנטע דעכער אוים — אויפ'ן

מארק, אויפ'ן פארגאָלדעטען קלויסטער־צלם און, להבדיל, אויפ'ן פארצייטיגען פאנאר לעבען שוהל, וואָס מ'צינדט אָן נאָר אויף ר' מאיר בעל הנס' יאָהרצייט. און אלצדינג שטארבט א ווייסען און רוהיגען טויט.

אמאָל קומט א שטורם־ווינד מיט א זאווערוכע. ווע־ר'ען די דארפגעהער ערגיץ אויפ'ן וועג דערפרוירען. היילט דער ווינט ווי טויזענט משוגע'נע הינט איבער די שפיץ־בערג. ציטערען די שויבען אין אלע פענסטער. פליהען די רויכען פון די קוימענס ווי צעריסענע דינע פעהנדלעך אוועק און ערגיץ שטעהט א בלאסער מענש ביי א פענסטער, הויכט אויס א רעדעלע מיט זיין אָטעם און קוקט מיט פארבענקטע אויגען אין דער ווייסער וועלט אריין און קלאפט מיט די פינגער אויף די שויבען א ניגון אויס.

נאָר שווער און בייז ווי עס איז דער ווינטער אין אונזער לאנד, טראָגען איהם מענשען לייכטער אריבער דערפאר, ווייל ער איז עהרליך און האלט זיין וואָרט, וואָס ער זאָגט אָן דורך דעם לוח.

ווי א שלעכטען נאָר פינקטליכען פריץ פארטראָגט מען איהם. ליידט מען פון איהם. זאָגט מען איהם אפילו נאָך א גוט וואָרט. מ'ווייסט: סע'ט אוועק זיין צייט — וועט ער זיך נישט ווייזען.

עהרליכע פריצים ביי אונז און עהרליכע ווינטערס: מאכען נישט קיין שטיק. נעמען ארויס ס'חיות מיט דער נשמה, נאָר פינקטליך און אין דער צייט.

ליגט א גאנצען ווינטער דאָס שטעטעל אונטער א ווייסער, פון־ווינט־אפגעפרעסטער דעק און האלט איין דעם אָטעם. אמאָל טוט — ביי טאָג — א לויכט די זון, נעמט זיך חנ'דלען צו די יונגפרוילליכע, אומבארירטע שנייען אויף די בארג־שפיצען, און די גלימצערדיגע אי־בער־ווייסע פלאכען, וואָס שווינדלען פאר די אויגען. קאַ־פען שטילע טראָפּענס דאָ און דאָרטען, זינגען שטיל. טוט זיך א פויגעל א וויז, זוכט עפּעס אין שניי און פאר־

שווינדט. עפענען זיך טירען און מ׳זאָגט: דוכט זיך דער פּראָסט ברעכט. פאַלט אַרונטער די קראַנק־פאַרפלאַמטע זון הינטער׳ן באַרג. לויפען אָן די גאַנצע וועלט מיט שאָטענס איבער די שנייען און עמיצער זאָגט:
סע נעמט שוין ווידער — אָוואַ!
אַזוי ביז אַרום פּורים־צייט.

פאַר פּורים הויבט אָן לאָזען דער שניי. ווערען די טעג זאַטער מיט וואַרימקייט. הויבט דאָס שטעטעל אָן העכער צו אָטעמען. ווייזען זיך מעהר מענשען איבער די קרום־צעלעגטע געסלעך. לויפען ווייבער מיט קראַסע שאַלען אויף די אַקסלען, נאָך ראָזשינקעס און אינגבער, און באָרגען איינס ביי ס׳אַנדערע פּערימלעך אויף צו מאַ־כען דאָס פּורים־געבעקס, און פון צייט־צו־צייט דער־הערט זיך ערגעץ אַ רוישען פון אַ פאַראיאָהריגען גראַגער — וואָס אַ אינגעל פּרובט אויס, צי ער קען איהם באַנוצען.

ס׳איז געווען אין אַזאַ האַלב־פאַרזומערטען טאָג, ווען די וואַסערען ביי די ברעגען פון באַרג האָבען שטיל גע־זונגען, און אויף דער משופּע־קייט פון דעם הויכען לעהם־באַרג האָבען זיך שוואַרץ־אויסגעפּרעסענע שטיקער ערד באַוויזען, דעמאָלט האָב איך מיך צונויפגעטראָפען אין גאַס מיט מיין חבר שיקעל, אַ אינגעל פון אַ יאָהר צוועלף, אַזוי ווי איך, און מיר האָבען זיך צערעדט — אָט וועגען וואָס:

— וואָס וועסטו מיר שיקען שאַלעכמאָנעס, שיקעל?
— וואָס וועסטו מיר שיקען?
— וואָס זאָל איך דיר שיקען, שיקעל?
— שיק מיר — כ׳וויים וואָס?
— כ׳וויים אויך נישט וואָס.
— שיק מיר אַ מעסעריל מיט צוויי קלינגלעך און מיט אַ פראָפּענציהער — אַרויסצושלעפּען קאָרקעס פון פלעש־לעך.
— און וואָס וועסטו מיר שיקען, שיקעל?

— איכ׳ל דיר שיקען א טייסטעריל.

— א גרינס, מיט דריי שלעסער, א נישט וויל איך נישט.

— עהן! א טייסטעריל מיט דריי שלעסער דארף קאָסטען מעהר ווי א מעסעריל — כ׳האָב שוין גע־פרעגט!

— מיט וויפיעל מעהר, שיקעל?

— מיט א צעהן גראהצער.

— נא׳זשע דיר צעהן גראהצער — באשטייסט דארויף?

— איז אָפגעמאכט. גיב מיר א האנט.

— איז אָפגעמאכט. נאדיר א האנט און צעהן גראה־צער.

נאָך דעם דאָזיגען שמועס האָבען מיר ביידע — איך און שיקעל — ארומגערעדט די אנדערע קליינינקייטען בנוגע אונזערע שאלעכמאָניסען און עס איז באשלאָסען געוואָרען, אז א י ך ש י ק א י הם:

א פלעדיל, מיט א שטיקעל נייענט, א טאָרטעל, צוויי פלוימען־המן־טאשען און — א מעסעריל מיט צוויי קלינג־לעך און מיט א פראָפענציהער אויף ארויסצושלעפען קארקעס פון פלעשער.

א ו ן ע ר ש י ק ט מ י ר:

אויך א פלעדיל מיט א שטיקעל נייענט, דריי מאָן־המן־טאשען, א שטיקעל שטרודעל און — א גרין טייס־טעריל מיט דריי שלעסער.

אין דריי טעג ארום איז געווען פורים.

דורך דער צייט האָבען מיר זיך נאָך עטליכע מאָל גע־זעהן, איך און מיין חבר שיקעל, ארומגערעדט די מעגליכקייט פון אויספיהרען אונזער אָפמאך, און צו ווע־לען אונזערע מאמעס באקען די געבעקס, וועלכע מיר האָ־בען זיך איינס ס׳אנדערע צוגעזאָגט. ביים לעצטען טאָג, פאר אסתר־תענית, האָט שיקעל, וועלכער איז געווען א קלוג אינגעל און געהאט א טאטען א סוחר, גענומען

ציהען צוריק, און אָנגעבען פאר אן אורזאך, אז די פּרייז אויף גרינע טייסטערליך מיט דריי שלעסער איז געשטי־גען און כ'האָב איהם געמוזט צוגעבען נאָך פינף גראהצער.

— גערענק־זשע, שיקעל, — האָב איך זיך מיט איהם געזעגענט — א פלעדיל, א שטיקעל נייענט, דריי מאָן־המן־טאשען, א שטיקעל שטרודעל און א גרין טייסטע־ריל מיט דריי שלעסער.

— טייסטעריל מיט דריי שלעסער! — האָט ער מיר צוגעגעבען.

—און די שלעסער זאלען קנאקען, אז מען מאכט זיי צו — האָב איך אויסגענומען.

— קנאקען, אז מען מאכט זיי צו! — האָט ער מיר צוגעגעבען.

— און ווער'ט שיקען דעם ערשטען שאלעכמאָנעס? איך צי דו? — וויל איך וויסען.

—אודאי דו! — איז ביי שיקלען נישט קיין ספק. נאָר פארגעס נישט ס'מעסעריל מיט צוויי קלינגלעך און מיט א פּראָפּענציהער אויף ארויסצושלעפּען קאָרקעס פון פלעשלעך.

— כ'יל נישט פארגעסען, שיקעל! איך לויף באלד אוועק קויפען.

— און איך שפּרינג שוין אוועק קויפען א טייסטע־ריל.

— — — — — — — — — — — — — —

געקומען די נאכט פון פּורים, האָב איך שוין געהאט, אין קעשענע, ס'מעסעריל מיט די צוויי קלינגלעך. צוויי קלינגלעך און א פּראָפּענציהער אויף ארויסצושלעפּען קאָרקעס פון פלעשלעך, ווי ס'איז אָפּגעמאכט צווישען מיר און שיקלען. באלד בין איך צוגעשטאַנען צו מיין מאַ־מען זי זאָל מיר איבערגעבען די נויטיגע שטיקלעך גע־בעקס אויף אוועקצושיקען, און נאָכדעם ווי איך האָב אלץ געהאט גוט איינגעפּאקט און פארדעקט מיט א ווייס סער־

וועטיל, האָב איך גענומען מיין קליין ברודער'ל און איהם אוועקגע'שליח'ט צו מיין חבר שיקעל. איך אליין האָב זיך געשטעלט ביי דער טיר וואַרטען, וואַרטען אויף דעם צויבערליכען גרינעם טייסטעריל מיט די דריי שלעסער, וואָס קנאַקען, אז מען מאַכט זיי צו.

— זאָלסט אויסאַרען ביז וואַנעט ער וועט צוריק־שיקען! — האָב איך נאָכגעשריען מיין שליח.

— כ'יל אויסאַרען ביז וואַנעט ער וועט צוריקשי־קען! — האָט ער מיר צוריקגעשריען.

עס איז אוועק צעהן, פופצעהן, צוואַנציג לאַנגע מינו־טען, שווערע מינוטען, אומענדליכע מינוטען און אָט האָט זיך באַוויזען מיין ברודער'ל מיט'ן צוגעדעקטען טע־לער שאַלאַכמאָנעס.

מיט ציטערדיגע הענט האָב איך אויפגעדעקט דעם טעלער, איבערגעצעהלט די שטיקלעך געבעקס: אַ פלעדיל — ריכטיג. אַ שטיקעל נייענט — ריכטיג. דריי מאָהן־המן־טאַשען — נישט אָפּגענאַרט. אַ שטיקעל שטרודעל — אויך דאָ. און אָט איז דאָס טייסטעריל — אַ גרין טייסטעריל, אַז ס'איז אַ מחיה צו קוקען דאַרויף, נאָר... שאַ! וואָס איז דאָס? בלויז צוויי שלעסער. נישט קיין ד ר י י — נאָר צוויי. און זיי קנאַקען נישט. זיי ווילען נישט קנאַקען. אפשר זענען זיי קאַליע? און אפשר האָט ער מיך אָפּגענאַרט, שיקעל, און געקויפט אַ וואָלוועל טייסטעריל. און סע קנאַקט נישט — וועה איז דאָס לע־בען מיינס! סע הויבט אפילו נישט אָן צו קנאַקען. גיט נישט אפילו אַ קליין, פיצעל, ברויזעל קנאַקעלע. און סע האָט אפשר קיינמאָל נישט געקנאַקט. ער האָט מיך אָפּגענאַרט — דער אָפּנאַרער.

און כ'האָב מיך צעוויינט מיט אַ גרויס געוויין, אַז מ'האָט מיך קוים איינגעשטילט.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

נאָך דער סעודה בין איך מיט רויט־פאַרוויינטע אוי־גען אַרויס אין גאַס, אָפּגעטשאַטעוועט מיין שיקלען, בעת

ער איז ארוים פאר דער טיר און אין עטליכע רגע'ס שפּעטער זענען צוויי שווארץ־לאַקיגע אינגלעך, מיט יום־טוב'דיגע אנצוגלעך געלעגען אויפ'ן בלאָטיגען שניי, זיך געקאַטשעט איינס אויף ס'אנדערע, זיך געבאַכעט מיט די קליינע אינגעלשע פויסטען און געשריען:

—דו אָפּנארער, דו. א טייסטעריל וואָס קנאַקט נישט וועסטו מיר געבען?!

— און א מעסעריל וואָס ציהט נישט קיין קאָרקעס, וועסטו מיר שיקען?!

— כ'האָב דיך אין דר'ערד מיט די פיס פארקערט, מיט די פופּצעהן גראָהצער.

— כ'האָב דיך אין דר'ערד — מיט די פיס פארקערט גיב מיר אפּ ס'טייסטעריל.

— כ'יל דיר געבען ס'טייסטעריל, אז דו וועסט מיר געבען ס'מעסעריל.

— — — — — — — — — — — — — — —

מיין ליעב, טייער שטעטעל אין גאליציען!

פסח'דיגע טעג

מ'רופט איהם טוליע־בארג און איך ווייס נישט פאר־וואָס. אין מיינע שפּעטערדיגע יאָהרען האָב איך גע־פּרובט זוכען א טייטש פאר דעם וואָרט. אפשר איז דאָס פארגרייזט פון טאָליע, ווייל דער גרויסער וואונדערלי־כער בארג זעהט באמת אויס ווי ער וואָלט געהאט א טאָליע, וואָס גאָט, כביכול, אליין נעמט ארום מיט ליעבשאפט יעדעס יאָהר ארום פּסח־צייט.

איך ווייס נישט, אפשר איז דאָס ריכטיג. אין די געאָגראפישע באשרייבונגען פון מיין אָרעם היימלאנד, גאַליציען, ווערט דער בארג נישט דערמאָנט. ווי וואויל ער איז מיר א סך ליעבער פון די קארפאטען־בערג און די שווייצער־בערג און אלע אנדערע בערג, וואָס באוואכען מיין אָרעם און טרויעריג לאנד.

אונטען אין טאָל ליגט דאָס שטעטעל צעוואָרפען און פארגעסען. דאָ א צווינטער מיט א געגילדעטען צלם און מ א י ־ ב ו י מ ע ר ארום פארקאן, דאָרט א שוהל מיט אן אראָפּגעלאָזטען דאך, ווי ס'היטעל איבער'ן פּנים פון א פארשעמטען מענש. דאָ א פּראָפּינאציע מיט א שטיין־באנק אין דרויסען, אויף וועלכער עס זיצען זומערצייט עטליכע גוים און רויכערען קורצע ליולקעס אָדער שנייי־דען א ברויטעל אויף קליינע רייפטעלעך, באשיטען דאָס מיט זאַלץ, שטעקען דאָס ארויף אויף א קניפּיקעל און עסען דאָס פאמעליבען און מיט אפּעטיט, ווי לעקעך.

דאָרטען א אידיש געוועלבעל מיט א שילדעל: „האנדעל מיעשאניך טאָווארִאוו“ — האנדעל מיט געמישטע סחורות, הייסט עס. דאָ — דאָס איינציגע פּריצישע הויפעל פון דער אלטער ראָזאליעכע, די איינציגע אידישע אלטיטשקע, וואָס רעדט פּויליש און פיהרט זיך ארום מיט א קאָץ. און דאָרטען — הייזלעך צעוואָרפענע, ווי פארגעסענע, אויסגעדרעהטע, איינגעפאלענע, מיט קרומע שויבען־קעסטלעך און נידריגע דעכלעך פון שטרוי און גאָנטעס.

איבער די אלע שפּל׳דיגע און דערשלאָגענע הייזלעך און מענשען שטעהט דער טוליע־בארג עפּעס ווי א קיניג, וואָס מ׳האָט איהם פארטריבען פון זיין לאנד און וואָס וועט אין א שעהנעם טאָג — מ׳קען נישט וויסען ווען — אפשר אויפטון אזוינס, וואָס די וועלט האָט עס נאָך נישט געהערט.

אויבען, אויפ׳ן סאמע שפּיץ בארג, איז דער אידישער בית־עולם, דאָס הייליגע אָרט. דאָרט שטעהט עס ארומגעצאמט מיט א שווארצען פּארקען, מיט קליינע מצבה׳לעך, ווי ווערפלעך צוקער, און עס שרייט אראָפּ אין טאָל צו אלע אידישע קינדער:

— אידען! פארגעסט נישט, אז ס׳איז פאראן א טויט אויף דער וועלט. לאָזט זיך נישט פארפיהרען פונ׳ם יצר־הרע.

און די שטומע רייד פון די קליינע מצבה׳לעך העלפען. מ׳זינדיגט נישט.

געהט א איד א סוחר אין דער פריה אין קלייזעל אריין און מאכט ביי זיך אָפּ ער זאָל הייגט נישט מאכען קיין לאנגע שהיות מיט׳ן דאווענען, מחמת ס׳איז יאריד — פאלט זיין אויג אויפ׳ן טוליע־בארג. ער גיט א קרעכץ און האָט חרטה. ווייל אמאָל א אידיש מיידעל אוועקגעהן צו דער ראָזאליעכע און אנטלייהען א פּויליש ביכעל, גיט זי א קוק אויפ׳ן טוליע־בארג און זאָגט זיך אָפּ פון דעם זינדיגען געדאנק.

און אזוי כסדר.

ווינטער גלאנצט דער בארג און פארפינקעלט דאָס גאנצע שטעטל — ווי א ריזיגער דימענט. דאָס בית־עולם זעהט מען נישט, ס'איז פארטרונקען אין שניי. ווען־נישט־ווען זעהט מען דאָרט קריכען עפּעס א מענשעל מיט א גרין היטעל מיט א פעדער. זאָגט מען: „ס'איז דער ליעסניק!" און אמאָל ביינאכט זעהט מען זיין לאמטערען־פייער און דעם שווארצען הונט. זאָגט מען: „ס'און אוצר!"

קומט נאָהענט פּסח פארנעמט דער טוליע־בארג דעם אויבען־אָן אין שטעטעל. אויף א גרינגעם היסב־בעט זיצט דאָס וועלדעל דאָרט אויבען און ווארפט זוניגע שמייכלען אין שטעטעל אריין. דער ליעסניק ווייזט זיך אָפּטער, אָבער איצט זעהט מען איהם נעהנטער. זאָגט מען: „א פּראָסטער שליאכטיטש!"

ס'איז פריהלינג אין שטעטעל און — פּסח.

די פריהלינגס־ווינטען האָבען די בלאָטיגע גאסען צו־געטרוקענט אין דערזעלבער צייט, וואָס זיי האָבען די ספרים אויף די לאנגע בענק געלופטערט און גע'כשר'ט אויף יום־טוב. שטעטעלשע שניידעריונגען און פריילינס מיט ריין־אָפּגעפוצטע ברונעלענע שיך קלויבען שוין סטעזשקעס און זוכען אויסצומיידען די בלאָטע.

פון אונטער דעם בריקעל, וואָס איבער דער ריקע שמעקען ארוים די ווערבעס מיט אזא שיכור'ער זיס־קייט. אונטען פליעסקעט זיך דאָס וואסער עפּעס א פאר־שלאָפענס, א מיעדס. צופיעל אָנגעהאָרעוועט זיך פאר פּסח, שווענקענדיג אידישע פענסטער, וואָס מ'האָט אראָפּגענומען פון די זאווייעסעס און אוועקגעטראָגען צום וואסער אויסוואשען לכבוד יום־טוב. פון די מאסע פּסח'דיגע כלים, וואָס מ'האָט גע'טובל'ט, איז עס מיעד — דרימעלט עס און פלוידערט עפּעס פון שלאָף.

פון דרויסען האָט איצט דאָס שטעטעל א ניי פּנים: ווייס אויסגעקאלכט מיט גלימצערדיגע פענסטערלעך,

אויף וועלכע עס שפּילט זיך די כשר'ע פּסח'דיגע זון.
יום־טוב־לעב!

דעם ערשטען טאָג פּסח, נאָכ'ן מאָלצייט, ווייזען זיך אויפ'ן גאַסעל, וואָס פיהרט צום טוליע־באַרג, חברה שניי־דעריונגען אָנגעטאָן אין סטאַיאַנצע קראַגענס און מאַנזשעטען מיט גוואַלדיג־גרויסע קנעפּ. זיי געהען פּאָר־ווייז, — אַ שניידעריונג מיט אַ שניידעריונג געאָרעמט כמעט ווי מיט מיידלעך און זענען דערמיט יוצא. אַלע טראָגען די אויבערמאַנטלען אויף די אַקסלען און רויכע־רען קובאַ־ציגאַרען צו פערטהאַלבען גרייצער אַ שטיק. די געוואַגטערע פון זיי געהען ווייט ארויס פון שטאָט העט־העט איבער די פעלדער. דאָרטען, זאָגט מען, טרעפען זיי זיך מיט זייערע געליעבטע און מ'געהט נאָך וויי־טער — העט־העט... מ'ווייסט נישט וואו.
געוויינטליך אָבער געהט די שניידערשע חברה צום טוליע־באַרג, זינגען שקאָצישע לידלעך וועגען מיידלעך „וואָס טוען זיך ליעבען אוי וועה!“ דערנאָך געהען זיי אַהיים שפּילען אין ניס, אָדער לייענען דרייפוסען.
שפּעטער אויפ'ן טאָג, געגען נאַכט־צו, באַווייזען זיך אויפ'ן גאַסעל אויך בעל־הבית'ישע מיידלעך מיט פריש־אויסגעצוואָגענע צעפּ, אונטער ווייס־געפּרעסטע קאָפּטי־כער. אַ טייל פון זיי — די היינטוועלטיגע — טראָגען ברונעלענע מעשטעס און האַלטען אין די הענט פאָכערס פון פעדערען.
אויך בעל־הבית'ישע בחורים באַווייזען זיך, נאָר זיי געהען אויף דער אַנדערער זייט גאַסעל. עס פּאַסט נישט.
געהען זיי אַלע אינאיינעם, פּאַמעליכען, מיט שבת־טריט, יעדער מיט דער רעכטער האַנט אין דער הינטער־שטער קעשענע פון זיין בעקעשע, און מ'ברומט אונטער'ן נאָז טרויעריגע אידישע נגונים'לעך.
און אַז צעהנדליגע שוואַרצע בחורים־אויגען טרעפען זיך מיט אַמאָל מיט צעהנדליגע פינקעלדיגע מיידעל־בלי־

קען, הויבען אָן ציטערען די נגונים און ס׳הויבען זיך אָן רויטלען מיידעלשע באַקען.

אָבער באַלד גיט מען אַ קוק צום טוליע־באַרג, דער־זעהט מען די מצבה׳לעך, דערמאָנט מען זיך: מ׳טאָר נישט.

— פונדעסטוועגען

גערעהן די בחורים אזוי אוועק זינגענדיג איבער׳ן גע־סעל, פארבלאָנזשען זיי ווייט־ווייט לעבען די האָפּען־פעלדער און אונטער׳ן טוליע־באַרג. געהען דערנאָך די מיידלעך אויך שטיל און פאר׳גנב׳עט איבער די האָפּען־פעלדער און אפשר אויך אונטער׳ן טוליע־באַרג.

רייסען זיך אָפּ איינציגע יונגעלייט פון דער קייט פון חברים. פארשווינדען איינציגע אידישע טעכטער פון די חבר׳טעס און מ׳בלאָנזשעט און מ׳בלאָנזשעט — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

אז מ׳קומט צוריק ברענען שוין אויפ׳ן יום־טוב׳דיגען הימעל איינציגע שטערען. געהט מען איילענדיג אי־בער׳ן געסעל מיט צעפלאַמטע באַקען און צעוואָרפענע פאות. אויפ׳ן וועג, לעבען בריקעל, וואו עס פּלאַפּעלט ס׳וואַסערעל, וואָס איז געבעך אָפּגעהאַרעוועט פון כשר׳ן אזוי פיעל כלים, — טרעפען זיי חברה וואוילע יונגען, וואָס לאַכען אקעגען די איילענדיגע בחורים און מיידלעך:

— חמור־עזעל! חמור־עזעל! געוועז אויפ׳ן טוליע־באַרג!

— — — — — — — — — — — — — — —

דערנאָך הערט מען אין איין אידישער שטוב, ווי עס כליפּעט אַ בחור און אין דער אַנדערער ווי עס וויינט אַ מיידעל.

מיין ערשטער ראָמאַן

פאָרוואָרט און וואָרנונג.

דאָס וואָס איך גיב איייך דאָ דערצעהלען איז נישט קיין אמת'ע מעשה נאָר אנ'אויסגעטראכטע. וואָס ארט מיך אז איהר וועט מיינען אז איך קען מיט מיין אייגענעם קאָפּ אויסטראַכטען מי־יודע־וואָס־פאר־א מעשיות.

אין דערדאָזיגער מעשה, זאָג איך פאָראויס אָן, וועט זיך דערצעהלען וועגען אן ערשטער ליעבע, וואָס דאָס איז אָן־און־פאר־זיך נישט זעהר ניי און נישט זעהר אינטערעסאַנט.

גאָט, דו ליעבער! ווער האָט שוין נישט געשריבען, באשריבען, באזונגען און דערצעהלט אין אזוי פיעל און אזוי פיעל קאפיטלעך די ליידען און די פריידען פון זיין ערשטער ליעבע.

און די וועלט איז דאָך שוין אזוי אלט!

און זי האָט דאָך שוין געהערט אזוי פיעל מאָל דער־צעהלען וועגען ליעבע און פארליעבטע, וועגען ליעבעס גליקליכע און אומגליקליכע, וועגען ליעבעס וואָס ענדיגען זיך מיט א חופּה און וועגען ליעבעס וואָס ענדיגען זיך מיט קארבאָל און רעוואָלווערען און ראזירמעסערס.

האָט שוין די וועלט, אלזוי, דאָס אלצדינג געהערט.

איז אָבער א גליק וואָס מיין ליעבע האָט זיך פאר־

לאָפּען מיט אַ צוועלפיעהריג אינגעל. און געליעבט האָט ער נישט אַליין, נאָר בשותפות מיט נאָך פינף חברים, וואָס דאָס איז שוין, דאכט זיך מיר, אַ קאַפּעלע אנדערש פון די אנדערע ראָמאַנען.

אויך וועט זיך דאָ, אין דערדאָזיגער מעשה דער־צעהלען ווי אַזוי און מיט וואָסערע מיטלען זעקס גאַלי־צישע חדר־אינגלעך, וואָס שפּיעלען אַ ליעבע זוכען זיך צו דערנעהנטערען צום שטיינערנעם האַרץ פון זייער געליעבטער, וואָס מע׳רופט זי סורטשע און וואָס טראָגט ווייסע הענטשקעס.

דידאָזיגע ערצעהלונג, ווייל איך וואָרענען מיינע לע־זער, איז נישט געשריבען מיט׳ן צוועק צו באַלעהרען און אויסצובילדען וועמען עס איז. דער ראָמאַן באַזיצט אויך נישט די אייגענשאַפט אייך אויפצוהויבען און אָוועקטראָגען אין בעסערע וועלטען. איך האָב פיינט צו נעמען פרעמדע מענשען און זיי אויפהויבען. איך האָב אַמאָל געקענט אַ אידען, וואָס אַ געוויסער ראָמאַן האָט איהם אויפגעהויבען אזוי הויך און אוועקגעטראָגען אזוי ווייט, אַז זיין ווייב זוכט אידם ארום ביז היינטיגען טאָג. ער איז פאַרשוואונדען. ער איז נישטאָ. ס׳הייסט ער איז יאָ דאָ, נאָר נישט אין דערהיים און נישט ביי זיין ווייב, נאָר ביי אַ פרעמדער.

און דאָס איז אַלץ צוליעב אַ געלונגענעם ראָמאַן.

מיין ראָמאַן איז געשריבען מעהר פאַר זיך אַליין, ווי פאַר עמיצען אנדערש. עס איז, אזוי צו זאָגען, אַ היימישער ראָמאַן, פאַר היימישע עטליכע מענשען, וואָס קענען מיך פערזענליך און טוען מיר די געפעלינקייט און לעזען מיינע ווערק.

אויב איהר זענט איינער פון יענע און אויב איהר האָט נישט קיין בילבערים מיט וואָס צו פאַרנעמען אייער ליידיגע צייט און אויב ס׳איז אייך גרינג אויפ׳ן האַרצען, דאַן זעצט זיך אוועק און לייענט די באַשרייבונג פון אַ

אינגעל און פון א מיידעל און פון א ליעבע, וואָס איז געשפּיעלט געוואָרען ערגיץ אין גאַליציען אין א פאַר־וואָרפען שטעטעל, וואָס וועניג מענשען קענען עס און וועניג מענשען ווייסען עס.

קאַפּיטעל א.

א שטעדטעל, וואָס פע מעג דארויף קומען א ברכה פון גאָט.
זעקס יונגע פלאַטאָנישע ליעבהאָבער. ווייסע בלאָטעס
און ווייסע מענשען. א וואסערעל וואָס צע־
שפּיעלט זיך און אידען וואָס
שווימען נאָזענדיג. פעלדער
און אנדערע שעהנע
זאכען.

דאָס שטעטעל, וואו עס האָט אמאָל באַדאַרפט שטעהן מיין וויעג און ס'איז אנשטאָט דעם געשטאַנען א קליין קויבעריל, דערפאַר וויל מיין מאַמע האָט זיך נישט גע־קענט פאַרגינען אַזא לוקסוס, ווי א וויעג, — דאָס דאָזיגע שטעטעל ליגט ערגעץ אין א פאַרוואָרפען ווינקעל פון גאַליציען.

קיין טייך איז ביי אונז אין שטעטעל נישטאָ, דער־פאַר איז אָבער דאָ א שמאָל געלבליך וואסער'ל, וואָס קומט שלעפּעריג צוקריכען דורך די האָפּען־גערטנער און שליאָנדערט זיך פּאַמעליכען אַוועק ביז צום צופוסענס פון א ווייסען בארג — דאָרטען דרעהט זיך עס אוים און ווערט נעלם — מע' ווייסט נישט וואוהין...

זומער קריכט דאָסדאָזיגע וואסער'ל לאַנגזאַם און שפּיעלט זיך מיט די ד ו נ ע ר ש ט י י נ ד ל ע ך, וואָס ליגען אין זיין בייט. פון צייט צו צייט זעהט מען דאָרט שווימען א שורה קאַטשקעס, לויפענדיג נאָך א ווערבע בלעטעל, וואָס שווימט פון אויבען. אמאָל זעהט מען

דאָרט שטעהן א שיקסע אויף דער קלאָטקע, וואָס פּראָ-לעט וועש מיט א הילצערנעם פּראַלניק, און אמאָל זעהט מען א אידיש מיידעל מיט א פּענסטער וואָס זי האָט אראָפּגענומען פון די זאַוויעסעס און האָט עס אוועקגע-טראָגען צום וואַסער אויסוואַשען.

דערדאָזיגער פּאַס וואַסער — ער רופט זיך אין אונ-זערע מקומות ר י ק ע — ווערט ביים ערשטען פרעסטעל אויסגעפרוירען, אז מ'ווייסט נישט וואו עס איז אהינ-געקומען. דאָס דאָזיגע וואַסער'ל איז אזוי נישט טיף, אז שווימען אויפ'ן בויך איז אונמעגליך — אפילו פאַר קינדער. דערפאַר טרעפט איהר ביי אונז אין שטעטעל א סך אידען, וואָס קענען נאָר שווימען נ אָ ז ע נ ד י ג — אויפ'ן רוקען, הייסט עס, און ווען איהר זאָלט חלילה צוגעהן צו זיי בעת זיי שווימען אזוי אין דער ר י ק ע צווישען צוויי גערטנער און זיי איבערקערען מיט'ן פּנים אראָפּ וואָלט חלילה געשעהן ס'גרעסטע אומגליק.

עס איז א קליין, בלאָטיג, אומעטיג, דערשראָקען, אָפּגעלאָזען און האַרציג שטעטעלע. זאָל דאַרויף קומען א ברכה פון גאָט אום זומער, און א קללה פון גאָט אום ווינטער. פאַרוואָס א קללה אום ווינטער? דערפאַר ווייל ווינטער האָט זיך אָנגעהויבען מיין, אָדער ריכטיגער גע-זאָגט, אונזער ערשטער ראָמאַן, וואָרים אין מיין ערשטען ראָמאַן, ווי אייך וועט אי"ה אביסעל שפּעטער באַקאַנט ווערען, בין איך חלילה נישט געווען קיין „עלענדער פאַר-ליעבטער". וואָס-וואָס, אָבער עלענד בין איך נישט גע-ווען. אדרבא. צוזאַמען מיט מיר, האָבען זיך אין מיין ערשטען ראָמאַן, מיט מיין וויסען, באַטייליגט א 6—5 פּלאַטאָנישע ליעבהאָבער, אלע מיט קליינע זשופּיצלעך, אָדער בורנוסלעך, קיילעכדיגע היטעלעך, און געקרייזעלטע פּאה'לעך, ווי פּלעשעלעך.

אָבער לאָמיר צוריקגעהן צום שטעטעל. אויב מען קען מיט אן א מ ת ' ע ן זאָגען אויף א שטעטעל, אז עס

ל י ג ט, קען מען דאָס זאָגען אויף מיין שטעטעל. עס ל י ג ט און ריהרט זיך נישט. עס ליגט און באוועגט זיך נישט. עס ליגט, און אזוי, ליגענדיגערהייד, שלאָפט עס אָפּ די יאָהרען צווישען הויכע בערג פון וויים־לייהם, וואָס נעמען עס ארום פון אלע זייטען, ווי ווייסע הענט פון א קראנקען גאָט.

וויים זענען די בערג, וויים איז די בלאָטע און אויך די מענשען ביי אונז אין שטעטעל זענען אזעלכע ווייסע, צעשראָקענע.

דאָס נעמליכע וואַסעריל, וואָס רופט זיך ריקע, האָט נאָך צו אלע מעלות א טבע, אז סע צעשפּיעלט זיך פון צייט צו צייט — בפרט אָנהויב פריהלינג ווען עס הויבט אָן צו שמעלצען און ס'נעמט לויפען איבער די בערג, ווי פון געעפענטע אָדערען. דאן צעשפּיעלט זיך די ריקע און הויבט אָן זידען, קאָכען, רוישען, שטורמען און זי ווערט טיף אָהן א שיעור — אזוי טיף, אז מען קען שוין זאָגאר שווימען אויפ'ן בויך.

אָט דאָס איז א קורצע באשרייבונג פון מיין שטעטעל, וואָס ליגט צווישען די קאלך־בערג, און שלאָפט און חלומ'ט — דעם חלום פון ברויט מיט פּוטער, פון קאַווע מיט סמעטענע און אנדערע הבל'דיגע זאכען, וואָס זענען גוט פאר קליינשטעטעלדיגע, און גאָרנישט שלעכט פאר גרויס־שטאָטישע מענשען.

א חוץ די ווייסע בערג פארמאָגט נאָך אונזער שטעטעל עפּעס וואָס אנדערע שטעטלעך פארמאָגען דאָס נישט — דהיינו: די האָפּענפעלדער. גאָט אלמעכטיגער, גאָט געטרייער! ווי קיצעלט נאָך מיינע נאָז־לעכער אין ד ע ם מאָמענט דער דופט פון די האָפּען, געמישט מיט'ן ריח פון פרישען קאלך און שווארץ־ווייסע ערד און פון יונגע ווערבע־בוימלעך און הושענות און קאלינעס.

שעהן, ליעב, בלאָטיג שטעטעל אין גאליציען.

קאפיטעל ב.

מיין טאטע פאָהרט אוועק. איך געה אין חדר אריין און לערען זיך אָנבלאָזען א קעלביל. ר׳ חיים שעכטער — אַ איד וואָס טרינקט מינעראל־וואסער און שלאָגט די תלמידים. דער טאפעל־פאטש — ר׳ חיים׳ס ערפינדונג.

מיין טאטע איז אוועקגעפאָהרען קיין אמעריקא און מיין מאמע האָט איהם באוויינט. און איך? פארשטעהט זיך איך האָב אויך געוויינט. און נאָך העכער פון דער מאמען און אויף א קרעפטיגערען קול. דעם גאנצען שבת־צו־נאכט, פאר זיין אָפּפאָהרען, האָבען מיר גע־וויינט — איך און מיין ליעבע מאמע. און דאן האָבען מיר איהם, אינאיינעם מיט א מאסע אידען און אידענעס, ארויסבאגלייט ביז דער ראָגאטקע. און דאן איז דער טאטע אוועק און מיין הארץ איז געוואָרען אזוי שווער. ניין, נישט שווער, נאָר לייכט. גרינג ווי א פעדער. עפּעס האָט מען פון דאָרטען ארויסגעריסען, אזוי פלינק ארויס־געריסען, און איך בין ארומגעגאנגען א איינגעל אָהן א הארץ.

האָט איהר שוין געזעהן א איינגעל אָהן א הארץ?

פון דעמאָלט אָן פלעג איך זיצען מיט דער מאמען אויף דעם שאָטענדיגען בערגעל הינטער דער פּראָפינאציע, קוקען אויפ׳ן גרויסען ליידיגען הימעל און בענקען.

נית ס׳הארץ האָט געבענקט, נאָר — איך ווייס אליין נישט וואָס.

אז איך פלעג ווערען מיעד פון זיצען און קוקען אויף דעם ליידיגען ווייטען הימעל, פלעג איך זיך אויסקערען מיט׳ן פנים צו דר׳ערד, צופּען די פעלד־צאַצקעס וואָס האָבען געוואקסען אויפ׳ן בערגעל — געצופּט די ווייסע פעדערלעך פון דעם געלען קנאָפּ, געצעהלט: איינס, צוויי, דריי, הונדערט און — געבענקט.

און אין גאנצען בין איך אלט געווען נישט מעהר ווי צוועלף יונגע יאָהר.

איז אוועק דער זומער. אויסגעבענקט א זומער!

צו ווינטער האָט מיך די מאמע אָפּגעגעבען צו ר׳ חיים שוחט אין חדר אריין — אין א גרויסען חדר, צווי־שען גרויסע אינגלעך, ווי איך אליין בין געווען. און גע־לערענט האָבען מיר, ווי אזוי אָנצובלאָזען א קעלבעל א געשאָכטענס, ווי אזוי אָפּצוציהען א חלף, ווי אזוי צו עסען געטריקענטע בארען, וואָס די רבי׳צין האָט דאָס באהאלטען אין א טאָפּ אויפ׳ן בוידעם. אלעס, אלעס האָ־בען מיר געלערענט, א חוץ דעם „שיר״. א חוץ דעם „לאמר״ און א חוץ די עטליכע שטיקלעך „ש״ך״, מיט וועלכע דער רבי האָט אונז געפּילעוועט און אין אונז געשטופּט כמעט מיט גוואלד.

חיים שוחט איז געווען א נידריג אידעל, אין א גע־בלימטען כאלאט, מיט א בערדעל וואָס איז אראָפּגעוואק־סען פון די וואָנצעס, און געלאָזען די שפּיץ מאָרדע כמעט ווי אויסגעגאָלט. און א בייזער — זאָל גאָט שומר ומציל זיין. איז ער אריין אין כעס האָט ער געהאָט א פּאָרטעל צו געבען א פּאַטש מיט א קניפּ צוזאמען, אָדער צו געבען א בריק הינטער׳ן טיש און דיר טרעפען מיט׳ן פּוס גלייך אין הארץ אריין (א גליק וואָס איך האָב נישט גע־האט קיין הארץ!), אָדער אז נישט האָט ער דיר דער־לאנגט איבער׳ן קאָפּ מיט א שאכטעל פון חלפים.

זיין כעס, זיין שלעכטקייט, ווי איך האָב שפּעטער אויסגעפונען, איז געקומען ניט אזוי פון א שלעכטער נא־טור ווי פון א שלעכטער פּארדייאונג. א ראיה האָב איך גע־האָט, אז ער פלעגט אלע מאָל טרינקען וואסער פון ווארים־באָד שפּרודעל. איז געווען אזוי: האָט ער גע־האט שפּרודעל־וואסער צו טרינקען איז געווען מיט חסד, איז אָבער אויסגעגאנגען דאָס וואסער פון די פלעשער איז מען ניט געווען זיכער מיט׳ן לעבען.

אָבער טראַץ דעם וואָס אונזער רבי ר' חיים איז געווען א בייזער, האָבען מיר איהם פונדעסטוועגען ליעב געהאט און געווען שטאָלץ אויף איהם. ליעב געהאט דערפאר, וואָס מען פלעגט איהם אָפט אוועקרופען פון שטוב ערגיץ צו שחט'ן א שטיקעל, אָדער גאָר אין דאָרף אריין אויף א טאָג־צוויי, (דאָס לעצטע האָט נאטירליך נישט זעהר אָפט פאסירט) און שטאָלץ געווען דערפאר, ווייל ר' חיים איז געווען באקאנט אלס דער בעסטער מלמד אין שטעטעל. און דער גרעסטער היצעל. מיט דעם לעצ־טען האָבען מיר זיך געגרויסט, ווי אמת'ע שטילע מאר־טירער.

קאַפיטעל ג.

איך בין פארליעבט. א מיידעל מיט חעניטשקעס. איז זי שעהן? קלינגען אויפ'ן גלעקעל — א סגולה צו ליעבע. און אפשר נישט? וואָס טוט מען?

האָב איך זיך פארליעבט אין סורטשען.

ווער איז געווען סורטשע?

די סורטשע, אָדער שרה'לע, איז געווען א מיידעלע פון א יאָהר 14, מיט הויכע קנאפעל אויף די שיך, א בלאָ־הע סטעננגע אין די האר און האָט געטראָגען חע־ניטשקעס, סיי ווינטער, סיי זומער.

איז זי געווען שעהן? דאָס האָב איך באשטימט נישט געקענט זאָגען. וואָס הייסט שעהן? שעהן הייסט, אז מ'האָט א ווייס פריציש פנים, ווי דעם פּאָסעסאָר'ס טאָכטער. זי האָט אָבער דוקא נישט געהאט קיין ווייס פנים, נאָר א ר ו י ט ס, א קייל־עכדיגס, א פולס, — האָב איך נישט געוואוסט צי איז זי א שעהנע.

נאָר שעהן, צי נישט שעהן, העניטשקעס האָט זי גע־טראָגען. ווייסע פריצישע העניטשקעס—און דאָס איז גע־ווען גענוג איך זאָל זיך אין איהר פארליעבען, און איך

האָב זיך טאקע אין איהר פארליעבט. שווער פאר־ליעבט. שטערבליך פארליעבט. אומשטערבליך פאר־ליעבט. מיין גאנצע נשמה איז געוואָרען א שטיק גלי־הענדיג פייער, און דאָס דאָזיגע פייער האָט געברענט און געברענט, ווי דער דאָרען־בוים אין דער מדבר און איז נישט פארברענט געוואָרען. טאָג און נאכט, אין שול, ווי אין חדר, אין דער היים און אין קלויז, פלעג איך נאָר טראכטען פון סורטשען און פון סורטשע׳ס העניטש־קעס.

די שול?

דאָס איז געווען די פוילישע שקאָלע נישט ווייט טאקע פון סורטשע׳ס וואוינונג. אזוי גיך ווי מיר איז קלאָר געוואָרען, אז אָהן סורטשע׳ן קאָן איך נישט לע־בען, איז מיין וועלט נישט קיין וועלט — האָב איך אָנגעהויבען פלייסיגער געהן אין שקאָלע אריין. פאר־בייגעהענדיג סורטשע׳ס הויז, פלעג איך זיך אָפּשטעלען אויף א רגע, א קוק טון אויף סורטשע׳ס פענסטער און אנטלויפען, מיט א פול הארץ מיט פרייד.

שפּעטער אביסעל האָב איך געבעטען מיין שול־לערער, אז ער זאָל מיך לאָזען קומען יעדען פריהמאָרגען ציהען ס׳גלעקעל „דאָ שקאָלע" — קלינגען, הייסט עס. דער טעם דערפון איז געווען, אז טאָמער וועט סורטשע אָנקומען און מיך זעהן ווי איך שטעה אזוי פארטאָג איי־נער אליין און ציה דאָס שטריקעל פון שול־גלאָק, וועט זי מוזען אנערקענען אז איך בין נישט קיין פּשוט אינגעל און אז אזעלכע אינגלעך דארף מען אָפּגעבען כבוד. דארף מען רעספּעקטירען. דארף מען זעהן צו געווינען פאר זיך.

אָבער אומזיסט איז געווען מיין האָפנונג. ווי ביי אלע אומגליקליכע פארליעבטע זענען ס׳רוב פון מיינע פּלענער צערונען געוואָרען ווי שניי אויף דער הייסער זון. און אָפּציהענדיג אזוי ס׳גלעקעל א משך פון צוויי

חדשים טאָג איין און טאָג אויס, און נישט באַמערקענדיג קיין שום ענדערונג אין סורטשע'ס באַציהונגען צו מיר, האָב איך באַשלאָסען, אז פון קלינגען אין שקאָלע אַריין וועט גאָר נישט זיין און אז מען דאַרף זוכען בעסערע פּאַרטלען, ווי אַזוי צו דערגרייכען סורטשע'ס האַרץ.

קאַפּיטעל ד.

העשעלע אַ אינגעל וואָס דוצקעט זיך ווי אַ קוה. העשעלע מאַכט פייפעלעך און איך — מאַך אַן ערקלערונג. זעקס אינגלעך און איין מיידעל. פּלאַטאָנישע ליעבעס און פּלאַטאָנישע שמועסען. איך דוצקע זיך אויך.

צווישען די זעקס תּלמידים ביי ר' חיים שוחט אין חדר, איז געווען איינער מיט'ן נאָמען העשעלע. העשעלע איז געווען אַ יאַדרעווודיג אינגעל, אַ קליינס און אַ ריהרעוודיגס ווי אַ וועווריקעל און האָט געהאַט אַ טבע צו דוצקען זיך מיט'ן קאָפּ ווי אַ קוה. אַ חוץ דעם איז ער געווען אַ מזיק אַ יונג. וואו מען האָט איהם נישט געזעעט איז ער אויסגעוואַקסען און וואו ער איז אויסגעוואַקסען, האָט מען איהם געשניטען — געגעבען קלעפּ הייסט עס. וואָרים שלאָגען העשעלע'ן איז באַטראַכט געוואָרען כמעט ווי אַ מצוה. כאָטש גאָט ווייסט דעם אמת, אז דער דאָזיגער העשעלע איז נעבעך געווען אַ גאַנץ וואויל אינגעל און אַ גרויסער מייסטער אויף צו מאַכען גרינגע פייפעלעך פון ווערבענע צווייגלעך. איך מיט העשעלען זענען גוט באַפריינדעט געווען. דאָס וואָס ער האָט זיך געדוצקעט האָט מיך נאַטירליך פאַרדראָסען, נישט אַזוי ווייל ס'האָט וועה געטון, נאָר מעהר דערפאַר, וואָס ס'איז נישט שעהן פאַר אַ גמרא אינגעל. סע פּאַסט נישט. אָבער שפּעטער האָב איך זיך דערצו צוגעוואוינט און גענומען צוריקדוצקען. אויך מיט'ן קאָפּ און אויך

ווי א קוה און דערמיט זענען אונזערע באציהונגען, אזוי צו זאָגען, אויסגעגלייכט געוואָרען.

און אָט דעם דאָזיגען העשעלע׳ן האָב איך איינמאָל אין א שעהנעם ביינאכט, בעת מיר זענען אומגעגאנגען ביים וואסערעל און געזוכט פּרוטקעס אויף פּייפעלעך, פארטרויעט דעם סוד. דעם שווערען, דעם ביטערען, דעם אומערטרעגליכען סוד פון מיין נשמה, אז איך שפּיעל א ליעבע מיט סורטשע׳ן.

העשעלע האָט מיך פיין אויסגעהערט, א מרוקע געטון פון פרייד, געגעבען א דוצק מיט׳ן קאָפּ סתם אין דער וועלט אריין און זיך אָפּגערופען, אז... אז וואָס מיינט איהר? אז ער איז צו איהר אליין אויך נישט גלייכגילטיג. און אז ער וועט גרוים ווערען, וועט ער מיט איהר שפּיעלען א ליעבע. נאָך מעהר, נישט נאָר ער אליין, נאָר אלע אינגלעך פון ר׳ חיים שעכטער׳ס חדר וועלען מיט איהר שפּיעלען א ליעבע — א ל ע.

דערהערט די רייד איז מיר געוואָרען עפּעס אי אומעטיג, אי פרעהליך און נישט וויסענדיג וואָס צו טון, האָב איך זיך אויך צעמרוקעט ווי א קוה און אויך א דוצקע געטון מיט׳ן קאָפּ. סתם אזוי.

קאַפּיטעל ה.

זענען מיר פארליעבט? אויב יאָ, ווי אזוי? סורטשע׳ס פלוימען־בוימעל. מיר היטען איהר די נשמה און — ס׳איז ביטער

דער ווינטער איז אָנגעקומען און מיט איהם די ווייסע נעכט. און מיט זיי די לאנטערנעס און דאָס אהיים־געהן פון חדר און דאָס זינגען האָפּ־האָפּ א גוטע נאכט און דאָס שליטלען זיך, און דאָס גליטשען זיך, און דער חשק צו טון עפּעס ווילדעס, משוגענעס, פאנטאסטישעס, וואָס כאַפּט ארום געזונטע, קרעפטיגע אינגלעך אין די לאנגע,

פרישע, ווילדע, ווייסע נעכט אין א פארוואָרפען שטעטעל, צווישען ווייסע קאלך־בערג.

דער סוד פון מיין ליעבע־שפיעלען איז דערוייל — דורך העשעלע׳ן — אריבערגערונען צו די איבריגע חברים און דאָס האָט אונז ענגער פארבונדען איינס מיט ס׳אנדערע. ביסלעכווייז ביסלעכווייז האָבען מיר זיך אלע אויסדערצעהלט אונזערע הערצער און ס׳איז צווישען אונז באשלאָסען געוואָרען, אז מיר זאָלען שפיעלען די ליעבע בשותפות, אלע אנאיינעם, וועט זיין זיכערער, אז קיינער וועט נישט אויסזאָגען, קיינער וועט נישט דערצעהלען.

אָבער וואָס זענען אונזערע פּלענער? ווי ווייט געהט אונזער ליעבע? ווי אזוי ליעבען מיר? און וואָס פאר א פּאָרמען זאָל אונזער ליעבע אָננעמען? דאָס האָבען מיר נישט געוואוסט און אויך נישט גע׳דאגה׳ט וועגען דעם. פאר אונז איז געווען גענוג, אז מיר שפּיעלען א שטילע ליעבע מיט סורטשע׳ן אלע אינאיינעם, חברותא, און מיר ריידען פון א י ה ר, און מיר קלערען וועגען א י ה ר און חלומ׳ען ווילדע חלומות וועגען א י ה ר און ס׳איז אונז גוט ווי די וועלט.

אזוי זענען אוועק א 3 ביז 4 וואָכען. דורך דער צייט פלעגען מיר יעדער באזונדער און אלע צוזאמען זיך דרעהען ביי נאכט פארביי די פענסטער פון סורטשע׳ס שטוב. געהערט ווי ס׳מיאוקעט די קאץ — סורטשע׳ס קאץ, און געווען גליקליך. געהערט ווי ס׳רוישט א בוימעל אין גערטעל — סורטשע׳ס פלוימען־בוימעל, און געווען גליקלעך. געזעהן ווי ס׳פאלט א שטערען פון הימעל איבער סורטשע׳ס שטוב — סורטשע׳ס שטערען, און געוואָרען אומעטיג. און אזוי האָבען מיר געפיבערט און איבערגעפיבערט פארשידענע געפיהלען, וואָס זענען געווען פרעמד און דערשרעקענד, ווי די ווייסע נעכט אויף די קאלך־בערג, און נישט געוואוסט מיט וואָס וועט זיך עס אָנהויבען, מיט וואס וועט זיך עס ענדיגען.

קאפיטעל ו.

פרישע נעכט און יונגע אינגלעך. אַ גרויסע אסיפה און דאָס קליינע אסיפה׳לע. מיר שליסען אַן אליאנץ אין ליעבע און שווערען ביי ציצית. דער שרעקליכער סוד פאר׳חתמה׳ט, און אָנגעשריבען — מיט קרייד און דאן — אָפּגעווישט מיט די אַרבעל.

ס׳האָבען אָנגעהויבען שטעלען־זיך שטארקע זאווערו־כעס. אויף די שטרוידעכער פון די הייזלעך זענען געלע־גען שווערע דעקען פון שניי, וואָס האָבען בייטאג גע־פלימערט געגען דער קאלטער ווינטערזון, און ביינאכט געפינקעלט געגען הימעל, ווי עפּעס רעכטס. דאָס גאנצע שטעטעל איז זיך ווי פארקראָכען אין אַ נאָרע. איז אַ מענש געגאנגען, האָט מען בלויז דאָס סקריפּען פון זיינע טריט געהערט און איהם אליין האָט מען עפּעס אָנגע־קוקט ווי אַ פארבלאָנזשעטען. אַ פרעמדער מענש מיט אַ גרויסען שאליעק ארום האלז, ארום מויל, בלאָנ־זשעט, דאכט זיך, וועלט־איין וועלט־אויס.

אלעס איז געוועזען ווייס און פריש און בליץ ריין — אזוי ווי אונזערע הערצער. די הערצער פון זעקס נאָרי־שע אינגלעך, וואָס ליעבען בשותפות אַ סורטשע׳ן.

איינמאָל אין אזא נאכט, ווען אין קלויז איז געוועזען עפּיס אַ גרויסע טומעלטיגע אסיפה וועגען קהלישע ענינים — דוכט זיך, דאָלץ פאר אָרימע לייט, — זענען מיר זעקס חדר אינגלעך זיך צונויפגעקומען ערגיץ הינ־טער דער גרויסער ספרים־שראנק פון קלויז, זיך אוועק־געזעצט אויף אליהו־הנביא׳ס כסא, וועלכע איז געשטאנען ליידיג, און דאנעבען אויפגעמאכט די גלאָז־טיר פון גרויסען אלמער, דערמיט זיך אַ ביסעל צו פארשטעלען פאר דעם עולם, און דאָרטען האָבען מיר ארויסגענומען

די ציצית פון די לייבצידעקלעך און מיט קלאפּענדיגע הערצער, ווי גרויסע פארברעכער, און מיט דעם באַוואוסטזיין אז מיר באגעהן א גרויסע עבירה, האָבען מיר אלע געשוואָרען ביי ציצית אז מיר שפּילען א ליעבע מיט סורטשען, אונזער סורטשען. און כדי צו מאכען אז די זאך זאָל נישט ארויס אין דער עפענטליכקייט, האָבען מיר אויף אונזער קליינער אסיפה וואָס איז אָפּגעהאלטען געוואָרען אויף דער גרויסער אסיפה באשלאָסען צו רעדען נישט וועגען א י ה ר, נישט וועגען א ז י, וואָס דאָס קאָן ווארפען א חשד אויף אונזער נאָמען אלס עהרליכע אינגלעך, וואָס פאָלגען טאטע־מאמע, נאָר ווי וועגען אן ע ר און כדי נאָך מעהר צו באפעסטיגען אונזער בונד, האָבען מיר אויך באשלאָסען, אז יעדער פון אונז זאָל מיט א שטיקעל קרייד אָנשרייבען אויף דער לינקער זייט פון וואנט פון ספרים־אלמער אן אות פון ז י י ן — דאָס הייסט פון א י ה ר — נאָמען. זעקס אותיות, זעקס אינגלעך, זעקס פארליעבטע האָבען מיר מיט גרויס עהרפורכט און מיט ציטערדיגע הערצער ווי מיר וואָלטען באגאנגען די גרעסטע עבירה, אויפגעשריבען דעם נאָמען ס ־ ו ־ ר ־ ט ־ ש ־ ע, אויף דער וואנט, צוריק אָפּגעווישט און אהיים געגאנגען חלום׳ען חלומות.

קאפּיטעל ז.

ווי געהט נאָך פארקעס — עס ווערט אומעטיג — מיר באַשליסען נעמען א קורס — א מעשה ביכעל אָבער ס׳העלפט נישט.

ווי אזוי מיר זאָלען זיך דערנעהנטערען צו א י ה ם איז געוואָרען א פראגע, וואָס איז אונז כסדר געשטאנען פאר די אויגען. סורטשע איז פון טאָג צו טאָג געוואָרען שעהנער, ליעבער, חשוב׳ער. ווי א לבנה וואָס געהט אויף אליין העכער אין הימעל, איז זי אויפגעגאנגען אין

מיין דמיון — גרעסער, לויטערער, ברילִיאַנטענער. יעדען ליעבען טאָג פלעגען מיר זיך צונויפקומען אויף דעם זעלבען, פאר אונז הייליגען פּלאַץ, הינטער דער ספרים־שראנק און זיך אפּגעבען באריכטען וועגען סורטשען. העשעלע האָט זי געזעהען געהן מיט דער מאַמען. מוישעל האָט זי באגעגענט אויף דער פּאָטשט — מיט די העניטשקעס, און פייוועל האָט זי געזעהען געהענדיג צום בעקער נאָך פּארקעס — פריצישע זעמעל הייסט עס און אזוי כסדר. יעדען טאָג. אָבער די אלע נעשיכטען האָבען גענומען אויסשעפּען זייער פארביגקייט, זייער חן. קיין נייעס איז נישט געווען. יעדען טאָג דיזעלבע קליינע אסיפה. יעדע נאכט א שפּאַציער אויפ׳ן שטראָס מיט ווייסער בלאָטע לעבען איהר הויז און צוריק אהיים. וואָס וועט זיין דער תכלית? הייסט דאָס דען געשפּיעלט א ליעבע? אדרבא, לאָז מען קויפען א ראָמאן־ביכעל און זעהן.

אזוי איז טאקי געבליבען: קויפען א ראָמאן־ביכעל און נאָכקוקען.

קאַפּיטעל ח.

דער איד מיט׳ן קניפּיקעל — יאַדוויגאַ, א העלדין וואָס טראָגט העניטשקעס און איז צו אלדי גוטע יאָהר א גרעפין — צו קאָן מען זי פארגלייכען צו אונזער סורטשע׳ן?

דער פּאקען־טרעגער רופט זיך ביי אונז דער איד מיט׳ן פּאק מעשה־ביכלעך, תחנות, בענטשערליך, און אנדערע ספרימלעך. דער איד קומט צו אונז אין שטעטעל פון צייט צו צייט. פאַלט אראָפּ פון ערגעץ ווי א שניי אזא קאלטער א ברוגז׳ער, פארקלייבט ער זיך גלייך אויף א לאנגען טיש, נעמט ארוים פון א קליינעם פּעקעל א שווארץ ברויט און א רויט קניפּיקעל פון

קעשענע, שניידט קליינע רעפטעלעך, שטעקט זיי ארויף אויפ׳ן שפיץ קלינגעל, באשיט זיי געשמאק מיט זאלץ און ווארפט זיי קונציג אין שווארצען, גרויסען מויל אריין וואס איז פארדעקט מיט בארד. רעדען רעדט ער ווייניג, נאר אז א אינגעל פרעגט איהם ו ו א ס ק א ס ט ד א ס? ענטפערט ער: פופצעהן נייעם גראהצערס — דאס הייסט פופצעהן נייע גרייצערס, אדער צעהן נייע גריי־צערס, ווערליג דעם מקח, און טרייבט אוועק מיט א פרוטקעלע, וואס ער האלט שטענדיג לעבען זיך, כדי זיך איינצושפארען רייד:

ביי דעם דאזיגען פאקען־טרעגער, האבען מיר, ווען ער איז ענדליך געקומען אין שטעדטעל אריין איינגעהאנ־דעלט דאס ראמאן־ביכעל „זשעליאבא״, פאר צעהן גרייצער און מיר האבען נאכגעקוקט, שטארק נאכ־געקוקט. געלעזען עס עטליכע מאל, געזיפצט מיט דער עלענדער יאדווינא, וועלכע איז נעביך געווען אן אונ־גליקליכע גרעפין. געוויינט מיט טרערען בעת דער העלד האט זי אוועקגעווארפען, אבער קיין ענטפער אויף אונ־זער פראגע האט דאס נישט געגעבען. די איינציגע עהנליכקייט צווישען אונזער סורטשען און דער אונ־גליקליכער גרעפין יאדווינא איז געווען וואס ביידע האַ־בען געטראגען העניטשקעס. מעהר גארנישט. טו וואס־זשע קאן מען לערנען דערפון?

אבער מיר האבען זיך דאך דערטראכט צו א פלאן, ווי איהר וועט זעהן אין קינפטיגען קאפיטעל.

קאפיטעל ט:

דער גרויסער פלאן — געצוקערטע קאמפלימענטען אין א פעקעל — מי ומי ההולכים?

דער פלאן, וועלכער איז געווען א פשוט׳ער פלאן, איז געבוירען געווארען אין דעם געהירען פון אונזער בא־ליעבטען העשעלען און באשטאנען איז ער אין אט וואס: אין פינף וואכען ארום וועט זיין א יריד אין שטעדטעל וועט קומען צופאהרען דער צוקערניק, דער לעקיך־בעקער.

מיר וועלען דערוויי? אָפּשפּאָרען געלד. יעדער וויפיעל ער קאָן. א ביסעל פון די גרייצערס וואָס די מאַמעס גיבען אויף חדר־סעודות, א ביסעל פון נאַשערייען און אז דער בעקער וועט קומען וועלען מיר קויפען א פּעקעלע צוקער־קעס — פון די פריצישע און עס אָפּשיקען צו א י ה ם, וועט ער פארשטעהן וואָס מען מיינט.

לאַנג זענען געגאַנגען די פינף וואָכען, אוי, ווי לאַנג! און מיר, זעקס פארליעבטע, האָבען דערוויי? געשפּאָרט. פון אַלץ געשפּאָרט — פון נויטיגסטען, פון נאַשערייען, ביז וואַנעט מיר האָבען געהאַט צונויפגעשפּאָרט א רייניש. דעם דאָזיגען רייניש האָבען מיר באַהאַלטען אין פּאָליש פון שוהל, העט אונטען, און געוואַרט אויף דעם יריד, אויף דעם צוקער־בעקער און אויף דער לעזונג פון דעם גרויסען רעטעניש וואָס האָט זיך גערופען סורטשע. דאַן האָבען זיך פארזאַמעלט אַלע זעקס ליעבהאָבער און געפרעגט: מי ומי ההולכים? ווער זאָלען זיין די געהערס און די קויפערס? און וועמען זאל מען געטרויען דאָס געלד? און ס'איז באַשלאָסען געוואָרען אז אזוי ווי איך און העשעלע זענען געווען די ערשטע צו שפּיעלען ליעבע, בכן זענען מיר אויסגעוועהלט.

קאַפּיטעל י.

יריד אין שטעדטעל — דער זיסער איד וואָס נעמט ביי אונז צו א רייני שעל — מיר קויפען און באַהאלטען.

דער יריד האָט זיך געשטעלט. שוין גאַנץ אין דער פריה האָט מען געהערט ס'מרוקען פון חזרים, ס'מוהוקען פון קעלבלעך און דאָס סקריפּען פון שליטענס. דאַן האָט דער רעש גענומען וואַקסען, זיך אויסגעשפּרייט איבער'ן שטעטעל, פארכאַפּט די ברעגעס פון די בערג — העט ביז דער טאָרגאָוויצע פון בהמות — און ארויסגעשלאָגען ס'שטעטעל פון אָרט.

א גאַנץ שטעטעל האָט זיך באַוואויגען.

אין מארק איז געווען פרעהליך, ראַשיג. אידען מיט

שטרוי אין די מיילער און אין די פאות זיינען ארומגע־לאָפען פארשמאכט, גערעדט האלב אידיש האלב גויאיש, זיך געקריגט, געמאכט חוזק, געקליאנעט זיך און זיך גע־פאטשט אין די הענט מיט פרעמדע גוים אין רויטליכע סערמיאגעס און אויפגעשטעלטע היטלען.

ערגיץ לעבען די שטעלען פון געבעקס איז געזעסען א קאליקע א בעטלער און געדרעהט אויף דער ל י א ר ע, (א מין הילצערען אינסטרומענטעל, מיט א הענטעל צו דרעהען) און געזונגען א הארץ־רייסענדען געזאנג. ווייטער א ביסעל ארויפצו איז געשטאנען לעבען א געוועלבעל א איד מיט א יארמולקע, מיט אן ארשין אין האנט און געזידעלט א גוי און געשריען אז ער איז נישט קיין גאָספּאָדין, פון וואָס דער גוי האָט זיך שטארק באליידיגט און געשריען אז ער איז דוקא א פאן. א סימן אז ער האָט א פולע קעשענע מיט גרייצערס.

אויף אן אנדער פלאץ איז געשטאנען א פוהר, אויף וועלכער ס'איז געווען פון אלע זייטען צוגעטשעפעט שטיוועלעך מיט רויטע כאָליעווקעס און גלאנציגע פאָ־דעשוועס און פארשיעדענפארביגע אויערלעך, אהן א שיעור שטיוועלעך און שטיוועל, און אויף דער פוהר איז געשטאנען א רויטער איד — אויך א לעדערנער האָט זיך אויסגעדוכט — און געשריען: העי, טשויעטע כאדיט סודא! קומע! העי!

ערגיץ וואו האָט שפּאצירט א פּאָסטען־פיהרער מיט א היטעל מיט פעדערען, ברוגז'לעך געקוקט אויף דעם עולם און דאָס שווארצע רימענדעל האָט געגלאנצט פול מיט חן און זעלנערשען שטאָלץ.

און אָט דאָרט איז דער צוקער־בעקער, דאָס גלוסטונג פון אונזער הארץ, די האָפנונג אויף אונזער גליק. אויף א לאנגען טיש, אויף וועלכען עס איז אויפגעשפּרייט א נעל פאפיער, ליגען לעקעכלעך, האָניג־פריצים'לעך, צוקער פייפלעך, צוקער וואורשטלעך, שאָקאָלאדע, באָנ־באָנעס, קארמעלקעס און אנדערע טייערע זאכען. איך

און העשעל, — מיר זענען געווען אויסגעקליבען צו באַ־זאָרגען דעם איינקויף—מיר ביידע האָבען צוערשט ארומ־געקוקט זיך צו קיינער זעהט נישט. אין גרויס איילעניש און מיט פיבערענדע פינגער האָבען מיר אוועקגעלעגט דעם זילבערנעם רייניש, פון וואָס דער בעקער האָט קאָנטיג געשטוינט און נאָכדעם ווי מיר האָבען שטאַמ־לענדיג ערקלערט אונזער פארלאנג האָט ער אונז איינ־געפּאקט א פּעקעלע מיט צוקערקעס, פארבונדען מיט א רויט שנירעל, עס אוועקגעגעבען צו מיר און געזאָגט אויף פּויליש: א דאנק מיינע פּריצים!

קאַפּיטעל יא.

דאָס פּעקעל איז סורטשע'ס פּעקעל, מיר טאָרען דערפון נישט געניסען — מיר, איך און הערשעלע, אַלס אוואנגארדען.

האָבען מיר שוין אַלזאָ א פּעקעלע מיט צוקערקעס. וואָס טוט מען איצט? אָבער איידער מיר האָבען צייט גע־האַט צו טראַכטען וועגען ווייטערע שריט, האָבען מיר זיך דערמאָנט, אז די איבריגע פיער פארליעבטע חברים ווארטען אויף אונז אין קלויז און מיר דארפען זיי לאָזען וויסען, וואָס מיר האָבען אויפגעטון. און צי האָבען מיר געקויפט און וואָס מיר האָבען געקויפט.

— געקויפט? זענען אונז יענע חברים געלאָפען אקעגען.

— געקויפט!

— פאר וויפיעל?

— פאר א ריינישעל!

—עפּעס גוטע זאכען?

— מיר האָבען נישט געקוקט.

— לאָמיר אויפמאכען!

מיר האָבען אויפגעמאכט ס'פּעקעלע און ערשט איצט האָבען מיר דערזעהן וואָס פאר א גוטע זאכען די וועלט פארמאָגט. הא! סאָרא באָנבאָנעס! סאָרא קאַראמעל־

קעם! און די וואורשט — ווי א ריכטיגער קאָלבאַס זעהט זי אויס! און מילקאַ טשאַקאָלאַדא!

— אפשר וואָלטען מיר פארזוכט א שטיקעל? — האָט פאַרגעשלאָגען העשעלע.

— לאָז גאָט אָפּהיטען! — האָבען די איבריגע גע־ענטפערט ווי אָפּגעבריהטע. דאָס מוז זיין פאר איהר, פאר סורטשע׳ן.

— באָטש איין באָנבאָנקע האָט זיך געבעטען הע־שעלע און גענומען דוצקען.

— אפילו ניט קיין האלבע באָנבאָנקא, אפילו ניט קיין פערטעל, אפילו נישט אזוי גרויס, אפילו נישט אזוי פיעל, — האָט אנאנדערער אָפּגעמאָסטען אויפ׳ן שפּיץ פינגער.

מיט גרויס פאַרזיכט האָבען מיר צוריק פארבונדען ס׳פעקעלע, פארשנורט מיט א רויטען שנירעל און עס אוועקגעלעגט אין פאָליש הינטער די שמות, ביז סע וועט זיך מאכען א געלעגענהייט, אז איך און הע־שעלע — מיר צוויי, זאָלען עס מיט אונזערע אייגענע הענט איבערגעבען צו סורטשען.

קאַפּיטעל יב.

שווער צו באשרייבען. — דער אָנהויב פון סוף — דער סוף פון סוף — א גלעקעל וואָס קלינגט אין הארצען — סורטשע געהט — מיר גיבען איהר ס׳פעקעל — זי ווארפט אוועק ס׳פע־קעל — מיר הויבען עס אויף — סוף מעשה.

באשרייבען אייך וואָס מיר האָבען איבערגעלעבט די עטליכע טעג ביז וואנעט מיר האָבען באשלאָסען איבער־צוגעבען די מתנה, בין איך נישט בכח. נישט איך און נישט קיין אנדער מענש, דוכט זיך מיר, סיידען א מלאך מיט פליגעל אפשר. דערצעהלען אייך ווי אזוי מיר האָבען געפלאַטערט און געפלאַמט און געבענקט און געהאָפט און געשפּונען פאנטאזיעס פון דעם גרויסען

נאָלדענעם שפּול, וואָס רופט זיך **ק י נ ד ה י י ט** — **איז** אפשר צופיעל פאר א מלאך מיט פליגעל אויך.

איך קען אייך נאָר זאָגען, אז אויב איהר זענט אמאָל געווען יונג און אומשולדיג און פארליעבט, דאן וועט אייך נאָך אלץ זיין שווער צו באגרייפען, וואָס מיר האָבען איבערגעלעבט.

עס איז געווען סוף ווינטער, אין מיטען חודש. די נעכט זענען נאָך אלץ געווען קאלט און פּראָסטיג אָבער שטיל — אָהן ווינטען און אָהן ברענעניש. דער הימעל איז געווען קלאָר און דורכזיכטיג, ווי א קרישטאָ־לענער קידוש־בעכער און באוואָרפען-מיט אזוי פיעל, אזוי פיעל שטערען. און די ווייסע פלאכען ערד הינ־טער'ן שטאָט, און די שפּיצען בערג, וואָס זענען געווען טאָפּעל־ווייס און פארווייסטע קוימענס פון די אָרימע שטיבלעך האָבען געקוקט צו דער גרויסער, געפרוירענער לבנה און געחידושט זיך, צי ביי איהר איז אויך אזוי קאלט, אזוי פרעמד.

אין אַט אזא נאכט בין איך מיט מיין חבר העשעל, מיט'ן פּעקעל אין מיין האנט, אוועק אויף דער גרויסער שליחות פון ליעבע.

סורטשע'ס עלטערען זענען פארמעגליכע מענשען. דער פאָטער — א איד א למדן און אן אָנגעזעהענער בעל־הבית, מיט א שווארץ סאמעטענעם מאשעל הינ־טער'ן ווייסען קאָלנער, האָט זיך געלאָזט בויען א הויז אביסעל ארויס פון שטאָט, לעבען דער פּוילישער שקאָלע, אביסעל אָן א זייט פון פּראָסטען עולם.

ניט ווייט פון דער שטוב, מיט דעם בלעכענעם דאך, איז דער **צ מ ע נ ט א ר ז ש**, פון וועלכען עס טאָרטשען ארויס די צלמים, און אביסעל ווייטער ארויפצו איז דער רוטענישער קלויסטער מיט די גרויסע טורעם־לעכער, אין וועלכע עס הענגען די גלעקער ווי לויז־געוואָרענע

ציין אין אַ מכשפה׳ס מויל. אַמאָל פאַר׳גנב׳עט זיך דער ווינט, גיט אַ ריהר ס׳צינגעל פון אַ לייכט גלעקיל און ס׳ציטערט שטיל־שטיל. און מע ווייסט נישט צי קלינגט עס, צי נישט. אַרום דעם דאָזיגען גלעקער־טורעם שטעהן קאַלינע־בוימער, מיט רויט־ביטערע פרוכט, וואָס זענען בלויז גוט ווען זיי זענען דורכגענומען פון פראָסט און אויסזעהן זעהען זיי אוים ווי פאַרגליווערטע טראָפּענס בלוט.

אונטערגעמוטיגט און מיט לעבעדיגע טריט געה איך מיט העשעלע׳׳ן איבער׳ן שטראָס. ביי מיר אונטער׳ן זשופּיצעל איז די טייערע מתנה — דאָס פּעקעלע צוקער־קעס, וואָס מיר, זעקס חברים, ברענגען מיט ציטערדיגע הערצער אַ קרבן צום גאָט פון ליעבע.

די נאַכט איז פריש און קאַלט. מיר געהען און איילען זיך. ס׳איז נאָך פריה — סורטשע איז ערשט אַרויס פון איהר טאַטענ׳ס געוועלב און זי געהט אַהיים. מיר האָבען זי געזעהן — מיר האָבען געזעהן די בלאָהע סטענגע פון איהרע האָר פלאַטערען אין שיין פון גע־וועלב־פענסטער. איילען מיר זיך איהר צו פאַרלויפען דעם וועג. געהען מיר דאַריבער וואָס שנעלער, וואָס לעבעדיגער. עס סקריפּען די שטיוועלעך אין שניי, און עס סקריפּעט, דוכט זיך, אויך ערגיץ אין האַרץ. אָט זענען מיר נישט ווייט פון הויז. סורטשע איז נאָך ווייט. מיר בלייבען שטעהן אַ שטיק וועג פון שטוב. ס׳איז פינסטער. אָט דאָרט איז דער צ מ ע נ ט אַ ר ז ש מיט די שטיינערנע צלמים. און אָט ציטערט דאָס קליינע גלעקיל. אפשר ציהט עס עמיצער? ניין. ס׳איז דער ווינט. בלויז דער ווינט. און זי, וואו איז זי? אָט געהט זי. אָט קומט זי נעהנטער. אָט זעהט מען שוין די ווייסע הענטשקעס פון אונטער די אַרבעל פון דעם שווארצען יאַקעל. אָט איז זי נאָהענט. גאָר

נאָהענט. איך פיהל ווי עפּעס קלינגט מיר אין האַרץ — עפּעס ווי עמיצער וואָלט דאָרט געצויגען אַ גלעקעל. און די האַנט מיט׳ן פּעקעלע ציטערט — אָט־אָט פאַלט עס אַרויס. און העשעל איז גאַר צוטומעלט — ער בעבעט.

ענדליך איז זי צוגעקומען.

איך און העשעל האָבען איהר צערטליך פאַרשטעלט דעם וועג.

— וואָס ווילט איהר? — האָט זי קורץ געפרעגט.

— סורטשע טייערע! — האָב איך געשטאַמעלט און אַרויסגענומען ס׳פּעקעלע פון אונטער מיין זשופּיצע און עס איהר דערלאַנגט — סורטשע טייערע, אָט דאָס איז פאַר דיר. נעם צו.

און העשעל, וועלכער האָט איינגעבויגען דעם קאָפּ ווי אַ דוצקע צו טון, האָט צוגעהאָלפען.

— נעם, סורטשעלע, נעם! ער האָט געוואָלט אַ דוצקע טון און זיך צוריקגעכאַפּט.

אָבער סורטשע — זי האָט נישט פאַרשטאַנען אונזער סוד, ניט פאַרשטאַנען אונזער טיפע ליעבע צו איהר, ניט פאַרשטאַנען קיין זאַך, און דעריבער האָט זי אַזוי אומשולדיג געפרעגט:

—פאַרוואָס גיט מען דאָס?

— פאַר גאָרנישט, סורטשעלע! — האָב איך זי באַרוהיגט — זאָל איך אַזוי געזונט זיין, ווי פאַר גאָרנישט. און איהר געשטופּט אין האַנט ס׳פּעקעלע מיט די טייערע ליעבעס־מתנות.

— ביזט משוגע, מיינע שונאים! — האָט זי אויסגעשפּיגען און אַ וואָרף געטון ס׳פּעקעל, און איז אַריין אין שטוב ווי אַ פייל פון בויגען.

שטיל, מיט אַראָפּגעבויגענעם קאָפּ, האָב איך אויפגעהויבען ס׳פּעקעלע פון שניי, עס אָפּגעווישט מיט אַ פּאָלע פון מיין נייער זשופּיצע, און מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ, ווי אבלים, האָב איך און העשעלע די מתנה צוריק־

געבראַכט צו די איבריגע פיער חברים, וועלכע זענען גע־שטאַנען אויפ'ן זעלבען שטראָם אַ שטיקעל וועג ווייטער, ביי אַ בערגעל פאַרשנייטע שטיינער און געוואַרט אויף אונז.

— נו? — זענען אונז אַלע באַפאַלען ווי נאָר זיי האָ־בען אונז דערזעהען, — צוגענומען?

— נישט צוגענומען! — האָבען מיר ביידע בייז ארויסגערעדט, און העשעלע האָט איינעם פון די חברים אַ שטאַרקען דוצקע געטון — שוין נים ווי קיין קוה, נור ווי אַ בוהיי, ווי אַ ווילדער אויפגערעגטער בוהיי.

— וואָס וועט איצט זיין? — האָבען אַלע געפרעגט פאַרצווייפעלט און נידערגעשלאָגען פון דער שרעקליכער בשורה.

— גאָרנישט וועט זיין! — האָב איך געזאָגט, און טרערען האָבען געשטיקט מיין קול — מיר'ן מוזען אַליין אויפעסען די צוקערקעס.

— — — — — — — — — — — — — — — —

און שטיל און אומעטיג האָט אַ גרויסע, אַלטע לבנה צוגעקוקט, ווי זעקס קליינע אינגלעך פראַוועז אַן אבל־סעודה און ווי גרויסע, פיינע באָנבאָנעס ווערען פאַר־גאָסען מיט נאָך גרעסערע קינדערשע טרערען.

סענטימענטאַלע פייערן

ברענט ליכטיגער, ברענט בלאַהער,
מיינע בלאַהע פייערן.

מ׳וועט מיר שרייבען:

„דיין היים — נישטאָ מעהר. דיין פאָטער־שטוב איז פון שונא־האנט פארטיליגט. דיין שטעטעל אין גאליציען, וואו אויף יעדען האָפענפעלד און אויף יעדען מארעלענבוימעל איז דיין חלום געהאנגען, איז אָפגעמעקט פון גאָט׳ס ערד, און דיינע בעסטע און דיינע ליעבסטע, וואו זענען זיי, וואו זענען זיי?“

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

אזוי וועט מען מיר שרייבען און טרערען־פלעקען וועלען דאָס נישט־דערזאָגטע דערזאָגען. און וואָס די טרערען־פלעקען וועלען נישט דערצעהלען, וועט מיין נארישע הארץ אליין טרעפען, ווייל נארישע הערצער זענען נביא׳שע הערצער.

און דעמאָלט וועל איך מיר מיין ליולקע פאררויכערען, אויף מיין וויגשטול זיך אוועקזעצען, צאַרניג א פליעגדער׳הרג׳ענען און זאָגען צו זיך אָהן רייד:

גרויס איז מיין הארץ — טראָגט עס אינוועניג מיין היימלאנד, מיט די ברוינ־גרינע, זונפארדעגנטע פעלדער, מיט די חנ׳עווודיגע קאלינע בוימלעך, מיט די אָהן־סוף־

ווייטע גראָז־לאַנקעס און מיט די שמעקעדיגע בערג, מיט די קליינע שטיבלעך מיט שטרויענע און גאַנטענע דעכער, אויף וועלכע עס נידערט פראָסט און טוי און שפּריירעגען און שניי־פונקען.

און אויך בלומען וואקסען דאָרטען אויף אונזערע דע־כער — צווישען שטרוי.

און ליעב האָב איך די הייזער. ליעב האָב איך דאָס שטיל־געלע וואסער, וואָס פלוידערט פרומע, מוטערליכע רייד צו דער שווארצזאַפּטיגער, אומעטיגער ערד און ליעב, ליעב, ליעב אָהן א שיעור האָב איך די וואלד־סטעזשקעס און דאָס אלטע בית־המדרש, די האָבער־פעלדער און דאָס באָד אונזערס. ליעב האָב איך דאָס פּוילישע קלויסטער און די קאַלטע שטיינבאַנק לעבען דעם פּאַרלאַג, מיין ערשטע ליעבע און די הויכע טשערעשניעס אין די סעדער. ליעב האָב איך די בלייכע, שטיל־טרעטענדע מענשען און דעם שבת־פּוץ פון די בעקער־געזעלען, וואָס לאָזען זיך אויף דעם שפּאַצירוועג; דעם ווארימען פריהלינג־שטויב, און די זוניגקייט וואָס רינט פון׳ם הימעל איבער אונזער שטעטעל און מיר קינדער שעפּען עס מיט די הענט און וואשען זיך דערמיט די פנים׳ער. ליעב האָב איך די ראַגאַטקעס און די פאַרביגע היטלען פון די פויערען און די זייפבלומען און די שטעכערס. ליעב האָב איך די זינגענדיגע ביהנען און דעם מעהל־בלייכען רב מיט די פּאַרטרערטע אויגען, און ליעב, אומענדליך ליעב האָב איך מיין גוטע מאמע, וואָס פרעגעלט רויזענסירופּ פאַר אָריי־מע קימפּעטאָרינס, און דאָס לויף־וואסער צווישען די פעלדער, ביי וועלכען איך זיץ אין די זומער־טעג און קוק ווי די ווערבע בלעטלעך בלאָנזשען ערגעץ אוועק מיט׳ן שטראָם, דעם רויט־רייפען סעפּטעמבער־חודש מיט זיין וויים־גאָלד און זיין אומעטיגקייט, און ליעב האָב איך דעם מאי מיט זיין ווארימער ערד אונטער די באָרוויסע פּיס.

איהר קענט נישט חרוב מאַכען מיין שעהן היימלאַנד,

איהר אלע פרעמדע, ווייל איך טראָג עס ביי מיר אין הארץ.

איצטערטאָ, בעת איך שרייב דאָס, פליהט מיר א האַלב פארגעסען בלומען־בלעטעל אין הארץ אריין. עס איז מיין גוטער, מיין ליעבער, מיין שוין־לאנג־טויטער חבר אלטער.

ער איז קרייד־בלאס און הויך־אויפגעשפּראָצט, און אז ער געהט, האָט מען מורא, אז ער וועט זיך איבערברעכען, אזוי דין איז ער, און מען קען נישט טרעפען צי אלטער איז א זקן, צי א קינד.

די אויגען זיינע — וועלטען טיפע, גרויסע, נישט־דערגריינטליכע הענגען אין זיינע אויגען און א צער וואס גיסט זיך אריבער איבער די ברעגען און די ברעמען־שליוזען קענען עס נישט פארשטעלען.

זעה איך איהם אין דער אלטער קלויז, איינגעבויגען איבער א גרויסער גמרא און ער זינגט א נגון. א שטי־לער נגון איז עס, א באַ׳צער׳טער און אן אייביגער און שטעכט דיר ס׳הארץ דורך ווי א הייסע נאָדעל.

אלטער איז אן עלוי. שפּיעלט ער זיך נישט מיט קינ־דער, לאכט ער קיינמאָל נישט, נאָר ער שמייכעלט זיך ס׳הארץ ארויס מיט אזא גוט־און־פרומקייט, אז אינגלעך אין זיינע יאָהרען גיבען איהם אָפּ כבוד און רופען איהם רבי אלטער.

און ווינטער, ווען דער פראָסט טאנצט איבער דעם שטעטעל זיין גלעזערנעם טאנץ און אינגלעך זענען אויפ׳ן גליטש, אָדער זיי ווארימען זיך די באקען אָן פראָסט און אָטעמען שטעכיגען פראָסט־שטויב, וואָס זינגט אין זייע־רע לונגען, — דעמאָלט געהט אלטער ארום איבער דער קאלטער קלויז און זוכט ליכט, ביי וועלכע ער זאָל קענען זיצען און לערנען.

און פארטראָפּעטע שטיקלעך ליכט, פארשטויבטע שטיקלעך וואקס פון יאָהרצייט־ליכט, שטיקלעך פון ווייסע

יום־טוב־ליכט געפינען זיך תמיד אין די קעשענעס פון אלטער׳ס גראָהער, אָפּגעטראָגענער שיפּקע.

— כ׳זאָל נאָר האָבען גענוג ליכט! — זיפצט אלטער, און עפּעס א קליינער דאָרפס־איד מיט פארוויאנעטע זקן־הענט, טראָגט איהם מיט שמחה אונטער א געפונען שטי־קעל ליכט, אלטער זאָל דערביי זיצען און תורה לערנען.

אליין א בעל־בתיש קינד פון א רייכען און קארגען שענקער, האָט אלטער נאָר אין זינען די אָרימע און פאר־שטויסענע. פאר אורחים־דורכוואנדערער, וואָס פאר־שלאָגען זיך אין קלויז אריין, האָט ער שטענדיג אָנגעגרייט דאָס טעפּעלע זאלץ: זאָלען זיי כאָטש האָבען אביסעל זאלץ צום ברויט — די אָרימע־לייט נעביך!

און אלטער פארזעצט די תפילין זיינע און קויפט ברויט און זאלץ פאר די הונגעריגע. ער אליין דאווענט אין פרעמדע תפילין. גאָט איז גוט — ער איז מוחל!

אליין עסט ער זעהר זעלטען, מיין חבר אלטער. זיין דינער, פלאַטערדיגער גוף איז ביי איהם א דערוויילינגע זאך, בלויז אן אָרימע, שוואכע דירה, וואו די גרויסע און טיפע נשמה זאָל קענען וואוינען אָפּוואו־עס־איז איהר צייט.

און אז אלטער שטארבט, ביי זיין זעכצעהנטען יאָהר, פון אויסצעהרונג, און שמייכעלט זיין גוטע נשמה צום הימעל ארויף, געהט דאָס גאנצע שטעטעל צו דער לויה, און עס בליפּעט מיט א הויך געוויין און טרערען ווייקען די ערד דורך און מאכען זי געזאלצען — ווי דאָס ברויט, וואָס אלטער האָט געטיילט צו אָרימע דורכוואנדערער.

און דער גרייזגרויער רב מיט די באָ׳צער׳טע אויגען, וועלכער קען שוין זינט חדשים נישט געהן אויף די פיס, שטעלט אונטער אן אקסעל אונטער אלטער׳ס מטה, און צוויי אידען מיט גראָהע בערד האלטען אונטער דעם רב ער זאָל נישט פאלען.

— — — — — — — — — — — — — — —

מיין ליולקע איז אויסגעגאנגען און די צייטונגען לי־

גען אויף מיין טיש. זאָל איך זיי לעזען? — לעזען ווי מען האָט מיין היים־ערד מיט מענשען־ביינער געמיס־טיגט? ווי מ׳האָט זיך די קעפּ מיט אייגענע פויסטען צעשלאָגען?

ניין. איך מוז מיין היימלאַנד ראטעווען. איך, דער גרויסער העלד, וואָס קאָן א פליעג מיט א שפּילקע נישט דורכשטעכען — איך וועל דאָס גרויסע גאליציען אין מיין יונג הארץ אריינגעמען און דערמיט אנטלויפען איבער אלע פוסטע פעלדער, איבער אלע וויסטע וועלדער.

זיי־זשע רוהיג, מיין היים און מיין שטעטעל,— איך וועל אייך פון דעם שונא׳ס הענט אָפּהיטען, מיינע געליעבטע!

פּליטערפּלירט

אויף צום זעקסטען סעפטעמבער

איך וויל דערמאָנען מיינע לעזער אָן דעם זעקסטען סעפטעמבער.

עס זאָל זיי ניט ארויס פונ'ם קאָפּ, — ווי עס איז געווען דער פאַל ביז איצט.

דער זעקסטער סעפטעמבער איז ביז איצט שרעקליך פארנאכלעסינט געוואָרען — איבערהויפּט צווישען אידען.

דאָס דארף אזוי נישט זיין!

דער זעקסטער סעפטעמבער האָט, ליידער, נישט גע־האט דאָס מזל פון א פערטען יולי, אָדער פון א פופצעהנ־טען שבט, אָדער פון א דריי־און־דרייסיגסטען עומר.

דער זעקסטער סעפטעמבער דארף ווערען דאָס וואָס ער איז שוין זייט יאָרען ביי אלע מענשען וואָס זענען געזונט און שטארק און האָבען פרנסה: ער דארף ווע־רען א טאָג פון פרייד, פון פאראדען, פון גרויסע דעמאָנ־סטראציעס.

דער זעקסטער סעפטעמבער — ווי אלע וויסען — איז איינער פון די גרויסע דריי־הונדערט־פינף־און־זעכציג טעג וואָס מיר האָבען אין יאָהר און אלס אזעלכער איז ער אן אינטערנאציאָנאלער יום טוב.

יעדעס יאָהר האָט בלויז איין זעקסטען סעפּ־טעמבער, און דאריבער דארפען מיר איהם פייערען מיט פראכט און גלאנץ.

די זעקסטע סעפּטעמבערס, אז זיי נעהן אוועק — קומען זיי נישט מעהר צוריק!

אינ'ם דאָזיגען פּרט איז דער זעקסטער סעפּטעמבער נעגליכען צום פערצעהנטען יולי — דעם טאָג פון דער באסטיל.

דער זעקסטער סעפּטעמבער וועט זיך אָנהויבען אקוראט דאָנערשטאָג בייגאכט זייגער צוועלף און ער וועט זיך אוועקציהען א גאנצען טאָג — ביז אין מיטען דער נאכט אריין.

דעם זעקסטען סעפּטעמבער וועט אויפגעהן די זון, מענשען וועלען אויפשטעהן פון די געלעגערס, מאנסביל וועלען זיך צעקעמען די בערד, פרויען וועלען זיך אָנ־פּודערען די נעזער, קינדער וועלען זויגען פון דער מו־טער'ס ברוסט, העגער וועלען קרעהען, פייגעל וועלען ארומפליהען אין דער לופט, פיש וועלען ארומשווימען אין וואסער — עס וועט זיין וואונדערבאר!

און נישט נאָר דאָס אליין:

דעם זעקסטען סעפּטעמבער וועלען געבוירען ווערען טויזענטער אמסאָלוט־פרעמדע מענשען, וואָס קיינער קאָן זיי נישט. א מאסע לייט וועלען אָפּערירט ווערען אויפ'ן אפּענדיק. א טייל מענשען וועלען איבערגעפאָהרען ווע־רען, אנדערע וועלען חתונה האָבען און מיליאָנען מענשען (מענער און פרויען) וועלען זיך געגענזייטיג ערקלערען, אז זיי קענען איינס אָהן דאָס אנדערע נישט לעבען.

עס וועט זיין א מערקווירדינער טאָג — דער זעקס־טער סעפּטעמבער.

אקטיאָרען וועלען שפּיעלען טעאטער, טענצער וועלען טאנצען, פישעריונגען וועלען כאפּען פיש, באגרעבערס וועלען באגראָבען.

עס וועט זיין א זעלטענער טאָג — איינער פון יענע טעג וואָס קערען זיך נישט אום!

שליסעלמאכער וועלען מאכען שליסלען, חופּה־מאכערס וועלען מאכען חופּות, מצבה שלעגערס וועלען

מאכען מצבות, גנבים וועלען גנב'ענען, שוחטים וועלען שעכטען, דאָקטוירים וועלען היילען, שרייבער וועלען פארצייכענען, טכוירען וועלען טון וואָס זיי דארפען, בלומען וועלען דופטען.

דער זעקסטער סעפּטעמבער וועט זיין א טאָג, וואָס אונזערע לעזער וועלען לאַנג־לאַנג נישט פארגעסען.

די טייכען וועלען פליסען, די פייגעל וועלען טשוויר־טשערען, די מענשען וועלען אָטעמען, דער הימעל וועט ליגען אויסגעשפּרייט זעהר הויך איבער'ן קאָפּ, אזוי אז ער זאָל נישט פארפלעקען די קאַפּעליושען, און די ערד וועט זיין ה א ר ט אונטער די פיס און מ'וועט קענען אויף איהר געהן.

עס וועט זיין הערליך!

שמעטערלינגען וועלען ארומטאנצען ארום פייערען, פידעלשפּיעלער וועלען שפּיעלען פידעל, בלינדע וועלען מיט אמאָל נישט זעהענדיג־ווערען, טויבע וועלען זיין טויב, און שטומע וועלען רעדען אזוי, אז מ'וועט נישט פארשטעהן וואָס זיי ווילען.

גרייט זיך צום זעקסטען סעפּטעמבער, ליעבע לעזער, עס וועט זיין גרויסארטיג!

באלד אין דער פריה וועט ווידער אויפגעהן די זון זעהר קלאָר, אָדער סע וועט זיין פארוואָלקענט און מ'וועט זי נישט זעהן, שפּעטער וועט ענטוועדער רעגענען, אָדער נישט. דערנאָכדעם וועט אזוי פּאַוואָליע ווערען זייגער צעהן און צוועלף און איינס און אזוי ווייטער. וועט דער זעקסטער סעפּטעמבער דערזעהן, אז ס'איז שוין צייט צו פארגעהן, וועט ער נעמען און פארגעהן — שטילערהייד, און א האָהן וועט אפילו נישט א קרעה טון.

גרייט זיך צו באגעגענען דעם זעקסטען סעפּטעמבער!

פאראייניגען און לאַדזשען זענען אויפגעפּאָדערט איהם אנטקעגען צו געהן מיט זייערע באנערס. די זעקסטער־סעפּטעמבער פּאראדע הויבט זיך אָן אויפ'ן ערד־קוגעל, לינקס און רעכטס, נישט ווייט פון אומעטום, און זי

ציהט זיך אוועק ביז פארגאנגענהייט־עוועניו און מעהר זעהט מען זי נישט.

קומט אין צייט, ברידער, און פארגעסט נישט מיט־צוברענגגען אייערע אלטע פריינט — די חלומות, די האפנונגען, די ענטוישונגען, די יסורים, די קראנקהייטען, די לאנגווייל.

עס וועט זיין דער איינציגער זעקסטער סעפטעמבער פון יאהר אזוי־פיעל־און־אזויפיעל, אין דער גאנצער וועלט־געשיכטע, און אויב איהר וועט איהם חלילה נישט באגעגענען וועט זיין זעהר טרויעריג. פונקט ווי עס וועט זיין אומעטיג, אז איהר וועט איהם יא באגעגענען.

אויף צום זעקסטען סעפטעמבער!

גרויסער אויספאַרקויף אויף צירונג

ווער פון אייך ס'האָט ליעב צירונג, זאָל אויפשטעלען די ראנט!

איינס, צוויי, דריי, פיער. זעקס, עלף, פיער־און־צוואַנציג, טויזענט.

גוט. איהר קאָנט שוין אראָפּלאָזען די הענט.

איצט וויים איך אז איהר האָט אלע ליעב צירונג.

איבערהויפט דאָס געשלעכטליכסטע געשלעכט פון דער וועלט — די דאַמען.

זיי האָבען ליעב צו טראָגען א דימענטענע שרפה איןביידע אויערען. א ליכט־טורם אויף יעדען פינגער, א דימענטענעם בליץ אויפ'ן האלז.

זיי האָבען זיך ליעב צו באָדען אין גאָלד, אין זילבער, אין פּלאַטינום, אין רובינען, און סאפירען און טאַפּאזען.

אויב איהר מוזט האָבען אלערליי צירונג, וועלען מיר עס אייך געבען אבסאָלוט פריי.

דערצעהלט עס פריינט און באקאַנטע, זיי זאָלען נישט פארזאמען די געלעגענהייט.

און לאָזען זיי קומען פּריה, זיי זאָלען נישט דארפען ווארטען!

מיר האָבען בלויז א באשרענקטע צאָהל פון אלערליי צירונג, און מיר ווילען זיי צוטיילען אומזיסט צווישען אונזערע קונדען — היינטיגען פרייטאָג, צווישען זיבען א זייגער אין דער פריה און צוועלף א זייגער ביינאכט.

נעדענקט: איהר דארפט גאָרנישט איינצאָהלען און מיר גיבען אייך אלצדינג אוועק אָהן א סענט געלט.

די צירונג, פון וועלכע מיר ריידען איז נישט קיין פאַלשע, נישט קיין נאָכגעמאכטע. אונזער גאָלד איז אכצעהן (18) קערעט ריין, אונזער זילבער איז שטערלינג, אונזערע דימענטען זיינען אָהן א פלעק.

קומט אין צייט!

אזוי גיך ווי די זון וועט אויפגעהן (געדענקט אז דאָס איז היינטיגען פרייטאָג פארטאָג) קענט איהר אויס־שטעלען די פאַלעס אָדער א פארטוך און אריינכאפען א מאסע מיט גאָלד.

שפּעטער קענט איהר אוועקגעהן צום טייך, אָנשעפּען צוויי קריגלעך וואסער און זיי אויפהענגען אויף די אויע־רען — ריינע דימענטען. (באמערקט ווי זיי פעבלען קע־גען דער זון. א סימן, אז זיי זענען ע כ ט).

אויב איהר האָט ליעב צו טראָגען זיידענע קליידער קענט איהר אָפּרייסען א שטיק וויסען ווינד און איהם פארוואָרפען ארום האלז אָדער ארום דער טאליע. דאָס וועט אייך גאָרנישט קאָסטען. און עס וועט זיך טראָגען א לאנגע צייט!

דערנאָך קאָנט איהר (אויב עס וועט זיין א שטורעם) אהיימנעמען א פּאָר נייע, געשליפענע בליצען, און זיי אויפהענגען אויפ'ן הארצען — אלס א מין סאָרט „לאָווע־ליער". דאָס איז זעהר מאָדערן.

אויב איהר ווילט א פיינעם בראַנזלעט קענט איהר נעמען א שנירעלע פריהלינג־האָגעל, איהם ארומוויקלען ארום דעם געלענק פון דער האנט, וועט איהר האָבען ריי־נע פּערעל, וואָס קיינער קען נישט נ אָ כ מ א כ ע ן.

ביינאכט קענט איהר אָננעמען א פולע האנט מיט לבנה־זילבער און עס שיקען פאר א מתנה צו אייער כלה. אז נישט קענט איהר ארויסשעפּען פון דער ברונען, א פולען עמער מיט שטערען און עס אוועקטראָגען צו

אייער געליעבטער, וועלכע וועט זיך דערמיט שטארק דערפרעהען.

טאָמער איז דאָס אייך ווניג, קענט איהר נעמען א נייעם רעגענבויגען און זיך אויפנעהען דאפון א שעהנעם קראוואט, אָדער אן אונטערקליידעל, אָדער איהר קענט מאכען דערפון א קאָלדרע. (די רעגענבויגען־קאָלדרעס זענען זעהר ווארעם).

שטארק אין דער מאָדע איז אויך דער ים גערויש, וואָס מ׳טראָגט אין די אויערען און די גרינע בערג וואָס מ׳טראָגט זיי אין די אויגען.

זעהר שעהן (און מאסיוו) איז אויך די קייט פון יאָהרען, וואָס מענשען טראָגען אויף די אקסלען, און זיי גיבען עס איבער בירושה צו זייערע קינדער און קינדסקינדער.

מיר רעקאָמענדירען ספּעציעל אונזערע ריינע קינדער־טרערען. זיי זעהען אויס אזוי ווי די שענסטע בריליאנ־טען, און טראָגען זיך זעהר גוט.

געדענקט, אז דאָס וועט זיין היינטיגען פרייטאָג. קומט אין צייט!

פֿאַקטען וועגען פֿאַקטען

מיין ליעבער הערר פּעדאגאָג, איך פייף אויף אייערע פֿאקטען! דער פֿאקט, אז איהר זענט פול מיט פֿאקטען, איז פאר מיר פֿאקטיש א באווייז, אז איהר זענט א גרוי־סער — מיט פֿאקטען — אָנגעשטאָפּטער עזעל. דער פֿאקט, אז איהר נעמט אייערע אומשולדיגע קינדער און שטאָפּט זיי מיט פֿאקטען, באווייזט, אז איהר זענט א בהמה אין שטעק־שיך. דער פֿאקט, אז פאר אייך עק־זיסטירט נישט דער סאָד מיט גאָלדענע עפּעל, און דער באקאנטער נידערטרעכטיגער חזיר, וועלכער קומט אלע נאכט אין גאָרטען און מאכט א תל פון די פערצעהן־קערעטענע עפּעל, באווייזט, אז איהר זענט אן אויסערגע־וועהנליכער מלמד. דער פֿאקט, אז איהר לייקענט אָפּ די עקזיסטענץ פון ים־מיידלעך און פּיפּערנאָטערס און שרע־טעלעך, באווייזט, אז אייער נשמה געהט אויס פון הונגער, און זי ווייסט אפילו נישט דערפון. דער פֿאקט, אז איהר האלט די מענשהייט פאר א גרויסען צעבער, אין וועלכען איהר גיסט אריין אייערע וואוילגעלערענטע פֿאקטען, באווייזט, אז איהר זענט א זעהר קאָרעקטער — אידיאָט.

משה נאדיר דארף נישט אייערע פֿאקטען, ליעבער גע־לעהרטער! ער פייפט אויף אייערע צוויי־מאָל־צוויי־איז פיער לאָגיק.

ער דארף אויף טישעניינציגקאפּאָרעס אייערע ציפע־רען.

משה נאדיר טוט פונקט קאפויר ווי די תכלית'דיגע גמרא־מלמדים שרייבען אין זייערע ווערטע ספרים.
ער געהט שנעל — כאָטש עס שאַדט צום הארץ.
ער טרינקט בראַנפען און וויין און רויכערט אָהן א שיער — אויף צו להכעים די בעסטע דאָקטוירים.
ער לעגט זיך זייגער פיער פארטאָג, און א זונען־אויפגאנג זעהט ער בלויז אין אילוסטרירטע זשורנאלען.

די בעסטע לופט איז פאר איהם די אָנגערויכערטע, פרעכטיג־שעדליכע לופט פון קאפע. דאָס בעסטע געזאנג איז פאר איהם דאָס ערהאבען־שעדליכע טומלען פון דער גרויס־שטאָט. און זיין אנגענעמסטער שפאציר איז אויף בראָדוויי און דריי־און־פערציגסטע סטריט, וואו ער פיהרט א קונציגען מאנעווער מיט די פיין־שטינקענדיגע אויטאָמאָבילען.

דער פאקט, אז די לבנה איז א הימלישער קערפער, איז פאר משה נאדיר ווניגער ווערט, ווי דער פאקט, אז עס זיינען פאראן א מאסע זעלבסט־לויכטענדע דאמען־קערפערס. דער פ א ק ט, אז ערגיץ גאנץ ווייט איז פאראן א קעניג מיט זיבען זיהן, און איינער פון די זיבען זיהן מיט'ן נאָמען אליבאבא האָט א ווינשפינגערעל, וואָס אז מען רייבט דאָס אויפ'ן ארבעל פליהט מען וועלט־איין און וועלט־אויס, האָט פאר מיר גאָר א טיפע באדייטונג. דער פ א ק ט, אז משיח וועט קומען (אקוראט) אויף א ווייס פערד, און מיר אידישע קינדער, וועלען אריבערגעהן קיין ארץ־ישראל אויף א מעכטיגער בריק פון ציגארעט־פאפיר, איז פאר מיר מעדר וויכטיג ווי א גאנצער רעגימענט סטאטיסטיקער. דער פ א ק ט, אז נאָך מיין טויט וועל איך מיך אוועקזעצען אין דעם שעהנעם, פייןגעשפאלירטען גן־עדן, און וועל מיר קוויקען דאָס טויטע הארץ מיט דעם גוטען ביסעל רומענישען יין־המשומר, און פארבייסען מיט דעם טייערען שטיק אונגארישען לויתן, איז פאר מיר ווערט מעהר ווי אלע סיר־אייזעק ניו־

טאַנס און קופּערניקוסעס און שינזאַקסעס און עלראַזוענ־
צווייגס.

דער פּ אַ ק ט, אַז ערגיץ ווייט־ווייט אויף אן אַק־
רענט זיצט אַ בלייכע פּרינצעסין מיט בלאָנדע לאָקען און
וואַרט אויף איהר פּרינץ משה נאַדיר, וועלכער דאַרף קור־
מען אַ געפּאַנצערטער און זי באַפרייען פון די עלף־הונ־
דערט־און־זעקס־און־זעכציג ים־קאַטערס, וועלכע האַלטען
זי געפאַנגען (לאָמיר אַזוי וויסען פון בייז פּאַרוואָס) איז
פאַר מיר מעהר ערפרעהענד ווי אַלע ציפערען פון דער גאַנ־
צער וועלט. דער פּ אַ ק ט, אַז אַמאָל, אַמאָל ווען סע
וועט מיך אָנכאַפּען אַ וואַנדערלוסט, וועל איך אַרויפגעהן
אויפ׳ן דאַך, אויסשפּרייטען די לאַנגע הענט מיינע און אַ
פליה טון, אַזוי הויך, אַז הונדערט אָדלערס וועלען מיך
נישט קענען כאַפּען, איז פאַר מיר מעהר וואַרהאַפטיג ווי
דער פאַקט, אַז ס׳איז היינטיגע צייטען שווער אויסצור־
קומען מיט ניין דאָלאַר אַ וואָך.

סלה!

ווי רופט מען אייך

„זאָגט מיר ווי איהר הייסט און איך
וועל טרעפען אייער כאַמען".
— אַ אידיש ווערטיל.

אויב איהר הייסט ע ל י ע, זענט איהר געוועהנ־ליך אן אונטערביגלער און וואוינט אין דילענסי סטריט. געוועהנליך זענט איהר פאַרהייראַט און האָט אַ פרוי מיט זעקס קינדער און איהר זענט שוין אַ איד אין די יאָהרען.

פאַרדיענען, פאַרדיענען די עליעס (אלס אַ ראסע) זעהר ווייניג. דאָס העכסטע וואָס אן עליע פאַרדיענט איז 14 דאָלאַר אַ וואָך און מוז אַרבייטען ווי אַ פערד.

אַ גאַנץ אַנדער סאָרט מענשען זענען די איציקס. אן איציק איז געוועהנליך ענטוועדער אַ קראַוואַטענמאַכער, אָדער אַ דעזיינער. זעהר ווייניג פון די איציקס זענען פאַרהייראַט. און די וואָס זענען יאָ פאַרהייראַט, ווינשען זיך דעם טויט אַלע מינוט און אַלע רגע.

איציקס — אַלס אַ פאָלק — שטאַמען געוועהנליך פון גאַליציען. אין פוילען געהען זיי געוועהנליך האַנט־אין־האַנט מיט די מאַיערס און מ'רופט זיי דערפאַר איטשע־מאַיערס, כאָטש פיעל פון זיי זענען גאַנץ אָנשטענדיגע מענשען.

גליקליכער ווי אַלע זענען די בערילס.

די דאָזיגע מענשען זענען כסדר פרעהליך און אויפ־געלעבט און סע אַרט זיי נישט וואָס מאָרגען וועט זיין.

דאָס ערגסטע וואָס סע קען זיך טרעפען מיט אַ בעריל איז, אַז מען זאָל איהם איבערפאָהרען מיט אַן אויטאָמאָביל, אָדער ער זאָל שטארבען פון צופיעל... יאָהרען. אָבער וואָס פאר אַ באדייטונג האָט עס, אין פארגלייך מיט די גליקליכע מאָמענטען וואָס די בערילס געניסען בעת... זיי געניסען זיי?

צו אַן אנדער קלאַס מענשען, מיט אַ גאַנץ אנדערע פסיכאָלאָגיע, געהערען די משה'ס, וועלווילס און שמואַ־ליקלעך. די דאָזיגע לייטע פיהרען געוועהנליך גרויסע געשעפטען און זענען געגען אַ אידישען קאָנגרעס. אָבער אין אלגעמיין זענען זיי נישט קיין שלעכטע מענש־לעך, נאָר אביסעל צו קארג אויפ'ן גראָשען.

אינטערעסאנט זענען אויך די לייט, וואָס רופען זיך נעציל, זעליג, שמעיהו, ישראל, פנחס און גרשון. די דאָ־זיגע אידען זענען ס'רוב אין די פופציגער יאָהרען און זעהר וועניג פון זיי האָבען געדיענט אין מיליטער. פאר־הייראטע זענען צווישען זיי דאָ זעהר פיעל און דאָס בי־סעל וואָס זענען נישט פארהייראט, טוען אַ סך אויף פאר פאַלעסטינא. די אינגערע צווישען זיי זענען וואָלונטירען, היטעלמאכערס, שפעקולאנטען, גראָסערי לייט א. א. וו.

וועניגער פּאָפּולער פון זיי זענען די יאָסעלעך, אברהמלעך, יאנקעלעך, רודלעך, חיימלעך און הערשעלעך. די דאָזיגע מענשען שלאָפען זעהר זעלטען אין דרויסען און בכלל זענען זיי גרויסע אנהעננגער פון קאָלאָשען, באנקביכלעך, האלז־שאליקלעך און אנדערע נוטע זאכען.

א יאָסעלע, אָדער א חיים'על, אַז סע ווערט אלט דריי יאָהר, הויבט עס אָן טראכטען פון א תכלית, און ביי 16 יאָהר איז עס שוין ענטוועדער א מלמד אין אַ קליין שטע־טיל, אָדער אַז נישט, פאָהרט עס ערגיץ אוועק און... מ'ווייסט נישט וואו עס איז אהינגעקומען.

צווישען די מענשען מיט וועלכע עס לוינט זיך צו באקענען מעג מען אויך אריינרעכענען די זאנווילס, מענ־

דילס, מעשילס, פייוועלס, נתנס, חנאס און אנדערע פון דעמזעלבען סארט.

אט דער קלאס מענשען, שטאמט געוועהנליך פון אר־מעטום און זיי צייכענען זיך אויס דערמיט, וואס זיי זענען בעסערע סטרייקערס ווי באלמעלאכעס.

צווישען די פרויען זענען צום מייסטען פאפולער די אסתרס, חנהס, שרהס, רבקהס, פייגעס, לאהס און דבורהס. דאס איז א קלאס פרויען מיט וועלכע די מענער מוזען זיך רעכענען. ס'רוב פון די דאזיגע פרויען זענען אמאל געווען מיידלעך און — שעהנע מיידלעך דערצו. מען קען זיי אפט טרעפען אין די פארקס, אויף די בעלער, ביי קאנצערטען און אומעטום וואו בחורים קומען זיך צונויף.

עהנליך צו די אסתרס און אנדערע, זענען אויך די צי־פעס, גנעשעס, חייקעס, גיטעלעך, האדעלס, סאשעס און גנענדילס. געוועהנליך זענען זיי וויט נישט אזוי יונג און וויט נישט אזוי בלאנד, ווי די וועלכע מיר האבען דא פריהער אויסגערעכענט. שולדיג אין דעם זענען די אומשטענדען און די אפטייקערס. אבער אין אלגעמיין זענען זיי זעהר סימפאטיש און מען קאן זיך מיט זיי פארברענגען.

רייצענדער ווי אלע זענען די סאניאס, דאניאס, מא־ניאס, פראניאס, וויעראס — מיט זייער רוסישער אויס־שפראך און מיט זייער ליעבע צו פארשידענע בחורים, סיי אזעלכע און סיי אנדערע. די דאזיגע מיידלעך זענען גע־וועהנליך אינטעליגענט. טראגען שליאפעס אנשטאט היטעלעך און ארבייטען ענטוועדער אין שניידער־שעפער אדער אין שפיטעלער — אלס קראנקען־שוועסטער, וועל־כע מאכען אלעמען קראנק מיט זייער ליעבע.

זעהר א פרעהליכע ערשיינונג אין דער אידישער גאס זענען די בויטים, גאידים, קעידים, לילים, גאסים, פענים, בעלאס, בעסים און לינעס. די דאזיגע זענען כמעט אלע באשעפטיגט אלס טייפרייטערינס, בוכהאלטערינס און

כאַריסטקעס. ס'רוב פון זיי זענען נאָך פולשטענדיג פאַר־
מיידעלט, אָבער מאנכע זענען אויך ס'געגענטייל. אין
אלגעמיין טראָגען זיי געגרייזעלטע פאה'לעך און גיבען
אָפּ זייער פרייע צייט אויף עסען שאָקאָלאַדע.

אָרעגטליכקייט

זייט אָנשטענדיגע לייט און איהר — וועט זיך פיהלען שווידערליך לאנגוויילינ. זייט גוט צו אייערע מיטמענשען און — מע וועט אייך האלטען פאר גרויסע דומקעפּ. זייט געטרייע פאמיליען־פּאָטערס און איהר — וועט פריה געהן פון דער וועלט.

אזוי זאָגט מאָישענאדיר.

און ער רוהט אָפּ א ווײלע זיין מידע פעדער און זאָגט ווייטער:

קענט איהר מארק טוויינ׳ס מעשה מיט די צוויי ברי־דער — איינער א גוטער און איינער א שלעכטער?

איך וועל זי אייך איבערדערצעהלען אויף אויסווענינ:

געוועזען אמאָל צוויי שני־אחים׳דיגע ברידער. איז איי־נער פון זיי געוועזן א פיינער מענש, א זיידענער יונגער־מאן און געהאט א גוטען קאָפּ. און אָפּגעהיט כיבוד־אָב־ואם. און געהאט א הארץ פון א צדיק, האָט איהם טאקע דערפאר גאָט געהאָלפען און ער איז געוועזן א גרויסער אָרימאן.

דער אנדערער ברודער איז געוועזן א זשוליק, א פּארך, א ליידאק, א פארשטאָפּטער קאָפּ איז ער דערפאר אויס־געוואקסען א גרויסער עושר און דער אָנגעזעהענסטער בירגער אין דער געמיינדע.

שטימט צו, אלע מיינע פריינט, אז דאָס איז א געלונ־גענער וויץ און לאָמיר עס אָננעמען אָהן דעבאטען.

לאָמיר ארויסטראָגען א רעזאָלוציע, אז עהרליכקייט איז א מלמדי'שע ביזנעס, און, אז בשעת איינער גיט צדקה פארבאָרגענערהייד, איז זיין גרעסטער וואונש, אז מען זאָל איהם כאפּען ביי דער האנט.

דען צו וואָס זענען מיר מענשען געגליכען? — פרעגט מאַישענאדיר. און ער ענטפערט: מיר זענען געגליכען צו גרויסע שווייגקערלען, וואָס זענען נאָך דערצו היבשע בהמות.

צי קענט איהר אונזערע גוטע און פרומע לייט?

מאַישענאדיר קען צופעליג איינעם אזא. ער איז אזוי פארדאמט אנשטענדיג, אז עס שלאָגט צום הארצען. ער איז אזוי פארפלוכט גוטהערציג, אז עס ווילט זיך איהם דערלאנגען מיט עפּעס איבער'ן קאָפּ. ער איז אזוי נאָבעל, אז בלויז קוקענדיג אויף זיינע צוויי באקען-בערד פאלט שוין אָפּ דער אפּעטיט צו בעטען ביי איהם א טובה.

און אז ער געהט אהיים פון גאָטעסדיענסט — כאפּט ער זיך אויפ'ן וועג אריין אין א קאבארעט און דערענדיגט ס'דאווענען דערענדיגט ער.

וואָס זאָל מען טון צו אזא מין אידען? פרעגט מאַי-שענאדיר. און ער ענטפערט מיט דער געפעליגער מיט-ווירקונג פון זיינע לעזער: אזא אידען דארף מען אוועק-זעצען אין דער קאָמיסיע, וועלכע האָט אלס אויפגאבע צו אונטערזוכען די בלאָנדע שקלאפעריי פון די ווייסע שקלאָ-פען, צווישען וועלכע עס געפינט זיך מסתמא אויך א היבש ביסעל נעגערטעס.

אָ, דו ליעבע אנשטענדיגקייט! איך נעם אראָפּ פאר דיר ס'היטעל און ווארף עס דיר אין קאָפּ אריין.

אָ, דו אלערהעכסטע מענשענפריינטליכקייט! — איך ווארף זיך פאר דיר אין שטויב און זוך צי האָט נישט א פריץ פארלאָרען א פּאָר רענדלעך.

און מעהר ווי אלעס האָט מאָישענאדיר ליעב די מלחמה־פילאנטראָפּען.

מעהר פאר אלע מיהט ער זיך צו באגייסטערען פאר די דאמען, וועלכע זענען אזוי שטארק געטראָפען פון דער מלחמה.

קאטאסטראָפען נאָך דער רייהע: ברייסלער שפּיצען קאָסטען אזוי טייער. ליל׳ער פיינע זאָקען — זענען ארויף אין פאריז. צו דמשק׳ער טעפּיכער—איז גאָר נישט צוצוקומען. פאריזער מאָדעס — קומען צו אונז אזוי לאנגזאם. בעלגישע דימענטען — איז שווער ארייננצו־שמוגלען.

טוט אזוי וועה מיין יונג הארץ.

בלוטעט אזוי מיין פארוואונדעטע נשמה און סטאפּט צוליעב דעם פון דער ארבייט.

דען שוידערהאפט איז דער צונויפפאל פון מאָדערנעם רוים. בלוטיג איז דער צוריקגאנג פון דער ציוויליזאציע. און טייער זענען די ברייסלער שפּיצען.

און דאָ ליגט דער שפּיז, מיינע אלערליעבסטע לעזער.

לאָמיר אוועקזעצען די דאמען אויף אונזערע שווי־סען און זיי הערצליך באדויערען, זאָגט מאָישענאדיר.

מילא אונזערע אייגענע מענשען, די וואָס טראָגען הויזען, מאכט נישט אויס. זיי זענען שוין דערצו גע־וואוינט. הרג׳עט זיי אפילו, אין די מיליאָנען, צעשיסט זיי ווי מייז — ס׳איז גאָרנישט ביי זיי. דערויף זענען זיי זעלנער. אָבער שאנעוועט מיר די דאמען, הערר קריגס־קאָרעספּאָנדענט! מאכט זיי פאר דעליקאטע העלדינען, פּליעז! פארגעטערט און פאר׳מלאך׳ט זיי אין די שענ־סטע ווערטער. קושט זייערע רויזרויטע פינגערשפּיצען, שווערט זיי אייביגע ליעבע ביז נאָך דער חתונה. שיקט א ברכה אויף זייערע בלאָנדע קעפּלעך און א סערענאדע

צו זייערע גאַניקעס און באַדיכטעטע זייערע שלאַנקע קער־פּערס.

עס איז מאָדערען צו האָבען רחמנות אויף די מלחמה־כּלות, וועלכע זענען נעבעך ענדליך אין אַ מזל'דיגער שעה פאַראומגליקט געוואָרען פון אַ סאָלדאַט.

עס איז מאָדערען אַריינצופאַלען אין התפּעלות פאַר אַ קראַנקען־שוועסטער, וועלכע פאַרבינדט מיט דעליקאַטע הענטלעך די וואונדען פון די צעהאַקטע זעלנער, בעת די זעלנער אַליין וואָלטען אַ סך ליעבער געשמעקט דאָס שלעכטע קעלניש־וואַסער מיט וועלכען די דאַמען באַשפּריצען זיך, איידער — פּולווער.

צום שלום וויל איך נאָר זאָגען צו מיינע ליעבע לעזער, אַז זיי זענען נאָך פיעל צו יונג צו פאַרשטעהן די גאַנצע לאַגע. נאָר אויב זיי וועלען אַמאָל אונטערוואַקסען און הייראַטען, וועלען זיי באַגרייפען וואָס פאַר אַ וועלט־חכם מאַישעגאַדיר איז און פאַרוואָס ער איז אַזוי אויפגעבראַכט אויף דער פּאָפּולערער אָנשטענדיגקייט.

דערווייל לאָזט ער אייך אַלעמען גריסען, וגם אייערע כּלות גאָר פריינטליך.

וד"ל.

אידעען־פאַרבינדונג

עס פארבינדט זיך:
אַ וועלט — מיט אַ וועלט,
אַ געדאַנק — מיט אַ געדאַנק.

איך בין געשטאַנען לעבען דעם ניאַגאַראַ וואַסערפאַל. ארום מיר האָבען זיך אויפגעהויבען צויבערשלעסער פון דעם פראָסט'ס ווייסען האַמער אויסגעשמידט. ווייסע, וואונדערליכע פראָסט־שטיקערייען האָבען געהאַנגען אין דער בלאָהער ווינטער־לופט. איך האָב דאָס אַלצדינג אַנגעקוקט און געטראַכט, אַז עס טוט מיר וועה אַ צאָן.

איך האָב געהערט דאָס פארשלאָפענע גערויש פון די וואַסערפאַלען און עס איז מיר איינגעפאַלען, אַז איך האָב נאָך היינט נישט געטרונקען מיין טעגליכען מילכ־פונש.

איך האָב באַטראַכט דאָס גרויסע נאַטור־וואונדער און עס איז מיר געקומען אויפ'ן זין, אַז אַזוי גיך ווי איך וועל קומען צוריק אַהיים, וועל איך מיך אַנידערזעצען און — שרייבען אַ בריוועל צו קאַסיאַ'ן.

איך האָב געזעהן דעם גרענד־קעניאָן און זיין גאַנצער וואונדערבאַרער שרעקליכקייט, איך האָב געהערט דאָס גאָרגעלדיגע רוישען פון די וואַסערען, וואָס דערטרינקען זיך אין זייער אייגענער געפאַהר, און איך האָב מיך

פּלוצים דערמאָנט, אַז איך האָב פאַרגעסען אָפּצוגעבען אין ביבליאָטעק דאָסטאָיעווסקי'ס „ברידער קאַראַמאַזאָוו“ און קאָנראַד'ס „לאָרד דזשים“, און אַז דאָס קאָסט מיר פיער (4) סענט אַ טאָג, אַכט טעג — צוויי־און־דרייסיג סענט.

איך האָב געזעהן ווי די זון געהט אונטער אויפ'ן שפּיץ פון אַ הויכען באַרג אין דער שווייץ.

עס איז געווען וואונדערבאַר, גראַנדיעז, הערליך. די פאַרעלטערטע מוטער נאַטור האָט באַקומען פאַרב אין די באַקען, און האָט זיך גענומען רויטלען, און שפּיעלען פאַר־שעמטערהייד מיט דער גרינער שאַל, וואָס האָט פאַרדעקט איהרע הויכע בריסט. עס האָט אַרויסגעבלייכט דער טאָג מיט זיינע רויטע סאַנדאַלען, און די נאַכט האָט ביסלעכ־ווייז גענומען אָנוואַרפען איהרע בלאָהע שלייערס, — אַ סימן, אַז זי קומט באַלד צוגעהן אַן אויסגעטועגע, מיט'ן לבנה־לאָמטערן אין האַנט.

איך האָב באַוואונדערט דאָס שעהנע נאַטור־בילד, און איך האָב מיך פּלוצים פאַרבענקט נאָך דעם אָנגעראויכער־טען קאַפע, אויף דער ניו־יאָרקער צעהנטער גאַס.

איך בין געשטאַנען לעבען דעם שטיינערנעם ספינקס און באַוואונדערט, ווי אַזוי ער שטעהט אַזוי לאַנג אויף אַן אָרט.

איך האָב געקוקט אויף זיין משונה'דיג געשטאַלט און איך האָב מיך פּלוצים דערמאָנט, אַז איך האָב מיר שוין עטליכע טעג נישט געפוצט די נעגעל, און אַז איך בין שרעקליך שלעפעריג.

איך בין געשטאַנען לעבען דער כותל־מערבי אין ירושלים, געזעהן ווי אידען פון דער גאַנצער וועלט שטעהן און גיסען־אויס זייערע הערצער פאַר דער טויטער וואַנט, און עס איז מיר געקומען אויפ'ן זין, אַז די נאַרוועגנישע שיקסע האָט מיר שוין צוויי וואָכען נישט געשריבען קיין בריעף, און ווער ווייסט וואָס זי טוט?

איך האָב געזעהן די בילדער אין לואוור, און איך האָב מיך דערמאָנט, אַז איך האָב נישט גענוג זויבערע

טאשענטיכלעך פאר היינטיגער וואָך. איך האָב געהערט דאָס זינגען פון נאכטיגאלען און עס האָט מיך דערמאָנט, אז איך בין שוין עלף יאָהר פארהייראט און אז ס'איז מיר אומעטיג.

יאָ. איך האָב א סך געררייזט, מיינע פריינט. איך האָב מיך אָנגעזעהן א וועלט. אָבער אין ערגיץ האָב איך נישט געטראכט די געוויסע געדאנקען, וואָס מ'דענקט געוועהנליך ביי געוויסע געלעגענהייטען. אדרבא!

אין מאדריד, צומביישפיעל, האָב איך געטראכט ווע־נען א נייעם קאפעליוש.

אין באגדאד האָב איך געטרוימט וועגען א בעסער אידיש טעאטער.

אין מאָסקווע האָב איך געהאט ס'געפיהל, אז איך וועל פארלירען ס'רענציל.

אין פאריז האָב איך פארבראכט די טרויעריגסטע טעג פון מיין לעבען און אין וויען פלעג איך טראכטען פון דער בלאָהער וואָלגא, וועגען וועלכער איך האָב אמאָל געהערט זינגען אויף א פיק־ניק פון אידישע פריי־טראכטער.

ווי שלעכט מיר איז וואָס זאכען דערמאָנען מיך נישט אָן דעם, וואָס זיי דארפען מיך געוועהנליך דערמאָנען! אפילו די נייעס פון דער מלחמה רופען ביי מיר אָפט ארויס נישט מעהר ווי דעם געדאנק, אז איך דארף באלד אָנשרייבען עפעס א געלונגענע זאך, אָדער רויבערען די ליולקע.

ווי אונערהערט!

באַקוועמע שטאַנדפּונקטען

ניין, הער קלוינעמים, אייער שרייבען געפעלט מיר נישט. קיינער פון די אידישע שרייבער געפעלען מיר נישט — מיט דער אויסנאהם פון די, וואָס האלטען פון מיין אונגעהוירען טאלאנט. און די געפעלען מיר אויך נאָר אלס מענשען, נישט אלס שרייבער.

ניין, נישט אפילו דער באריהמטער הומאָריסט וועט מענס נאָמען איהר דערמאָנט. ער שרייבט נישט אזוי ווי איך — טויג ער נישט. מען מוז שרייבען אזוי ווי איך, אָדער גאָרנישט. בעסער מאכט נישט אויס, נאָר דאָס איז נאטירליך אונמעגליך.

. . . איך קאָן אייך קיין עצות נישט געבען ווי אזוי צו שרייבען. ווי אזוי איהר וועט נישט שרייבען וועט דאָס אלץ נישט זיין גוט. סיידען איהר וועט נעמען שרייבען פונקט אזוי ווי איך. אויב איהר וועט דאָס טון וועט איהר זיין א פעלשער, א נאָכקרימער, א פלאגיאטאָר, א מענש אָהן א פונק אָריגינאליטעט, און אייער שרייבעריי וועט טויגען אויף תשעה־ניינציג כפרות.

. . . איהר פארשטעהט שוין פון מיינע קלוגע רייד, אז איך בין נישט מחויב אייך אָנצואווייזען פארוואָס אייערע הומאָריסטישע ווערק זענען נישט גוט. זיי זענען נישט גוט דערפאר, ווייל זיי טאָרען נישט גוט זיין. איך אליין בין א שוואכער הומאָריסט — מוזט

איהר זיין נאָך אַ שוואַכערער. איהר טאָרט נישט זיין גרעסער פון מיר — אויב איהר ווילט נישט ארויסרופען מיין האס און איהר טאָרט נישט זיין קלענער פון מיר — אויב איהר ווילט נישט, אז איך זאָל אייך פאראכטען. איהר מוזט דארום זיין געגוי אזוי ווי איך, און דאן, ווי געזאָגט, וועט איהר זיין איבריג. ווייל משה־נאדערייי איז אַ לוקסוס, נישט קיין נויטווענדיגקייט. פארשטאנען?

* * *

. . . ניין, פריינד ג. לעפיף. ס'איז נישט וויכטיג צו זיין מיט די שניידער ארבייטער. מען מעג זיי גאנץ אָפען זאָגען, אז זייער איינפלוס אויף דער אידישער ליטעראטור איז א שעדליכער, א פארדארבענדער.

מען קאָן גאנץ שעהן זיין א ליטעראַט, אַ מיטאַר־בייטער אין א אידישער צייטונג און נישט זיין קיין אר־בייטער־פריינד ביי פאך. מיר לאָזען דאָס איבער צו די מעהד סוחרים און ביער שענקערס. מען דארף נישט קיין תירוץ דארויף, אויסגעטראכטער פריינד ג. לעפיף!

איך האָב נישט ליעב די ארבייטער, דערפאר ווייל זיי קויפען וועניג ביכער און גיבען נישט אָפּ גענוג כבוד אונזערע ברידער די ליטעראַטען. זיי ארבייטען נעביך שווער? נו, זאָלען זיי נישט ארבייטען שווער, אויב זיי האָבען א ברירה. און אויב זיי האָבען נישט קיין ברירה, טו צו־וואָס מאכען פון דער נויט א טוגענד?

ניין, איך בין נישט קיין ארבייטער־פריינט. צו זיין אַן ארבייטער־פריינד איז פונקט אזוי אָריגינעל ווי צו זיין א איד. אַן אָריגינעלער גוי — וויל זיין א איד. א איד — נישט. א שווינקערעל, א הארצלאָזער שופט, — וויל זיין אַן ערשטער ארבייטער־ליעבהאָבער. דעם אמת'ן ארבייטער־פרימאדאָן, איז דאָס מיאוס און אי־בערדריסיג.

ניין, איך בין נישט קיין פּראָפעסיאָנעלער פריינד פון די ברידער ארבייטער. איך וויל זיי נישט אויפקלערען.

לאָזען זיי פאַרזעצען זייער גאַנג אין דער פינסטער. אין דער פינסטער טרעפט מען ניבער צום ליכט — צום צאַר־טען בלאָהען ליכט פון גלויבען, (מערקט די פּאָעזיע) וואָס דאָס איז אַ סך אָנגענעהמער ווי די אויגען־אויפ־רייסענדע און נשמה־בלינד־מאַכענדע ליכט פון די רויטע שמאַטעס, וואָס זאָגען אָן ס'אָנקומען פון גרעסערע שיס־לען באָרשט.

ניין, איך בין נישט קיין ארבייטער־פריינד ביי פאַך. מיין האַס צו קאַפּיטאַל געהט בלויז אויף אַזוי ווייט, אויף וויפיעל דאָס שמוציגע קאַפּיטאַל וויל נישט אַרויּ־בערגעהן אויף מיין זייט. מיין ערשטע ליעבהאָבערין, איז נישט געווען די דאַמע מיט'ן פּאַקעל אין דער אויפ־געהויבענער האַנט נאָר פאַרקערט. מיין ערשטער ראָ־מאַן איז נישט געווען מיט דער פּראָלעטאַרישער אידעע, נאָר מיט עטליכע טויזענט בלאָנדע רענדלעך, וועלכע זע־נען געגאַנגען האַנט־אין־האַנט מיט אַן אונפּראָלעטאַריש פּיאַנאָ־שפּיעלענדיג מיידעל.

ניין, איך בין נישט קיין ארבייטער־פריינד ביי פאַך, הער ג. לעפיף!

* * *

... וואונדערט זיך נישט, ליעב פריילײן מ פאַפאַל, וואָס איך האָב נעכטען געזאָגט אַנדערש ווי היינט.

עס איז ביי מיר אַזאַ געוואוינהייט.

וואָרים מוז דען אַ מענש זיין צוגעבונדען און פאַר־שקלאַפט צו זיין וואָרט?

איך בין אַ ראַדיקאַלער מענש און אַ פריידענקער — דיען איך צו קיין געטער נישט. וויל איך נישט דיענען אפילו צו מיין וואָרט. און וואָס פאַר אַ שייכות האָט דען מיין וואָרט צו מיר? איז דען דאָס אַרויסגעשטעמטע ביסעל ווינד אַ זאַך וועלכע שטעהט העכער פון מ י ר זעלבסט און מיט וואָס איך מוז זיך רעכענען?

... כ'האָב אייך נעכטען געזאָגט, אַז איך האָב אייך ליעב? — נו, זאָג איך איצט אַנדערש. זאָג איך איצט

אז איהר נעהט מיך נישט אָן. היינט איז דאָך נישט נעכטען, ליעב פריילײן! נעכטען איז געװען א רעגענ־דיגער טאָג און מיר איז געװען אומעטיג — האָב איך מיט אייך געשפּיעלט א ליעבע, אייך געקושט, אייך אונזאָװייטער. היינט איז שעהן און אויסגעלייטערט אין דרויסען און איך האָב געלד אין קעשענע — קאָן איך זיך מיט פּשוט'ן וויין פאַר'שיכור'ן. דאַרף איך אייערע אויגען נישט. זענט איהר מיר איבערדריסיג.

ניין, פריילײן מ. פּאפּאל. דאָס איז נישט מיין לעצט וואָרט. קאָן זיין, אז שפּעטער מיט א שעה וועל איך דענקען אנדערש.

אפאָריזמען און ווי אַזוי

דער אפאָריזמען־פאַך איז אַן אַלטער פאַך, אָבער אַ נוטער. אנשטאָט צו ארבייטען ביי קאַשקעטען איז בעסער צו ארבייטען ביי אפאָריזמען. ביי אפאָריזמען איז נישטאָ קיין סלעק — סאַ פאַך וואָס געהט אַ גאַנץ יאָהר און נאָך מעהר. כדי צו שרייבען (אָדער צו זאָגען) אפאָריזמען, איז נישט נויטיג איינצוצאָהלען 25 דאָלאר אין דער יוניאָן און צו ארבייטען עטליכע וואָכען אומזיסט.

יעדער מענש, וואָס פארמאָגט זיין אייגענעם אַ בלייפעדער און אַ שטיקעל פאַפּיער, קען זיך אוועקזעצען און נעמען שרייבען אפאָריזמען — בעסערע אָדער ערגערע, בעסער ערגערע ווי בעסערע (אפאָריזם) ווייל די בעסערע זענען געוועהנליך נאָך ערגער ווי דאָס, און דאָס איז דאָס ערגסטע דאביי.

איך אַליין, דער שרייבער פון אָט־אָ־די צייל'ע, בין אויך אמאָל באַגאַנגען אפאָריזמען אין אַלערליי פאָרמאַטען. גרעסערע און קלענערע. און אויך גאָר גרויסע. איך האָב נישט געזשאַלעוועט. ווייל וואָס קען זיין גרינגער ווי צו זיין אַ חכם פון אַ רעדאקציע? און וואָס איז לייכטער ווי צו זיין משל'דיג־פעליעטאָניסטיש? און וואָס איז קלענער, מיזערנער, נישטיג־שכל־לאָזער ווי אַן אפאָריזם?

דער אפאָריזמאַלאָג איז נאָך ערגער ווי דער ציטאַטיסט. דער ציטאַטיסט — ציטירט. ניט ער ציטערט,

נאָר ער ציטירט (אפּאָריזם). צו זיין א ציטאַטיסט איז נויטיג צו לעזען פרעמדע ביכער און דאָס איז נישט קיין ארבייט. צו זיין אַן אפּאָריזמאָלאָג איז — אפילו דאָס אויך נישט נויטיג.

א מענש וואָס שרייבט אפּאָריזמען איז געגליכען צו איינעם וואָס לעבט אויף ליידיגע נים — מען קען אויף זיי פּייפען, אָבער נעהרען נעהרען זיי נישט (אפּאָריזם). אַן אפּאָריזמען־זאָגער איז גלייך צו א קדיש־זאָגער, — ביידע דערמאָנען אַן בית־עולם (אפּאָריזם).

— — — — — — — — — — — — — — —

איך שווער — גלייך ווי איליאָדאָר: זאָל מיר אָפּ־דאָרען די פאָדערשטע האַנט, זאָל איך איינגעמען א מיתה־משונה דאָ אויפ'ן אָרט, (שוין אוועקגערוקט דאָס בענקעל) אויב איך וועל טראַכטען אפילו א רגע, איידער איך וועל אָנשרייבען די פאָלגענדע אפּאָריזמען וועגען טויט, לעבען, ליעבע און עהנליכע ענינים, וואָס וועלען מיר קומען אונטער דער האַנט. איך טו דאָס כדי אייך צו באַווייזען, ווי גרינג עס איז צו זיין אַן אפּאָריזמען־זאָגער און ווי לייכט מ'קען זיך דאָס אויס־לערנען — אויב מ'קען נאָר א ביסעל שטעפּען אויף דער מאַשין. איך האָב שוין אמאָל געזאָגט, אַז ס'רוב אפּאָ־ריזמען קען מען נוצען אויף ביידע זייטען. איך וועל גע־בען ביישפּיעלען: ד אָ ס ל ע ב ע ן. דאָס לעבען איז געגליכען צו א זייגער. א זייגער דאַרף מען אָנציהען און דאָס לעבען מוז אויך אָנגעצויגען ווערען. וואָס אָ נ ג ע צ ו י ג ע נ ע ר עס איז דעם מענשענ'ס לע־בען, אלץ בעסער געהט דער מענש. אלץ פּינקטליכער איז ער.

אָדער — פארקערט: א מענש איז פונקט דער היפּוך פון א זייגער. א זייגער, אַז מען ציהט איהם אָן — ארט איהם נישט, און א מענש, אַז מען ציהט איהם אָן, פארדריסט עס איהם.

אָדער: 1) דאָס לעבען איז געגליכען צו אַ פּייפּעלע: אַזוי ווי דו פּייפסט אין איהם אריין, אַזוי שפּיעלט עס. 2) וואָס מעהר דו פּייפסט אויפ'ן פּייפּעלע, אַלץ גרינגער ווערט דיר דער שפּיעל. דאָס זעלבע מיט'ן לעבען. וואָס מעהר דו פּייפסט אויפ'ן לעבען, אַלץ לייכטער ווערט דיר דער גאַנצער נאַרישער שפּיעל (טיפּזיניג).

אָדער — פּאַרקערט: דאָס לעבען איז פּונקט דער היפּוך פון אַ פּייפּעלע. אַ פּייפּעלע, אַז מען פּייפט דאַרויף, איז עס גאַנץ אַנגענעהם. אָבער אַז מען פּייפט אויפ'ן לעבען איז פּאַסקודנע.

אָדער וועגען ליעבע: דאָס בעסטע מיטעל געגען ליעבע איז געגענליעבע, און דאָס בעסטע מיטעל געגען געגענליעבע איז געגענהייראַט. אָבער דאָס איז געגען אַלע געגענגעזעצטע ליעבעסגעזעצען פון דער געגענוואַרט, געגען וועלכער עס איז נישטאָ קיין געגען־געגענוואַרט. (סאַפּיר־אַרטיגער אַפאָריזם).

אָדער: די חופּה איז דער קורצער־פּרייטאַג פון דעם מענשליכען ראָמאַנטיזם—מיט איהר ענדיגען זיך די אַלע ראָמאַנטישע האָפנונגען צוליעב וועלכע מען געהט צו דער חופּה.

אָדער: ליכט — איז די פינסטערניש פון דער מענשליכער נשמה. דאָס נשמה־אויג זעהט בלויז אין דער פינסטער. וואָס פינסטערער ס'איז ארום דער נשמה, אַלץ בעסער זעהט די נשמה זיך זעלבסט.

אָדער — אונשולדיגע מיידלעך, זענען פּונקט ווי אונשולדיגע בעלי־חובות — ס'איז נישטאָ אַזאַ זאַך.

און — פּאַרקערט: אַ מיידעל וואָס איז אונשולדיג איז פּונקט דער היפּוך פון אַ בעל־חוב — זי פאַלט ביי זיך נישט אַראָפּ.

איך וואָלט נאָך געקענט ציהען אַ סך ווייטער און באַווייזען מיט ביישפּיעלען אָהן־אַ־שיעור, אַז דער אַפאָ־

ריזם איז פונקט ווי א ביליגער גומי־קראַגען — מ׳קען איהם טראָגען אויף ביידע זייטען, און אז ער ווערט קויטיג קען מען איהם א וויש טון מיט׳ן אַרבעל און ער איז ווידער פריש און נײַ און גלאַנציג.
נאָר ס׳עט זײַן גענוג.

פאַראַן אַ שטעטעל „רוזוועלט“

(געדאַנקען פון אַ מענשען, וואָס עסט ב"ה אַלע טאָג)

ביי די פיש האָט מיר מיין פרוי אונטערגעטראָגען דאָס שטיקעל נייעס וועגען אַ שטעטעל רוזוועלט, וואו מען האָט אָהן אַ פּ אַ ר ו ו אָ ס געשאָסען אין אַ מאַסע סטרייקער, און איך האָב געפיהלט ווי מיין בלוט הויבט אָן קאָכען, זידען, איבערלויפען. און קלייבענדיג פאַרמעלעך די ביינדלעך פון שטיקעל קאַרפּ, האָב איך געקייט דאָס געשמאַקע שטיקעל פיש און גערעדט צו זיך אַליין:

— אַזאַ נידערטרעכטיגקייט פון קאַפּיטאַליסטען! די קעפּ האָט מען זיי באַדאַרפט אָפּדרעהען! אַזעלכע שוויינישע קאַניבאַלען! אַזעלכע פאַרדאַמטע היצליעס!

אַז מען האָט מיר דערלאַנגט דעם טעלער מיט יויך און איך האָב דערזעהן צווישען די לאָקשען דאָס פיינע מאַרך־ביינדעל, וואָס איך האָב ליעב, האָט זיך מיין כעס אַביסעל אָפּגעקיהלט, און בלאָזענדיג אויף דעם געשמאַקען ביסעל יויך, האָב איך צו מיר געמורמעלט:

— ווער ווייסט, נאָך אַלעמען, ווער ס'איז שולדיג! עס קען דאָך נישט זיין, אַז מען וועט גלאַט נעמען אָרימע מענשען — טאַטעס פון קליינע קינדער — און זיי שיסען? אַ סימן האָסטו — האָב איך געזאָגט צו זיך — פאַרוואָס שיסט מען ד י ך נישט: האַ?

די ראָזיגע לאָגישע טענה איז מיר שטאַרק געפעלען

געוואָרען און איך האָב זיך ביי זיך אין געדאַנק אָנגע־
־ופען חכם, דענקענדער מענש, ראדיקאלער טראכטער
און אנדערע שעהנע נעמען.

אז מען האָט דערלאַנג צום טיש דאָס פלייש און איך
האָב דערזעהן צוויי פליגעלעך פון א הוהן, א זים לעבערעל
און דאָס פיינע פּאָלקעלע, וואָס איך האָב ליעב — האָב
איך גענומען באטראכטען די זיך אין א גאנץ אנדער
ליכט.

איצט נאָגענדיג דאָס ווייכע פליגעלע פון דער הוהן,
און צוזופענדיג מיט דעם גוטען ביסעל וויין, האָב איך
מיך ערשט ארומגעזעהן, אז די זאך איז גאָרנישט אזוי
שרעקליך, ווי זי איז מיר ערשינען ביי די פיש. און אז
מען דארף דעם אנדערען צד אויך געבען א שאנס צו זאָ־
גען א וואָרט.

— ווער ווייסט — האָב איך גע׳טענה׳ט צו זיך און
געסמאַקעט דאָס פּאָלקעלע — ווער ווייסט, אפשר זענען
די סטרייקערס טאקע שעדליכע מענשען? און ווארום
האָב איך ווייטער געטראכט — זאָלען קבצנים איבער־
הויפּט ס ט ר י י ק ע ן? ווער פארלאנגט דאָס דען
פון זיי? ווען דאָס געזעץ — זאָג איך — זאָל זאָגען
איהר מ ו ז ט סטרייקען, נו, מילא מ ו ז מען!
קען מען זיך נישט העלפען. אָבער אזוי לאנג ווי דאָס גע־
זעץ ערלויבט דיר צו לעבען אויף א דאָלאר מיט זעכציג
סענט א טאָג, און האָט צו דיר נישט קיין טענות — טאָ
וואָס־זשע נעמסטו און געהסט ארוים אין סטרייק, צוליעב
לומפּיגע פערציג פענים א טאָג? ווירקליך! ס׳איז דאָך
נאָר צום לאכען.

אז מען האָט מיר דערלאנגט דעם אויסגעצייכענטען
עפּעל־קאָמפּאָט און א שטיקעל שטרודעל — האָב איך נאָך
אמאָל א קוק געטאָן אויף דעם שטיקעל נייעס וועגען די
נעשאָסענע סטרייקערס פון דעם שטעדטעל רוזוועלט,
און זופּענדיג צולעצט דאָס טייערע ביסעל טערקישע קאווע

פון א קליינער טאָס, האָב איך צו זיך געזאָגט כמעט מיט כעס:

— וואָס פאַר א שוואַרץ יאָהר איז דער מעהר מיט די אַרבייטער? וואָס טומלען זיי זיך? וואָס מאַכען זיי דאָפּון אזא וועזען? וואָס איז? זיי ווילען אקוראַט צוויי דאָלאַר א טאָג? איז ערשטענס: פון וואַנען איז גע־דרונגען, אז די באָסעס קענען באַהויפּטען צו געבען צוויי דאָלאַר א טאָג? אפשר האָבען זיי נישט? אפשר ווילען זיי נישט? אפשר האָבען זיי נישט קיין צייט דערצו? און צווייטענס: אויב שוין יאָ סטרייקען — ווארום זאָל מען זיי נישט טאָרען שיסען? מה־דאָך — זאָג איך צו זיך און דלאָבע מיר די ציין מיט א טוטפּיק — מה־דאָך, אז אין אייראָפּא שיסט מען טויזענטער לייט, וואָס סטרייקען נ י ש ט, טאָ פאַרוואָס־זשע זאָל מען נישט טאָרען אויס־שיסען א פאָר צעהנדליג נארישע אַרבייטער, וואָס סטרייקען צוליב לומפּיגע פערציג פענים א טאָג — וואָס דאָס איז נאָר א געלעכטער — איז דאָס נאָר!

און ערשט איצט, ווען איך האָב זיך פאַררויכערט דעם גוטען האַוואַנא־ציגאַר און זיך אוועקגעזעצט אויף דער פיינער וויעג־שטול, האָב איך זיך געגוי אַרומגעזעהן, ווי נאַריש, ווי קליינליך די אַרבייטער זענען. צוליעב לימפּיגע פערציג פענים א טאָג, מאַכט מען א וועזען און מען נעהט סטרייקען און מען שטעלט איין ס'לעבען.

און איך האָב זיך צעלאַכט — ס'גרעסטע געלעכ־טער.

אַ בריעף צו מיין אָנקעל

געשריבען אין די טעג פון דער
גרויסער וועלט מלחמה

ליעבער אָנקעל, איך וועל זיך פאַר דיר פאָרשטעלען. איך היים זלמן שטיינמאַן, איך בין אַ מענש פון אַ יאָהר דרייסיג, האָב אַ פרוי מיט קינדער, און איך דערנעהר זיך פון מיין געוועלבעל. אין אמעריקא בין איך שוין צוועלף יאָהר. איך קום פון פוילען. איך בין אויפגעצויגען געוואָרען ביי אידיש־חסידישע עלטערען און פון קליינערהייד אָן בין איך געווען אַ באַשיידענער, אַ צוריק־געצויגענער, אַ רעליגיעזער, און איך בין געווען פאַר־ליעבט אין לעבען — מיט אַ זיס־מעלאַנכאָלישער ליעב־שאַפט.

האָב איך אויסגעוואַנדערט קיין אמעריקא. אונטער דעם שאָטען פון דער ריעזיגער פרייהייטס־געטין האָב איך מיין געצעלט אויפגעשלאָגען, מיין היים געבויט. ביי טאָג האָב איך געאַרבייט, ביי נאַכט האָב איך געלערענט און געטרוימט. דערווייל בין איך געוואָרען עלטער, שוואַכער, מיעדער, דערשלאָגענער. האָב חתונה געהאַט. געעפענט אַ געוועלביל. געהאַט פיער קינדער — זענען צוויי געשטאָרבען. דאָס לעבען האָט גענומען קלאַפּען זיין איינטאָניג טריק־טראַק איבער די ברוק־שטיינער פון מיין ווייטען וועג. אָבער איך בין נישט פאַרצווייפעלט געוואָ־

רען. ווי אמאָל אין מיינע חסידישע יאָהרען, אין דער אַלטער היים, האָב איך מיר שטילערהייד געזונגען מיין חסידיש טרייסט־ליעדעל:

אונ נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, און אי וואי, וואי־וואס,
און נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, און אי וואי, וואי־וואס!..

טיעף אומעטיג איז געווען מיין ליעד. זיך נישט אריינגעפאסט אין די רויהע גאס־רופען פון אונזער שטאָט. און דער שטיין־און־אייזען אָפּקלאנג פון די בבל־געביידען איז געווען א צינישער, אן אויסלאכענדער. אָבער איך האָב שטיל געזונגען אין זיך.

אָרים איז געווען מיין לעבען. מיהזאם. קליין און שפּאָרעוודיג איז געווען דאָס שטיקעל הימעל וואָס איך האָב אין מיין אויג געטראָגען. פארעלטערטע ווינטען האָבען געקיהלט מיין לייב אין די הייסע נעכט, און געלע זונען ווי שוועבעל, האָבען אריינבאגלייט מיינע טעג אין דעם קליינעם דומפּען געוועלביל. אָבר איך האָב געלעבט און געהאָפט, און געשפייזט מיינע קינדער, און געווען געטריי צו מיין ווייב און געבויט מיין אָרים גליק מיט די אייגענע הענט, א ציגעל צו א ציגעל, א שטיין צו א שטיין.

יאָהרען זיינען געגאנגען. איך בין געוואָרען נאָך שטילער, נאָך מעלאנכאָלישער, נאָך צוריקגעצויגענער.

דאָס לעבען איז געוואָרען שווערער, די קינדער — גרעסער. מיין ווייב — שוואכער. און איך פלעג מיר נאָך אלץ זינגען מיין אלט ליעד:

און נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, און אי וואי, וואי־וואס,
און נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, און אי וואי, וואי־וואס!

דעם גראָהען הימעל האָב איך אלע מיינע תפלות אָפּגעגעבען. דער שטומער ערד — מיין ארבייט. און מיינע חלומות זענען ווי דין־זיידענע מלבושים געהאנגען ארום דער ריעזיגער געטין פון פרייהייט, אין וועמעס שאָטען איך האָב מיין געצעלט אויפגעשלאָגען, מיין היים געבויט.

איז געקומען די מלחמה. האָט מיין שוואך לעבען א
ציטער געטון אויף זיין פונדאמענט, און אין די טורעם־
פענסטער האָט זיך דאָס ליכט גענומען לעשען. מענשענ־
בלוט? עפע. ס'איז מיר נישט גוט. עס דרעהט זיך מיר
דער קאָפּ, עס בויגען זיך די פּיס. איך חלש.

שפּעטער האָב איך דערהאַלטען א קאַרטעל פון דיר,
ליעבער אָנקעל, אין וועלכען דו שרייבסט מיר, אז איך
האָב פיינט עטליכע צעהנדליג מיליאָן מענשען פון א גע־
ווייסען סאָרט. איז מיר די זאך געוועזען פריקרע. ווי אזוי
קאָן איך פיינט האָבען מענשען וואָס איך קאָן זיי
נישט? אז אפילו די מענשען וואָס איך קאָן, און אפילו
די וואָס האָבען מיר פערזענליך שלעכטס געטון,
קאָן איך נישט פיינט האָבען. ווייל — ווער בין איך?
און וואָס בין איך? א שטויב וואָס פארגעהט, א בלעטעל
וואָס ווערט פארטראָגען פון'ם ווינט. א גאָרנישט, מי־
שטיינס געזאָגט. א מענש!

דערנאָכדעם האָב איך פון דיר דערהאַלטען נאָך א
קאַרטעל, אין וועלכען דו שרייבסט מיר, אז מיין שנאה צו
יענע מענשען האָט זיך פארשטאַרקט און אז עס געהט
שוין אין בלוט, און אז אין גיכען וועל איך אזוי גוט זיין,
און אוועקפאָהרען הרג'ענען מענשען, זיי דערשטעכען
מיט שפּיזען, זיי צערייסען מיט גראַנאַטען און אזוי ווייַ־
טער. האָב איך ווידער א ציטער געטון מיט'ן גאַנצען
לייב און גע'חלש'ט. מענשענבלוט? עפע! עס ווערט מיר
נישט גוט אז איך טראַכט נאָר דערפון. אָבער דו ביזט
צוגעשטאַנען, אז עס האַנדעלט זיך וועגען פארטיידיגען
מיין ניי לאַנד, און מיין ניי לאַנד האָב איך ליעב,
שטאַרק ליעב, ליעב מיט יעדען טראָפּען פון מיין
בלוט, מיט יעדען פּולס פון מיין נשמה. האָב איך דיר
צוריקגעשריבען א קאַרטעל, אין וועלכען איך האָב דיר
געלאָזט וויסען, אז מילא, פאַרפאַלען. אז געהן איז געהן.
ווייל ליעב און טייער איז מיר דאָס לאַנד אין וועמעס

שטיין־שאָטען פון פרייהייט איך האָב מיין נעסט גע־
בויט, מיין היים.

נאָר — האָב איך צו דיר געשריבען — זאָג מיר
נישט, אז איך מוז הרג'ענען מענשען. ווי קאָן מען דאָס?
באַפעהל מיר, אז איך זאָל ארויסגעהן זידלען דעם שונא,
איהם באַליידיגען מיט די ערגסטע ווערטער, — כאָטש
איך קאָן איהם נישט פערזענליך. איך וועל דאָס טון,
כאָטש דאָס וועט מיר אָנקומען זעהר שווער. איך וועל
אפילו געהן אזוי ווייט, אז איך וועל איהם אָנשפייען אין
פנים אריין. איהם אָנרופען מערדער. און, אויב נויטיג,
וועל איך איהם צעגראבלען ס'פנים און איהם ווארפען א
צענויפגעדרעהט טישטוך אין קאָפּ אריין. און אז ער וועט
פארבייגעהן מיין געוועלביל, וועל איך איהם אָפּגיסען
מיט וואסער. זאָל ער וויסען, אז ס'איז מלחמה.

אָבער דו האָסט מיר ווידער געשריבען א קארטעל און
מיר געלאָזען וויסען, אז ס'איז מיין חוב צו געהן אין
מלחמה, שיסען אויף דעם שונא און פארלאנגען, אז ער
זאָל אונז נאָכגעבען אונזערע פאָדערונגען. איך האָב דיר
באלד אוועקגעקלאפט א דעפּעשע און דיך געפרעגט:
וואָס דארף איך פאָדערען פון דעם שונא בשעת איך
וועל איהם כאַפּען? האָסטו געענטפערט: דערווייל וויים
מען נאָך נישט אקוראט, וואָס מען וויל, איך זאָל דערווייל
גלאט־אזוי דער'הרג'ענען דעם שונא. האָב איך
נישט פארשטאנען וואָס דאָס מיינט. האָב איך דיר ווי־
דער געקלאפט א דעפּעשע און געפרעגט וואָס פאר א
תירוץ וועל איך אָנגעבען דעם שונא דערפאר וואָס
איך דער'הרג'ע איהם? האָסטו מיר געענטפערט, אז איך
זאָל זאָגען, אז איך וויל ער זאָל אויפהערען זיין א קאַני־
באַל, א מענשענפרעסער, און ער זאָל אויפהערען זינקען
שיפען מיט אומשולדיגע מענשען.

האָב איך געטראַכט: מילא — מ'איז דאָך נישט
מעהר ווי מענשען — מ'עט שוין ווי עס איז דורכקומען
צווישען זיך. און איך בין אוועק אויף די שלאכטפעלדע

כלומרשט מיט א ביקס און אלצדינג. אָבער אין הארצען האָב איך דאָך געוואוסט, אז ס׳איז נאָר אַן אָנשטעל, אויף אָפּצושרעקען דעם שונא. ווייל איך וועל דאָך נישט נעמען און דער׳הרג׳ענען א מענשען. און יענער — כלומרשט אויך מיט א ביקס און מיט א באַיאָנעט און אלצדינג. ווי קליי־נע קינדער!

קורץ, איך בין אוועק צום שונא און איהם דערצעהלט, אז אזוי און אזוי: ער זאָל אויפהערען זיין א קאניבאל, און אויפהערען זינקען שיפען מיט אומשולדיגע מענשען, אז נישט וועט זיך טון חושך.

מישטיינס געזאָגט דער שונא! א בלייכער, א פאַר־מוטשעטער, א קראנקער, אַן אויסגעהונגערטער. א צער בעל־החיים. געה נעם און דער׳הרג׳ע אזא מענשען! אז יענער איז גאָר שלעפעריג און ער ווייס נישט וואָס סע טוט זיך מיט איהם. נאָר מיט א באַיאָנעטעל פּאָכט ער פונדעסטוועגען, און ער וויל מיך דער׳הרג׳ענען.

קוק איך איהם אָן. א דערוואקסענער מענש, מיט א באָרד און מאכט זיך נאריש, ווי א קליין קינד. זאָג איך איהם, אויף זיין לשון: הערט אויף זיך מאכען נאריש, וואָס מיינט איהר בין איך? א גזלן? א מערדער? א ווילדער מענש? איסטשעזנעט, זאָג איך, זאָל עס ווער־רען! באלד, זאָג איך, כאפּט זיך דאָס צום ביקסעל.

— איהר זענט מיין בלוטיגער שונא! — מאכט ער.

— געהט א היים און לייגט זיך שלאָפען, זאָג איך. איהר ווייסט נישט וואָס איהר רעדט.

— נו, גוט, זענט א י ה ר דער חכם, מאכט ער, לאָמיר שוין הערען וואָס איהר ווילט.

— איך וויל, זאָג איך, אז איהר זאָלט אויפהערען זיין א קאניבאל, א מענשענפרעסער און אויפהערען זינקען שיפען מיט אומשולדיגע מענשען, אז נישט, זאָג איך, וועל איך אפשר טאקי שיסען א ו י ך. מ׳קען זאָג איך, גאָר־נישט וויסען היינטיגע צייטען.

קוקט ער מיך אָן, דער שונא, מיט די פארשלאָפענע אויגען און מאכט צו מיר:

— איכ'ל אייך זאָגען דעם אמת. פאר אַן אנדערען וואָלט איך עס אפשר נישט געטון, אָבער איהר ווייזט מיר אויס צו זיין אַן אנשטענדיג מינשיל און איך גיב אייך, זאגט ער, ס'וואָרט, אז איך וועל מעהר נישט זינקען קיין שיפען מיט מענשען. נאט אייך די האנט דארויף!

— נאט אייך די האנט! — ענטפער איך און גיב איהם א ברייטען שלום עליכם — און לאָז זיין, זאָג איך, אין א מזל'דיגער שעה. מיר זאָלען, זאָג איך, דערלעבען צו זעהן נאָר גוטס איינס ביי ס'אנדערע, און איהר ביי מיר.

— אמן! — ענטפערט דער שונא און וואַרפט אראָפּ פון זיך דאָס ביקסעל מיט די אלע זאכען — אמן, הלואי. און אפשר, זאָגט ער, האָט איהר ביי זיך אַ ביסעל בראַנפען צו דערקוויקען ס'הארץ? עס איז א דאנק גאָט, זאָגט ער, וואָס די מלחמה צווישען אונזביידען איז שוין פאָריבער.

— א דאנק גאָט! — זאָג איך, וואָס צווישען אונז ביידען איז די מלחמה שוין געענדיגט. איך האָב באַלד געוואוסט, זאָג איך, אז ס'איז נישט אזוי געפעהר־ליך, ווי מען דערצעהלט, און אז מיט גוטען קאָן מען אלצדינג פועל'ן. לחיים!

—לחיים טובים ולשלום! — מאכט דער שונא און נעמט א טרונק בראָנפען. — אפשר, זאָגט ער, ווילט איהר צעטלען נאָך מיט א פּאָר שונאים? זיי זענען נעביך אויך גוט פארשמאכט.

א נומעלטען בין איך אהיימגעקומען פון דער מלחמה און איך האָב דיר געזאָגט, אז דו זאָלסט מיר אָפּגעבען א מזל־טוב, ליעבער אָנקעל. ווייל מיט מ י י ן שונא האָב איך שוין אָפּגעמאכט ער זאָל אויפהערען זינקען די שיפען אָט שטעהט ער דאָ נעבען מיר — נעביך נישט אויסגע־

שלאָפֿען און ער הוסט — אַ ביטער רחמנות! און זעהסטו שוין, זאָג איך, אַז מיט גוטען קאָן מען אַלץ אויספֿיהרען? איך האָב געמיינט אַז דו וועסט מיר געווים געבען אַ מע־דאַל פֿאַר מיין העלדישקייט, וואָס איך האָב נישט דער־הרג׳עט קיין מענשען. אַנשטאָט דעם, האָסטו זיך גענומען בייזערען, אַז איך אַליין האָב נישט געהאַט קיין רעכט צו שליסען פֿריעדען, איך האָב באַדאַרפֿט שיסען. און אַז איך האָב דיר געוואָלט ערקלערען, אַז שיסען האָב איך לכל הדעות נישט געקאָנט, ווייל דער שונא האָט נאָכגעגעבען אַלע פֿאָדערונגען וואָס איך האָב איהם גע־שטעלט, האָסטו געגעבען אַ קלאַפּ מיט דער טיר און ביזט אַנטלאָפֿען.

פֿרעג איך דיך, ליעבער אָנקעל, וואָס זאָל איך איצט טון? איך האָב דיך דאָך אַזוי ליעב, און איך האָב פֿאַר דיר געטון אַלצדינג וואָס איז נאָר מעגליך געווען. אָבער וואָס זאָל איך טון, אַז איך קאָן פֿאַרט נישט זעהן קיין בלוט? אַז איך חלש, ווען איך באַמערק, אַז אימיצער גיט זיך אַ שניט אין פֿינגער? אפשר בין איך אַ פֿייגלינג. אָבער וואָס בין איך שולדיג, אַז גאָט האָט מיך באַשאַפֿען מיט אַ פֿעה־לער און אַז איך האָב נישט ס׳האַרץ צו הרג׳ענען אַ מענ־שען — אפילו מיין גרעסטען שונא? אפילו די וואָס האָבען אויף מיר געמאַכט פּאָגראָמען?

איך בעט דיך, ליעבער אָנקעל, זיי מיר מוחל. איך וויים אַז דו ביזט מיר אָפֿט בייגעשטאַנען אין מינוטען פֿון מיין נויט. איך ווייס, אַז דיר האָב איך צו פֿאַר־דאַנקען מיין היים, מיין פֿאַמיליע, מיין גליק. ליידענ־שאַפֿטליך האָב איך ליעב דיין פֿרייען בליק, דיין אָדלעריש רייסען זיך צו דער הויך, דיינע ווייט־געשפּרייטע פֿרעי־רים, דיינע אונענדליכע מעגליכקייטען, אָבער הרג׳ענען אַ מענשען קאָן איך נישט, אפילו צוליעב דעם גרעסטען אי־דעאַל. מיין האַנט דיענט מיר נישט דערצו. איך בין גע־בוירען געוואָרען מיט אַ פֿעהלער: איך קאָן נישט זעהען

קיין בלוט. איך בין מעלאנכאָליש. איך בין פאַרבענקט, איך בין רעליגיעז, איך האָב ליעב מיין שכן ווי זיך זעלבסט און אז מ׳גיט מיר א פּאטש אויף איין באַק שטעל איך אויף די צווייטע. איך בין א איד!

איך בין שלעפעריג

(אַ ווידוי)

איך רוף דאָס ווידוי דערפאַר, ווייל איך וויל איבער־שרעקען מיין חבר ד., ווען איך בין שולדיג עטליכע דאָלאַר. איך וויל ביי איהם ארויסנעמען די כחות. אַט, לאָז ער מיינען, דער הונט, אַז איך געה שוין שטאַרבען.

און דאָס זאָגענדיג, ווער איך שרעקליך שלעפעריג און פיהל ווי זיך אוועקצולעגען און כאַפּען אַ לאַנגען־לאַנגען דרימעל.

אַה, איך בין אַזוי שלעפעריג, מיינע פריינט!

ס'איז פריהלינג אין שטעטעל. דיכטער שטעלען אָן די שרייבפעדערען צו באַזינגען די נאַטור. פּעליטאָנים־טען מעסטען זיך אָן די אַלטע זומער קאַפּעליושען. די ראָמאַנען־שרייבער טראַכטען פון אָפּשערען זיך מיט אַ נומער איינס מאַשינדעל. און איך בין אַזוי שלעפעריג, אַז איין גאָט זאָל זיך דערבאַרעמען.

אַך, ווי שלעפעריג איך בין!

איך האָב ערשט איבערגעלעזען עטליכע שווערע ביכער וועגען דעם וועלט־תכלית, וועגען דער מלחמה און וועגען געשענדעטע פרויען, און איך האָב זיך אויסגע־געניצט און אויסגעצויגען די ביינער.

פוי, ווי לאַנגווייליג דאָס לעבען איז!

איך נעדענק:

איך האָב אמאָל געמאכט א רייזע איבער דער שווייץ, געקלעטערט צום שפּיץ פון זעהר א הויכען בארג און דאָרט העט אויבען האָב איך זיך אוועקגעשטעלט און געטאָן א גרויסען געניץ געגען הימעל, פון וועלכען גאָט האָט זיך דערשראָקען און גענומען טראסקען מיט זיינע דונערען.

איך מוז מודה זיין, אז בעת דער דונער האָט מיר געקנאַקט אין אויער און דער בליץ איז מיר געקראָכען אין אויג, — האָב איך מיך געפיהלט אביסעל אמוזירט. אָבער קוים בין איך ארונטערגעקומען אויף דער פלאך, האָב איך זיך ווידער גוט אויסגעגעניצט און זיך געלאנגווייליגט ווי א גראף.

איך בין אלע מאָל געווען א פארשלאָפענער מענש, פריינד יששכר!

איך געדענק, אז בעת איך האָב זיך אמאָל געליעבט אין א דאמע (נישט קיין מיידעל), פלעג איך אין מיטען ערקלערען זיך אין ליעבע פארוואָרפען מיט'ן קאָפּ און אנשלאָפען ווערען ווי א היהנדעלע. און אז איך האָב זיך אויפגעכאפּט, האָב איך געזאָגט צו איהר:

—מאדאם! אָהן אייך קען איך נישט לעבען א מינוט! — און בין ווייטער אנשלאָפען געוואָרען, אויף דער הוילער באנק, וואָס פלעגט געוועהנליך שטעהן אין פּארק.

ערקלערונג: איך בין שוין מיעד פון מיינע אייגענע וויצען, מיין אייגענע געזעלשאפט אינטערעסירט מיך נישט מעהר, מיינע אייגענע חכמות דערקוויקען מעהר נישט מיין גומען.

עס שלעפערט מיך, ברידער ארבייטאָרער!

איך זעה: עס שיינט א ליכטיגע זון. עס גרינען ביימער. עס זינגען פויגעל. עס שטינקען די אויטאָמאָבילען — און מיר איז דאָס גאנץ גלייכגילטיג. איך בין שלעפעריג. איך וויל זיך גוט אויסשלאָפען, אויסרוהען און — ווייטער זיך לעגען שלאָפען.

דען וואָס קען מיך אין אייער וועלט אינטערעסירען?

טראגעדיען ריהרען מיך נישט — איך האָב זיי שוין געזעהען אזוי אָפט. קאָמעדיען זענען אזוי באַנאַל און אויסגערעכענט אויף ערפאָלג. פּרויען — האָב איך שוין צופיעל דערקענט פון דער נאָהענט. קונסט — איז מיר א שעהן וואָרט, וואָס איך געברויך אין געזעלשאַפט פון דאמען און יונגע דיכטער. וויסענשאפט — האָט זיך מיר שוין איינגעגעסען אין די ביינער ווי רומאטעס. און איהר אליין? — דאַרף איך אייך זאָגען, ווערטער לעזער, אז... אז איך האַלט אייך פאַר גאַנץ ליעבע אייזלען, וועלכע לאָזען זיך קיצלען אונטער'ן ווײדעלע און מאַכען באַ־באַ־באַ!

איך בין דאָך אזוי שלעפעריג!

אמאָל האָב איך געררייזט, זיך ארומגעשלעפּט ווי א ציגיינער און זיך געלאַנגווײליגט אין פארשידענע וועלט־טיילען. אזוי האָב איך צומביישפיעל זיך גענודיעט אין בערלין, געשטאָרבען פון לאַנגוויילע אין לאָנדאָן, זיך ארומגעדרעהט א שלעפעריגער אין ציריך, געגעניצט אין דער זשמעניע אריין אין רוים, זיך געבלאָנקעט ווי אין חלום אין וויען און שיער אויסגעגאנגען פון איינזאמקייט צווישען די נישט־אויסגעשלאָפענע פאַריזער מיידלעך.

איך בין אלזא, ווי איהר זעהט דאָ פון מיינע באַרימע־רייען, א גאַנץ באַלעזענער און באַפאָהרענער מענש — אזוי צו זאָגען — נאָר א שלעפעריגער.

גליק, ליעבע, מענשליכקייט, ציוויליזאציע — עך! כ'האָב דאָס שוין אָפט געהערט. די אויערען־פּויקען טוען מיר שוין וועה פון זייער אַלטמאָדישען קלאַנג.

„און ערגעץ — זאָגסטו יששכר — זינגט די נאַכטי־גאַל.“

הייס איהר סטאַפּען, יששכר, איך בין אזוי שלע־פעריג.

אונערציהונג

גיט אייערע קינדער א גוטע אונערציהונג.
גיט אייערע קינדער — אן אונבילדונג.

שיקט זיי אין דער שול פון אונוויסענהייט, זי איז א וואונדערבארע שול, זי קאָסט נישט טייער, זי איז נישט שעדליך צום געזונט.

אין דער שול פון א גוטער אונערציהונג איז פאראן אזוי פיעל געטרייע לערער — דער הימעל, די ערד, די שטערען, די בוימער, די לעמאלעך, די ציגען, די קאָסטי־מער־פעדלער.

דער הימעל, מיינע פריינט, איז א גרויס, אָפען בוך, די שטערען זענען פונקטומס, די לבנה איז אן איינגע־רינגעלטע באמערקונג, און ווער עס האָט אויגען לייענט און ווערט — אונערצויגען און פריי און קלוג.

גיט אייערע קינדער א גוטע אונערציהונג.

הויבט אָן די אונערציהונג מיט אייער קינד'ס עלטערען, זעהט אז זיי זאָלען זיין נישט אויסגעשולט, נישט אויס־געבלייכט, נישט אונטערגעהויקערט, נישט פארקרומט.

זייט גלייכע און נישט־ערצויגענע מענשען! די גאָט־הייט איז נישט ערצויגען — זי איז קיינמאָל נישט גע־גאנגען אין חדר אריין — פונדעסטוועגען מאכט זי גוטע געשעפטען.

די נאטור איז נישט ערצויגען. זי ראזירט זיך נישט דעם קארק, זי טראָגט נישט קייןברילען, זי געהט נישט

אויף לעקציעס, זי פארשטעהט נישט קיין לאטיין, — פונדעסטוועגען איז זי זעהר פאפולער.

דער ים געהט נישט אין שול אריין, די נאכטיגאל געהט נישט אין גימנאזיע, די ביהן געהט נישט אין אוני־ווערזיטעט, פונדעסטוועגען קאן דער מענש נישט רוישען ווי דער ים, נישט זינגען ווי די נאכטיגאל, נישט געבען קיין האניג ווי די ביהן.

דאס פייער קאן נישט קיין קאלקולוס, לייענט נישט בערגסאנ'ען, האט קיינמאל נישט געהערט יאסעלע ראָ־זענבלאט, — פונדעסטוועגען ברענט עס, ווי די שטארקסטע ליעבע פון דעם שטארקסטען פראפעסאר.

דער בליץ קאן נישט שרייבען קיין קריטיקען, פונ־דעסטוועגען איז ער שארפער ווי היינע.

די נאכט קאן נישט שאפען קיין גראמען, פונדעסט־וועגען איז זי נישט װעניגער ליריש ווי יהואש, אדער מארים ראזענפעלד.

שיקט אייערע קינדער אין חדר אריין צו דער מאדאם אונוויסענהייט!

די וויסענשאפט וויים אזוי ווענינ, און דאס ווענינע וואס זי וויים איז אזוי ארים־זעליג, אזוי נישט־גליק־ברענ־גענד, אזוי שלעכט.

די אונוויסענהייט וויסט — דאסזעלבע, נאר מיט א פייף פון די ליפען. מיט א געלעכטער אין די אויגען, מיט א ליכטיגקייט אין הארץ.

די וויסענשאפט איז א בלאסע, קראנקליכע, שטוב־זיצערישע מאדאם, וואס ווייזט אן אז דאס גליק געפינט זיך אויף זייטע 348 פון יענעם און יענעם בוך.

די אונוויסענהייט איז א יונג און לוסטיג מיידעל, וואס טראגט דאס גליק, אין זיך, און זי דארף נישט אנ־קומען צו קיין פארשימעלטע ביכער.

די וויסענשאפט איז די פארשטויבטע, אומעטיגע ביבליאטעק, די אונוויסענשאפט איז די שעהנע יונגע ביבליאטעקערין.

די וויסענשאפט שאפט נישט און ווייסט נישט.
די אונוויסענשאפט ווייסט און שאפט.

גיט אייערע קינדער א גוטע אונערציהונג, מיינע הערען!

שיקט זיי אין דער גרעסטער אוניווערזיטעט וואס די וועלט פארמאגט — אין דרויסען ארוים. ווייזט זיי ס'גרעסטע, וויכטיגסטע, בלוטיגסטע בוך וואס די וועלט פארמאגט — די ערד. לייענט זיי די העכסטע ליעדער וואס דאס לעבען פארמאגט — די אויפשריפטען אויף אלטע מצבות, און אז זיי וועלען האבען דורכגעגאנגען דעם דאזיגען קורס, וועט דער גרויסער פראפעסאר טויטיקוס, זיי ארויסגעבען א דיפלאם, אז זיי האבען גע־ענדיגט.

לערענט אייערע קינדער צו זיין אונגעלערענט, איינפאך, ברייטהארציג, נאאיוו, אונוויסענד,

גיט אייערע זיהן און טעכטער א רייכע אונערציהונג אויף אלע געביטען פון לעבען־און־שטארבען, וועלכע זע־נען בלויז איינע אין צאהל.

איהר און אייערע קינדער (און איך און מיינע קינדער) וועלען נאך דארפען א היבש ביסעל פארגעסען פון דעם וואס מיר (און איהר) ווייסען, כדי צו זיין אינטעלי־גענטע מענשען.

סטאָפּ

איך קאָן מענשען וואָס איילען זיך צו לעבען — זיי לעבען מיט א שנעלקייט פון פופציג מייל א מינוט.

זיי לעבען מיט עקספּרעס־צוג, אזוי צו זאָגען.

שטעלט איהר זיי אָפּ און זאָגט: מיין ליעבע דאמע, מיין ווערטער הער, וואָס איז אזוי די איילעניש אויף אייך? וואָס ברענט איהר אייער גראָשענדיגע נשמה, פון ביידע זייטען?

ענטפּערען זיי אייך: מיר איילען זיך צו לעבען, ווייל דער טויט שטעהט הינטער אונזערע פּלייצעס. מיר ווילען לעבען שנעל, שנעל, שנעל, איידער דער אָטעם געהט אוים — איידער עם ווערט צו שפּעט.

באטראכט'ס די מענשען וואָס איילען זיך אזוי שטארק צו אָטעמען, אז זיי האָבען נישט קיין צייט צו כאפּען דעם אָטעם.

זיי פארשווענדען אזוי פיעל אויף נאָכיאָגען דעם גליק, און אזוי ווייניג צייט אויף צו בלייבען שטעהן ביים גליק, ווען זיי האָבען עס געפונען.

זיי לעבען שנעל.

און דאָס שנעלע לעבען איז ווי דאָס שנעלע טרינקען: דאָרשטיגע נאראָנים זשליאָקען זייער בעכער מיט קיהלען ווייַן און פיהלען נישט קיין טעם דארין.

קלוגע טרינקער טרינקען זייער ווייַן לאנגזאם, געלאסען און זיי האָבען הנאה פונ'ם טרינקען נישט ווייניגער ווי פונ'ם ווייַן.

דער קלוגער טרינקער ווייסט, אז די דאָרשט אליין איז אפשר פונקט אזוי טייער ווי דער טייערסטער געטראַנק.

און דעם **בעסטען** טראָפּען וויין טרינקען זיי קיינמאָל נישט אויס, — **ווילען** איהם קיינמאָל נישט אויסטרינקען. זיי לעגען עס אָפּ אויף **שפּעטער**.

אלע בעסטע ווײַנען ווערען געטרונקען **שפּעטער**, אלע גליקליכסטע מאָמענטען ווערען געלעבט **מאָרגען**.

נישט אינ'ם **טרינקען אליין** ליגט די פרייד, נאָר אין דעם געדאנק, אז ערגעץ־וואו אין א טונקעלען קעלער, אין אן אלטען פאס, ארומגעהילט מיט שפּינ־וועבס, יעהרט און שוימט דאָס בעסטע וואָס דאָס לעבען פארמאָגט.

און איהר קאָנט דערפון ווערען אזוי זיס־שיכור.

אזוי פיבערדיג־פאר'חלום'ט.

דאָס לעבען אליין איז אפשר נישט פיעל, אָבער דאָס **צוגרייטען** זיך צום לעבען, דער רייכער, בלומענ־געדעקטער טיש, **אויף** וועלכען דאָס לעבען ווערט סערווירט אויף **לעדיגע טעלער**, אָט־דאָס איז אלצדינג וואָס מיר פארמאָגען.

לעבט לאנגזאם, מיינע פריינט!

מיה זיך נישט אָפּ צופיעל אינ'ם געיעג נאָך גליק, ווייל דאָס גליק איז אן איבערגעשראָקענער הירש — וואָס מעהר מען לויפט איהם נאָך, אלץ פלינקער אנטלויפט עס.

פארשווענדט נישט אייער צייט אויף צו **דער־הרג'ענען** אייער אומשולדיגע צייט.

גיסט נישט אין זיך דאָס גליק מיט פולע צעבערס — עס איז נישט געשמאַק.

געניסט עס פון קליינע גאָלדענע לעפעלעך — עס איז בעסער און אנשטענדיגער.

פארשווענדט **א סך מיה** אויף אייער לעבען, ליעבע פריינט, וועט עס ביי אייך א סך די ווערט האָבען.

ווייל יעדע זאך איז בלויז ווערט אזוי פיעל ווי זי קאסט — אין ארבייט אדער אין טרערען.

לעבט נישט צו שנעל, אוים מורא אז דאס לעבען וועט באלד פאראיבער און עס וועט זיין צו שפעט.

אויף דער ווייטסטער זייט פון מזרח איז מערב. אויף דער ווייסטער זייט פונ'ם גליק איז דאס אומגליק.

טרינקט נישט אייער לעבען, ווי נארישע שכורים. כליאבעט נישט אייערע שעה'ען אהן אפעטיט, אהן דארשט. טרינקט זיי לאנגזאם און געשמאק ווי בלייבע אריסטאקראטען.

לעבט נישט קיין אווערטיים, מיינע פריינט!

לעבט „רעגעלע שטונדען", און אז איהר ווערט מיעד פון לעבען, זעצט זיך אוועק א ווייל און רוהט זיך אפ.

עס ברענט נישט!

זייט נישט ווי יענער גוי, וואס האט זיך געאיילט צו ענדיגען פארבען דעם פלויט, איידער עס געהט אוים די פארב.

לעבט לאנגזאם, מיינע פריינט. ראנגעלט זיך נישט מיט די מינוטען, און פארשווענדט נישט אייער כח אויף זיי.

ליגט רוהיג אויף אייער קאנאפע, רויכערט א ציגאר, שמייכעלט, און קוקט־צו ווי זיי (די מינוטען) פידלען אייך איבער'ן האלז מיט א שארפען חלף.

דאָס פאַרלוירען וואָרט

איך האָב ארויסגעשיקט א וואָרט אין דער אונענדלי־
כער צייט אריין און — עס איז נישט צוריקגעקומען.

א גאָט'ס רחמנות!

דאָס דאָזיגע וואָרט האָב איך געפלאַנצט אין גאָרטען פון מיין נשמה, עס באַרעגענט מיט טרערען, באַזונ'ט מיט האַרצפייער.

איך האָב געמיינט, אז עס וועט אויפוואַקסען א וואונ־
דערבאַר וואָרט־פרוכט, און איך וועל עס שיקען אויף דער אויסשטעלונג פון שפּראַך־פּראָדוקטען און — קריגען דעם ערשטען פּרייז.

און א גאָלדענעם מעדאַל.

דאָס נעמליכע וואָרט איז געוואַקסען ווי א שעהנע בלום, זיך ענטוויקעלט — און געוואָרען שווערער און זאַפטיגער פון טאָג צו טאָג.

עס האָט אַזש ארונטערגעוואַזשעט דעם צווייג פון מיין שפּראַכבוים. דאָס וואָרט איז געווען, ווי א רויטע אויסלענדישע מאַרעל צווישען א ים פון גרינע קאַרשען.

דאָס וואָרט איז געווען: גאַנגלאַמאַרין.

א זעלטען וואָרט!

א וואָרט פון דער פרעמד. א וואָרט וואָס איז געווען איינגעהילט אין א געהיימניש. א וואָרט וואָס ווייסט נישט וואָס ס'וויל, און קיינער פאַרשטעהט עס נישט.

א סימפּאַטיש וואָרט.

אפטמאל ביינאכט פלעג איך מיך אויפכאפען פונ׳ם שלאף מיט שרעק: עס האט זיך מיר גע׳חלום׳ט, אז עמיצער האט ביי מיר צוגע׳גנב׳עט דאס שעהנע ווארט וואס איז מיר געווארען איינגעבאקען אין הארץ ווי א געליעבטע.

גאנגלאמארין.

עס איז געווארען הערבסט. עס איז געווארען ווינטער. ווינטען האבען געריסען די בערג. פרעסט האבען מיט זייערע שארפע ציין צעביסען דעם הימעל און איהם אראפגעלאזט אויף דר׳ערד אין קליינע, ווייסע שטיקלעך. עס איז געווארען קאלט און אומעטיג. אלע אנדערע זומערווערטער האבען זיך אויפגעהויבען פון מיין קאלטער ווינטער־נשמה און אוועקגעפלויגען אין ווארימע לענדער אריין. אבער גאנגלאמארין איז געבליבען מ י ט מ י ר.

אומעטום אין מיר האט געבליהט — גאנגלאמארין. מיינע נעכט זענען געווען ליכטיג — מיט גאנגלאמארין, די ביטערניש פון מיין הארץ איז געווארען זיס — מיט גאנגלאמארין. איך האב געפיהלט: די גאנגלאמאריניערונג געהט אן זעהר שנעל, און זי ווערט אלע מאל שווערער, צ י י ט י ג ע ר, זאפטינער, און עס איז שוין די העכסטע צייט אפצורייסען די פרוכט פונ׳ם בוים.

איך האב ארונטערגעבויגען מיין שפראכבוים, האב א שאקעל געטון די ווערטער־צווייג און די שענסטע פרוכט, די ר ו י ט ס ט ע פרוכט, איז ארונטערגעפאלען אויף א שטיק ווייס פאפיער.

עס איז געווען: גאנגלאמארין.

און אז איך האב געזעהן מיט׳ן אויג ווי וואונדערליךשעהן עס איז מיין גאנגלאמארין, און אז איך האב דערהערט מיט׳ן אויער, ווי שעהן דאס קלינגט — האט מיין הארץ א ציטער געטון פון פרייד און איך האב געטראכט:

איך וועל נעמען מיין יונג (און אונפאראנטווארטליך) גאנגלאמארינדעל, און עס אוועקשיקען אויף דער אויס־

שטעלונג פון שעהנע שפּראך־קינדער. דאָרט וועט עס זי־
בער באקומען דעם ערשטען פּרייז, ווייל וואָס קען
זיין שעהנער ווי נאנגלא און אזוי ווייטער?

די נאכט איז געווען שטיל. די שטערען האָבען איינ־
געהאלטען זייער אָטעם (אויב שטערען אָטמען!). די
לבנה האָט זיך געבאָדען אין צעשמאָלצענעם פראָסט און
געלאכט. די גאנצע נאַטור — מאכט ער צו מיר —
האָט ארויסגעקוקט אויף דער גרויסער פּאסירונג. און איך,
(מיט א פּראגע צייכען) איך האָב אָנגענומען מיין קליין,
הילפלאָז גאנגלאַמארינדעל ביי דער האַנט און עס ארויס־
געשיקט אין דער גרויסער וועלט פון ווערטער, איהם גע־
וואונשען גליק און געוויינט, וואָס איך דארף מיך צע־
שיידען מיט דעם יונגסטען זוהן פון מיין געדאַנק.

אין געדאַנק האָב איך שוין געהערט ווי עס קלאַפּען
די פּויקען, עס פייפען די קלאַרנעטען, עס זינגען די
פידלען, עס טאַנצען אלע יונגפרויען פון אונזער רע־
דאקציע, מע פייערט די געבורט פון מיין שעהנעם, מיין
געטרייעם, מיין מיסטישען, מיין האלב שטומען, מיין
אומשולדיגען, זעהר־מוזיקאלישען גאנגלאַמארין.

אָבער:

עס זענען אוועק טעג און וואָכען און חדשים און מיין
גאנגלאַמארין איז נישט צוריקגעקומען. איך האָב גע־
פרעגט ביי דעם וועכטער וואָס באוואכט אונזער מאַר־
גענבלאַט: וואו איז מיין גאנגלאַמארין? און ער האָט
מיר געענטפערט:

איך האָב עס באגעגענט אינ׳ם געפלאָכטענעם קעס־
טעל פון דער רעדאקציע — א געשטאָרבענס, נעביך!

ערשט דעמאָלט האָב איך פארשטאַנען, אז מיין גאַנ־
גלאַמארין איז טויט, און אז ער האָט נעביך געהאַט דאָס־
זעלבע מזל וואָס זיין אינגערע שוועסטער סקפּא
וועלכע איך האָב מיט דריי וואָכען צוריק ארויסגעשיקט
באליידיגען דעם סענטימענטאלען קוואטש פאר אידענעם.

זי איז א ו י ך מעהר נישט צוריקגעקומען.

נאנגלאמארין, נאנגלאמארין! אויב דו לעבסט ער־נעץ, רוף זיך אפ! דיין פאטער בענקט נאך דיר — ער געהט אוים.

אַ גרוס פון אייער ברודער

איך האָב נעכטען געזעהן אייער ברודער.
ער זעהט נעביך אוים זעהר ביטער.
וואָס איז דער מעהר? — פרעגט איהר.
קראַנקהייטען.
די היצען.
די שווערע צייטען.
דאָס פּנים איז ביי איהם געל, אָפּגעצויגען. די אויגען פאַרפינסטערט, דער רוקען איינגעבויגען.
איהר וואָלט איהם נישט דערקאָנט. גאָרנישט דער־זעלבער אברהם (אָדער בעני, אָדער געציל, אָדער דוד, אָדער העגרי, אָדער וואָלף, אָדער זלמן, אָדער חיים, אָדער טוביה, אָדער יוסף, א. ז. וו.) וואָס געוועזן!
אַך, ווי ער האָט זיך איבערגעביטען אין די לעצטע פופציג יאָהר!
איהר געדענקט מיט פופציג יאָהר צוריק, ווען אייער ברודער איז ערשט געהאט א חתן־געוואָרען פאר אסתר'ן?
איהר געדענקט ווי ער פלעגט געהן מיט אן ארויס־געשטעלטער ברוסט, מיט איינגע'עקשן'טע פּלייצעס, מיט פעסטע טריט, — די ערד האָט אונטער איהם געציטערט.
איהר געדענקט ווי שעהן ער איז געווען אין דעם טאָג פון דער חתונה — ווי אזוי ער איז געזעסען אויבען־אָן, מיט'ן שעהנעם צילינדער אויפ'ן קאָפּ, אָנגעטון אין א שווארצען פרינץ־אלבערט, אין די ווייסע האנדשיך און ער האָט אויסגעזעהען ווי אן אמת'ער מאָנארך? — קיינער

האָט אפילו נישט געקאָנט דערקאָנען אז דער פרינץ־אַל־בערט איז גענומען געוואָרען אויף אויסצוצאָהלען, און אז דער צילינדער איז געבאָרגט, און די ווייסע האנדשיך שמעקען מיט גאזאָלין, מיט וועלכען מען האָט זיי ערשט אויסגעריבען?

און אייער ברודער׳ס כלה, געדענקט איהר?

ווי אונבאשרענקט זי איז געזעסען אויף איהר ווייבען טראָן, מיט דעם ווייסען שלייער אויפ׳ן קאָפּ, ארומגע־רינגעלט מיט איהרע הויף־דאמען, — מיט די קראנצענ־פריילינס, וועלכע זענען געשטאנען גרייט צו דערפילען דעם קלענסטען וואונש פון זייער קעניגען?

און געדענקט איהר ווי אונפארשעהמט־יונג אייער ברודער איז דעמאָלט געוועזן, און ווי מונטער און ווי זי־כער אז דאָס לעבען מוז איהם אנטקעגען טראָגען ס׳גליק אויף א גאָלדענער טאַץ?

און איהר אליין? איהר אליין זענט אויך געוועזן זיכער, אז אייער ברודער וועט זיך ארויפארבייטען, און וועט ווערען רייך און באריהמט, און די גאנצע וועלט וועט נאָך מיט איהם קלינגען.

און איהר האָט געגלויבט אז עס געהט איהם ערשט צום לעבען, און דאָס מזל וועט איהם ערשט אָנ־הויבען צו שפּיעלען אזוי לייטיש. און אין פופציג יאָהר ארום וועט ער שוין זיין העט־העט אויף דער לייטער.

די פופציג יאָהר זענען אוועק, הויכגעשעצטער לעזער מיינער, און איך האָב נעבטען געטראָפען אייער ברודער.

ער לאָזט אייך גריסען.

ער איז דערזעלבער אברהם (אָדער בעני, אָדער גע־ציל, אָדער דוד, אָדער הענרי, אָדער חיים, אָדער טוביה, אָדער יוסף א. ז. וו.) וואָס געווען — נאָר א היבש ביסעל פארעלטערט און דערשלאָגען, און אָפּגעמאטערט פון די פופציג יאָהר לעבען. און די האָר זיינען ביי איהם גרוילעך, אין די אויגען מאט, און דער רוקען איינגעבויגען.

ער איז נישט קיין סוקסעס, אייער ברודער!

דאָס הייסט: געלט האָט ער, און כבוד האָט ער אויך, און געראָטענע קינדער אויך, נאָר וואָס־זשע דען? — עס מאַנגעלט איהם אביסעל אין טעג! די פופציג יאָהריגע רייזע, וואָס ער האָט דורכגעמאַכט דורך דער וועלט, האָבען איהם צעבראָכען די חלומות־פליג־לען, זיי האָבען איהם רואינירט די גרעסטע טייל פון זיין לעבען, און איצט געהט ער נעביך ארום א דערשלאָ־גענער, אייער ברודער.

אז איך האָב איהם געפרעגט ווי עס געהט איהם, האָט ער מיך אוועקגערופען אין א ווינקעל און מיר פארטרויט:

גאַנצע פופציג יאָהר האָב איך אריינגעלייגט אין לע־בען, אלץ געזאַמעלט און געזאַמעלט מיינע טעג, געשפּאָרט א שעה צו א שעה, א מינוט צו א מינוט, א רגע צו א רגע און עס באהאַלטען אין דער אייביגקייט־באַנק, און איצט בין איך געוואָהר געוואָרען, אז די באַנק האָט אַנגעזעצט — מ'גיט נישט צוריק אפילו קיין האַלבע רגע און איך בין רואינירט!

אין אייער ברודער'ס אויג האָט געפינקעלט א טרער — א טרער אויף דעם קבר פון זיינע געשטאָרבענע יאָה־רען, וועלכע ער שלעפּט ארום אויף זיינע געבויגענע אַקסלען.

ווי די צייט האָט איהם נעביך איבערגעפיהרט, אייער ברודער, געמאַכט פון איהם א תל.

דאָס לעבען האָט איהם ארויסגעוואָרפען אין דרוי־סען, איהם ארויסגעשטעלט אויף יענער זייט האַפנונג אין אזא בימערער קעלט, און ער האָט אפילו נישט קיין וואָרעם שטיקעל גלויבען מיט וואָס זיך איינצוהילען.

און אין דרויסען איז אזוי קאַלט, אזוי טונקעל, און די זון האָלט שוין בום אונטערגעהן.

א רחמנות נעביך אויף אייער ברודער — ער לאָזט אייך גריסען!...

מיין קייזער, מיין קייזער געשטאָרבען

(געשריבען ווען ס'איז געקומען די ידיעה, אַז פראַנץ יאָזעף איז געשטאָרבען.)

ער איז טויט מיין קייזער. בשעת איך שרייב די דאָזיגע צייל ען פארזיכערט מען מיר פון בערלין, אז ער איז פולשטענדיג טויט פון לונגענאנצינדונג.

ווייס איך נישט: אפשר וועט ער נאָך צוריק לעבעדיג ווערען, ווי זיין שטייגער איז זינט די לעצטע פאָר יאָהר. אלט און אָפּגעשוואכט איז ער פון טראָגען די שווערע האבסבורגער קרוין, איז דער טויט ביי איהם א שפּיעלכעל, א גאָרנישט.

וואָס מאכט ביי איהם אוים א שטארב צו טון, ביי מיין אלטען גוטמוטיגען קייזער?

זיץ איך אין א קאפע־שטיבעל. ס'איז דריי א זייגער פארטאג. לייען די נייעס וועגען זיין אפּשטארבען און קוועטש מיט די פּלייצעס, ווער ווייסט? אפשר איז ער נישט טויט? קיין זאך איז דאָך נישט זיכער היינטיגע צייטען, און אפילו בערלין קען אויך האָבען א טעות.

דערווייל אָבער איז מיין קייזער, מיין קייזער געשטאָרבען!

און איז מיין קייזער טויט, דאן וואס ארט מיך, ווי זאָגט היינע, מיין ווייב, מיין קינד, מיינע עלטערען? וואָס געהט מיך אָן, וואָס דער פּרייז אויף לעבענסמיטלען

איז אין די לעצטע פּאָר מינוטען געשטיגען אויף 50 פּראָצענט, און וואָס קימערט מיך וואָס קוילען איז אזוי טייער און לונגענאָנצינדונג אזוי ביליג?

מיין קייזער, מיין קייזער איז טויט!

איך ווייס נישט וואָס פאר א באַדייטונג זיין קייזערקעניגליכער טויט וועט האָבען אויף דעם גאנג פון דער מלחמה. עס קאן זיין, אז צוליעב אָט דער פּאסירונג וועט די פיין־געבויטע, גוט־ענטוויקעלטע מלחמה מוזען אָננעמען נייע פארמען און דאָס איז א שאָד, ווייל מ׳האָט זיך שוין אזוי צוגעוואוינט צו איהר!

אָבער אויף מיר אליין האָט דער טויט פון מיין פּערזענליכען קייזער א טיפע ווירקונג. צוליב איהם און זיין ענדליכען טויט, וועל איך היינט, מיטוואך ביינאכט, נישט שלאָפען עטליכע שעה נאכאנאנד. איך וועל שרייבען א פעליעטאָן וועגען דעם וואס —

מיין קייזער, מיין קייזער איז געשטאָרבען!

ס׳איז מאָדנע: דאכט זיך אונזערע באציהונגען איינס צו ס׳אנדערע זענען נישט געווען קיין זעהר אינטימע (די לעצטע צייט האָט ער זיך אין גאַנצען אויפגעהערט דורכצושרייבען מיט מיר) און דאָס איינציגע מאָל וואָס ער איז געקומען צו אונז אויף באזוך איז געווען אין יאָהר 1902. דעמאָלט איז ער אויך נישט געקומען אליין. עס האָט איהם נישט געפּאסט. ער האָט געשיקט זיינס א מענש ער זאָל ביי מיין טאטען צונעמען א פּאָר קישענס און עטליכע לייכטער פאר פּאָדאטקעס. אין יענעם מאָמענט האָב איך געטראכט, אז ער איז נישט קיין פיינער קייזער און אז ער האָט נישט באדארפט טשעפּען מיינע עלטערען. וואָרים איך האָב דאָך געוואוסט דעם אמת, אז דאָס נישט צאָהלען פון די פּאָדאטקעס איז נישט געווען צוליב שלעכטקייט מצד מיין טאטע־מאמע.

מיר האָבען דעמאָלט פּשוט נישט געקענט באצאָהלען, אָבער דעם קייזער׳ס מענש האָט עס נישט געארט. ער האָט צוגענומען די עטליכע קישעלעך מיט דעם הענג־

לייכטער און איז אוועק, באגלייט פון מיין מאמע׳ס געוויין און פון מיינע קינדערשע קללות.

זינט דעמאָלט האָב איך צו איהם נישט גערעדט. אז איך בין שפּעטער מיט עטליכע יאָהר געווען אין וויען, האָב איך אפילו נישט געהאַלטען פאַר נויטיג ארייַנצוגעהן צו איהם, אָדער איהם לאָזען וויסען, אז איך שטעה איין אין האָטעל נ א צ י אָ נ א ל, אין דער טאבאָרשטראסע. יענער אינצידענט מיט׳ן הענגלייכטער איז געשטאנען צווישען אונז ביידען ווי א שווערע וואנט.

דאָס אלעס האָט נאטירליך געווירקט, אז אונזערע באציהונגען זאָלען זיין אביסעל אָנגעשטרענגט, אָבער מיט דער צייט האָב איך איהם מוחל געווען. איך קען נישט טראָגען לאנג קיין האַס אויף א מענשען, און לעזענדיג וועגען זיין טויט, פיהל איך, אז נישט אכטענדיג אויף אלע פּערזענליכקייטען איז מיר דאָך אָפּגעשטאָרבען מיין קייזער, דער איינציגער קייזער, וואָס איך האָב געהאט, און קיין בעסערען קייזער האָב איך דערווייל נישט און אָהן א קייזער קען איך נישט לעבען א מינוט.

די ראָמאנען אין די טעגליכע צייטונגען האָבען מיך צוגעוואוינט דערצו.

און א קייזער איז פּאָרט א גוטע זאַך. אז מ׳האָט א קייזער קען מען זיין ראַדיקאַל אויף זיין חשבון, קען מען קעגען איהם גאנץ שאַרף ארויסטרעטען און זיך פאַרשאַפען א שטעלע אין בערלינער „פאָרווערטס“.

איך דערמאָן זיך: ווען איך בין געווען בלויז זעכצעהן יאָהר אלט, האָב איך זיך אָנגעלעזען מיט רעוואָלוציאָנערער ליטעראַטור און זיך פאַראייניגט נאָך מיט עטליכע אינגלעך און מיר האָבען באשלאָסען צו רואינירען גאנץ עסטרייך־אונגארן. שפּעטער מיט עטליכע וואָכען האָט הערשעלע (א אינגעל מיט א ווייך הארץ) אָפּגעבעטען זיך, אז מיר זאָלען נישט טשעפּען אונגארן און מיר האָבען איהם צוליב געטון. מיר זענען נאָך געגאנגען ווייטער: מיר האָבען איהם אפילו געשאנקען אָסט־

גאליציען אויך (ווייל מיר האָבען דאָרט געוואוינט) און שפּעטער מיט א יאָהר־צוויי האָבען מיר אין גאנצען אויפגעגעבען דעם פּלאַן און אויף אזא אופן איז עסטרייך־אונגארן געראטעוועט געוואָרען.

איך דערצעהל דאָס אלצדינג, כדי אייך צו באווייזען, אז קיין גוואלדינער קייזעריסט בין איך איי־גענטליך נישט, אָבער פונדעסטוועגען טוט וועה, וואָס עס איז אָפּגעשטאָרבען אזא היימישער קייזער, כמעט א אי־דישער און אזא עלטערער מענש און אזא מעלאַ־טראַגישער.

יאָ ער איז טויט מיין קייזער. געשטאָרבען אויף דעמזעלבען אופן ווי פּרעזידענט ווילסאָן איז ערוועהלט געוואָרען צום צווייטען טערמין, הינו — ביסלעכ־ווייז.

זאָל זיין פרידען צו זיין נשמה, אויב ער איז טויט, און אויב נישט מעג סיי־ווי־סיי זיין פרידען צו זיין טראַ־גישער נשמה. ווייל שווער ליגט דער קאָפּ, וואָס טראָגט א קרוין און נאָך שווערער ליגט דער אומרוהיגער קאָפּ, וואָס סע פעהלט איהם די קרוין (א האלבער רייניש) און ער האָט נישט וואו צו כאפּען קיין גמילת־חסד.

פּ. ס. שלאָף רוהיג מיין קייזער. איך, פון מיין זייט, וועל איך דיך נישט אויפוועקען, מיין אָרימער מאַ־נארך, איך האָב נישט ס'הארץ דערצו.

מלחמה

מלחמה איז א רעזולטאט פון ברודערליעבע.

אז קין האָט דערזעהן, אז זיין ברודער הבל פארנעמט מעהר פלאץ אונטער דער זון ווי ער, דערפאר ווייל ער איז א דיקערער מענש, האָט ער איהם דער׳הרג׳עט. פון דעמאָלט אָן לעבען זיך די מענשען ווי ברידער.

אין די אלטע, פינסטערע צייטען, ווען מענשען זענען נאָך געווען בארבארען, פלעגט א מענש אָנפאלען אויף זיין שונא און איהם אָפּבייסען אן אויער, אָדער צעקייען א באק פון כעס. היינט צו טאָג ווען דער מענש האָט דערגרייכט די העכסטע שטופע פון קולטור, בייסט ער שוין ניט אָפּ זיין שונא ס׳אויער, דאָס איז צו בארבאריש. אָנשטאָט דעם שיסט ער איהם אראָפּ דעם קאָפּ מיט א מאשינע, אָדער צעשאָטקעוועט איהם ס׳פּנים מיט א פיין געפּוצטען זעבעל, אָדער ער בויערט איהם דורך ס׳הארץ, מיט אן עלעגאנט געשליפענעם באיאָנעט. דאָס אלעס ווערט געטון אָהן שנאה, אָהן כעס, אָהן שום געפיהל פון בארבאריעשער נקמה, נאָר אין נאָמען פון א לייוועגטענער פאָהן, וועלכע האָט נישט די ווערט מעהר ווי א רובעל מיט 14 קאָפּיקעס.

אז צוויי קייזער־קיניגע צוקריגען זיך כאפּען זיי ארויס טינט־און־פעדער און שיקען זייערע שוסטערס און

שניידערס אין דער מלחמה. „ליעבער שוסטער", שרייבט דער געוויסער קייזער, „איך טו דיר מעלדען, אז קייזער עליע דער 45טער איז א פארך, א שארלאטאן און אז דו האסט איהם פיינט ווי א חזיר. דו קענסט איהם נישט אנקוקען קענסטו איהם נישט, און סע ברענט אין דיר א שרעקליך געפיהל פון נקמה געגען קייזער עליע דעם 45טען, האב איהם א פינצטער יאהר! דאריבער שרייב איך דיר, ליעבער שוסטער, שרייבט דער קייזער, אז מארגען, זייגער צוועלף, אז מע'ט דערלעבען מיט גע־זונט, וועסטו אפטשאטעווען ערניץ אין א זייטיגען געסיל, קייזער עליע'ס היטעלמאכער און איהם אויסברעכען א פוס מיט א שייט האלץ. און פ. ס. — שרייבט דער גע־וויסער קייזער — אויב סע'ט דיר געלינגען אויסצוברעכען א 68 אזעלכע פיס, וועסטו דערפאר א מינוט פאר'ן טויט קריגען אן אייזערן צלם'על, וואס האט די ווערט צוויי פיטאקלעך."

און אט אזוי ווערט מלחמה.

די גרעסטע וועלט־מלחמות וואס זענען באקאנט אין דער געשיכטע, זענען געפיהרט געווארען צוליב ערד. אז א י י ן קייזער, א רייכער, פאהרט פארביי די פארם פון א צווייטען קייזער, אן ארימען און דערזעהט א פעט שטיק לאנד, אויף וועלכען עס פאשען זיך די געזונטע פי־נאנצען מיט די גרויסע אייטערס, שיקט איהם דער ריי־כער קייזער אריין א ווענעלע מיט נאטעס, אין וועלכע ער שרייבט איהם, אז ער זאל אויפהערען צו באליידיגען די פאהן. מאכט דער ארימער קייזער: ו ו ע ר ב א ־ ל י י ד י ג ט ד ע ן ד י י ן פ א ה ן ? א ז מ י י ־ נ ע מ ע נ ש ע ן ז ע נ ע ן נ א ר פ א ר נ ו מ ע ן מ י ט א ק ע ר ן ד י ע ר ד . מאכט דער רייכער קייזער: „אז דו האסט מיך שוין יא דערמאנט אין ערד, פאדער איך דיך אויף, אז דו זאלסט מיר אפגעבען נאר די ערד פון דער גאנצער וועלט, און זאלסט מיר נאך צוווארפען א זייטיג שטיקעל ערד, פאר מיין איינענעם

געברויך". מאכט דער אָרימער קייזער: „לוים וועלכען אינטערנאַציאָנאַלען פאַראַגראַף פאָדערסטו עס?" מאכט דער רייכער קייזער: „איך פאָדער עס נישט לויט פאַראַגראַפען, נאָר לויט שכל" און ער ווייזט איהם אַ פויסט מיט אַן אייזערנער הענטשקע.

די מלחמה באַשאַפט אויך אַ סך העלדען, וועלכע וועלען געהן אין פייער אַריין אַבי צו ראַטעווען אַ מענשענ'ס לעבען, הינו: זייער א י י ג ע נ ס.

עס איז אויך באַקאַנט, אַז די מלחמה רופט אַרויס פיעלע גוטע אייגענשאַפטען, וועלכע זענען איינגעוואָרצעלט אין יעדען מענשען, נעמליך די אייגענשאַפט זיך אַביסעל דורכצולויפען, פון צייט צו צייט, וואָס דאָס איז זעהר אַ גוטער עקסערסייז.

איבערהויפט איז די אייגענשאַפט שטאַרק אַנטוויקעלט ביי די רוסען. די דאָזיגע מענשען לויפען ניט נאָר ביי יעדער מעגליכער געלעגענהייט נאָר אויך אין דער צווישענצייט. מען קאָן מיט רעכט זאָגען, אַז נאָך אַזאַ ב אָ ו ו ע ג ל י כ ע אַרמיי ווי די רוסישע איז גאָר נישטאָ אויף דער גאַנצער וועלט.

פון אַלע פעלקער, צייכנען זיך די אידען אַם מייסטען אויס מיט זייער קריגערישען גייסט. אידען קריעגען זיך אין שולען, אין סאָסייעטיס, אין העסטער סטריט, אויף די קאָנגרעס מיטינגען, אין די צייטונגען, קורץ זיי קריעגען זיך אומעטום וואו זיי קומען זיך צונויף. דער איינציגער אָרט וואו אידען קריעגען זיך נישט, און וואו זיי זענען כמעט אַלע איינשטימיג איז אויפ'ן קריעגספּלאַץ, וואו מ'ערלויבט זיי זעהר גרויסמוטיג צו שטאַרבען פאַר זייער 1428 פאָטערלענדער.

אַ טייל סאָציאָלאָגען באַהויפּטען, אַז די הויפּט אורזאַך וואָס רופט אַרויס מלחמה איז דאָס, וואָס די מענשהייט קינדעלט צו פיעל און דאָס ליעבע ערד־קוגעלע איז נישט פעט גענוג פאַר אַלעמען. אַן אַנדער סברא איז, אַז מלחמה איז אדרבא זעהר געזונט פאַר דער מענשהייט.

וואָרים דאַדורך וואָס מ'עפענט איהר די אָדערען, און זי פארלירט דאָס בעסטע און יונגסטע בלוט, ווערט זי עדע־לער, בלאסער, אריסטאָקראַטישער.

אויב דאָס איז אמת, דאַן וועט די מענשהייט מיט דער צייט ווערען אזוי אריסטאָקראַטיש אויסגעאיידעלט, אז מ'עט זי מוזען ארומפיהרען אויף א וועגעלע, אליין וועט זי נישט קענען געהן אויף די פיס.

די פאָלגען פון מלחמה זענען זעהר טרויעריגע. אָבער נאָך טרויעריגער איז, אז מען דערלעבט נישט צו זעהן די דאָזיגע פאָלגען צוליב דעם וואָס מען שטאַרבט אומגע־הויער פאר'ן ליעבען פאָטערלאַנד.

פעקעל טאָג

גערשריבען, ווען דעם נויאָרקער מעיאָר'ס
קאָמיטעט - צו - זאָרגען - פאַר - ארבייטס-
לאָזע האָט ארויסגעלאָזען אַן אויפרוף
מ'זאָל מנדב זיין פעקלעך קליידער.

איך בין א מענש מיט א ווייך הארץ און אן עדעלן געוויסען. פרובט קלאַפט אַן אין מיין געוויסען אין מי־טען נאכט און עס וועט זאָגען „אריין"! אמת, אז מיין געוויסען ארבייט ניט אין פולשטענדיגער הארמאָני, אזוי צו זאָגען, מיט מיין האנט און דעריבער קומען ארויס געוויסע מיספארשטענדנישען. אזוי צום ביישפיעל, בין איך אנומעלטען פארבייגעגאנגען א געוויסע גאס און געזעהן ווי א פאמיליע ליגט נעביך מיט דעם ביסעל בע־ביכעס אין דרויסען, אין דעם שרעקליכען שניי־און־רעגען־וועטער און עטליכע קליינע קינדערלעך שטעהען נעביך לעבען דער מוטער און ציטערען ווי די שעפעלעך פון קעלט. מיין געוויסען האָט זיך באלד אויפגעכאַפט און באַ־פוילען אריינגווארפען אין טעלער א זשמעניע מיט געלט, אָבער די רעכטע האנט מיינע האָט זיך געמאכט ניט ווי־סענדיג און געהאלטען לעבען מויל דעם פיינעם ציגאַר, אזוי לאנג ביז וואנעט דאָס געוויסען האָט זיך פולשטענ־דיג בארוהיגט.

ווי געזאָגט: מיין געוויסען איז אָלרייט. און דער־
ריבער, אז איך האָב לעצטען דאָנערשטאָג איבערגעלעזען
דעם אויפרוף פון דעם מעיאָר׳ס „ארבייטסלאָזיגקייט
קאָמיטעט״, אז אלע בירגער זאָלען זיין אזוי פיל גוט און
אויסקלייבען די בעסטע זאכען, וואָס זיי האָבען, דאָס
איינפאקען אין פעקלעך און עס אוועקטראָגען אין פאר־
שידענע פלעצער, פון וואנעט מען וועט דאָס צונעמען און
צעטיילען צו די נויטבאדערפטיגע, האָט אין מיר גלייך
אויפגעוואכט דאָס איידעלע געוויסען און מיך גענומען
שרעקליך בייסען: סטייטש, האָט מיין געוויסען גע׳־
טענה׳ט, מענשען געהען אוים פון הונגער, ווערען דער־
פרוירען פון קעלט און דו שווייגסט.

האָב איך גלייך צונויפגערופען מיין פרוי מיט די
ליעבע קינדער און זיי אָנווייזענדיג אויף דעם הארצ־
רייסענדען אפיעל אין מיין צייטונג, האָב איך זיך אוועק־
געשטעלט אויף א בענקעל און גענומען האלטען פאָלגענ־
דע רעדע:

ווערטע פרוי און מיינע ווערטע קינדער!

מענשען שטארבען פון הונגער און אייער טאטע
שווייגט. לייטע ווערען געשוואָלען פון קעלט און אייער
טאטע געהט אָנגעטון אין א גוטען טוליפ. פרויען און
קינדער שלאָפען אויף די נאסע פאָדלאָגעס פון עלים איי־
לאנד און אייער טאטע געהט אין אידישען קאבארעט.
קאָן נישט פלאצען דאָס הארץ? דארפען נישט שטיינער
צוגאָסען ווערען אויף דעם גרויסען חורבן פון ארבייטס־
לאָזיגקייט? דאריבער, ווערטע פרוי און קינדער, לאָמיר
זיך צוכאפען צו די קליידער־שאפעס און מאכען פעקלעך.
לאָמיר אוועקגעבען אלעס, וואָס מיר פארמאָגען און לאָ־
מיר בלייבען אָרימע אָבער ע ה ר ל י כ ע ל י י ט מיט
ריינע געוויסענס!

ביי אָטאָדעם רירענדען טייל פון מיין רעדע האָט זיך
מיין פאמיליע צעוויינט. איך אליין בין אריין אין די טיפע

היסטעריקעס און אראָפּגעפאַלען פון בענקעל, אויף וועלכען איך בין געשטאַנען.

אז מיר זענען געקומען צו זיך, בין איך גלייך אוועק צו דער קליידער־שאַפע, ארויסגענומען מיין טייערען סוי־בעלנעם טוליפּ, איהם איינגעפּאַקט אין א גרויסען פּאַפּיר און געהייסען מיין פרוי איהם אוועקלעגען אין קליידער־קאסטען און באשיטען איהם מיט קאַמפער. דאן האָב איך אראָפּגענומען פון הענגער מיין גוטען שבת'דיגען אנצוג, איהם אָפּגעשטויבט און געהייסען מיין פרוי איבערשטע־לען די קנעפּלעך פון פּרינץ־אלבערט, ווייל ער איז אויף מיר שוין אביסעל צו ענג. דאן האָב איך ארויסגעוויקעלט פון א ליילעך, מיין פרוי'ס קאַראַקולענעם מאנטעל און איהם אוועקגעשיקט צום שניידער אויסצופּרעסען. דאן האָב איך ארויסגענומען פון קאמאָד א פּאַק וואָלענע אונטערוועש און זאָקען, און אונטערקליידער, און צוריק אריינגעלעגט.

פּארטיג געוואָרען מיט דער דאָזיגער ה ו י ז ־ ר י י נ י ג ו נ ג, האָב איך זיך געפיהלט אביסעל באַ־רוהיגט און באמערקט צו מיין פרוי:

— א דאנק גאָט! מיר האָבען א הויז מיט אלדעם גוטס!

— ניט צו פארזינדיגען! — האָט געענטפערט מיין פרוי מיט א צדקה־זיפצעל — אז מען באטראכט וויפיעל נויט און עלענד עס הערשט איצט ביי אונז מעגען מיר ווירקליך דאנקען גאָט, וואָס מיר זענען ב"ה גוט־אָפּ און מיר האָבען אין שטוב פון אלעם גוטען.

— פונדעסטוועגען וואָלט מען באדארפט צונויפקליי־בען א פּעקעל — האָב איך באמערקט גלאט אזוי און גע־פיהלט, אז מיין געוויסען הויבט שוין אָן גענ יצען.

— געוויס! — האָט צוגעגעבען מיין ווערטע פרוי, וועלכע, אגב אורחא באמערקט, איז א גרויסע אָנהענגע־רין פון ב א ז א ר ע ן און איז באקאנט אין דער נאכ־בארשאפט אלס די גרויסע נדבה־געבערין אין רך־לב'ניצע.

און נישט זאמענדיג קיין סך, האָט זי איינגעפּאקט א פּאָר אלטע שקאַרפּיטקעס אָהן פּיאטעס, צוויי פּאָר קאַ־לאָשען מיט אויסגעריבענע קנאפּעל, א שטרויענעם דאַ־מען־הוט פון יאָהר 1841, צוויי קופּאָנעס פון זייף, עטליכע שוועבעלעך, א שירם אָהן א דעכיל, א פּעהנדיל פון אַט־לאנטיק־סיטי, און מאכענדיג דערפון א שעהן פּעקעל, האָט זי מיר געהייסען איינשפּאַנען דעם אויטאָמאָביל און עס אוועקפיהרען אין מלבוש־ערומים קלוב.

און דעריבער זאָג איך: ווען יעדער איינציגער פון אייך זאָל טון זיין פליכט צו זיינע נויטליידענדע ברידער און שוועסטער, אזוי ווי איך און מיין פרוי, דאן וואָלט די גאנצע פראגע פון ארבייטסלאָזיגקייט געלייזט גע־וואָרען אין איינע פּאָר טעג.

הנני העני ממעש

ווייל עס ענדערט זיך, עס ענדערט זיך דאָס לעבען. טייכען פאַרגעהען, זונען ברענען אוים הינטער די בערג, אַלטע טויטקייטען ווערען אויף נייע לעבענס איבערגעגאָסען און מיט שאַרפע ציין בייסט זיך דער היינט אָפּ פון די נעכטענס, וואָס ציטערען רויטבלוטיג אויף זיינע ליפּען ווי א צעהאַקטע שלאַנג.

אַמאָל איז געווען: איך בין געקומען פון א גלויביג אָרט, פון א קליין ווינקעל־אָרט, וואו וואַסערען זינגען און טויבען פליהען איבער די דעכער, און די שוהלען זע־נען הויך און קאַלט און מורא׳דיג, און די מענשען זענען קליין און דערשלאָגען און אין זייערע אויגען ברענט א טיפער צער, אַן אונטערטעניגקייט צו די שווערע, פּריצישע הימלען, וואָס ייאַרפען זיך אַרויף אויף דעם אָרימען בלאָטיגען שטעטעל פון ווייסען ליים.

האָט די אמונה זיך אין מיין בלוט אַריינגעזאַפּט, און מיין האַרץ איז צום הימעל באַהעפט געווען.

איז שווער א יונגער פלאַנץ פונ׳ם היים־אָרט אַרויסגע־ריסען צו ווערען, קאָן זי ערגיץ אַנדערש נישט בליהען, און וואָס איידעלער די פלאַנץ, אַלץ שווערער וועט זי זיך אין פרעמדער ערד אַריינוואַקסען.

ווייל דאָרט איז די ערד ווייך ווי די האַנט פון א קראַנקער מאַמע׳ן, און דאָ איז זי האַרט ווי די קללה פון א שטיף־ברודער.

און דער גלויבען איז דער איידעלסטער נערוו פונ׳ם לעבען.

האָט מיר יאָהרען גענומען ביז וואנעט כ׳האָב דעם גלויבען פון מיין הארץ ארויסגעריסען. אויף פרעמדער ערד צוזעעט, אינ׳ם ווינט פון אייזענשטויב, אין די ווענט פון די פארדויכערטע זאלען, וואו מ׳האָט לעקציעס געלייענט איבער דער פרייקייט פונ׳ם לעבען, איבער די ליידיגקייט פון די הויכע הימלען. און וואָס מעהר איך האָב אויסגעליידיגט דעם הימעל, אלץ ליידיגער איז געוואָרען מיין אייגען לעבען, וואָס מעהר איך האָב פארשאָטען מיין וועג צו דער שוהל, אלץ מעהר האָב איך פארשאָטען מיין וועג צו זיך אליין, און איך האָב זיך אין ערגיץ נישט געקאָנט באגעגענען און רעדען צו זיך.

און דער ערשטער פרייער יום כפור:

ביים ים בין איך געזעסען, געקוקט ווי גראָהע שיפען חלום׳ען זיך אוועק אין די ווייטקייטען אריין, ווי די וואַסערען פאליען-זיך און שלאָגען מיט עהרפורכט און פרומקייט, ווי דאָס זאמד פונ׳ם ברעג הויבט זיך אלעמאָל אויף מיט גרויס ציטערניש און עס ווייסט נישט וואָס ס׳זאָל טון. מיר איז געווען אזוי אומעטיג-שווער אינ׳ם בלוט. טויזענטער שוהל-געזאַנגען האָבען געקלונגען דורך מיין לייב און איך האָב מיין נשמה טויב געמאכט מיט הויכע געזאַנגען וועגען פראָגרעס און פרייהייטס-קאמף און רויטע פאָהן. אָבער ס׳הארץ האָט געוויינט און זיך געבעטען אין שוהל אריין — אהין צו די שטענדערס, מיט צאנקענדע נשמה-ליכט, אהין וואו מ׳וויינט אונטער טליתים, און מ׳בעט גאָט אז ער זאָל מוחל זיין אויף די זינד, ווייל וואָס זענען מיר? — א שטויב וואָס פארגעהט, א פייער וואָס פארלעשט, א וואסער וואָס טרוקענט אויס.

אָבער דאמאָלט בין איך געווען יונג און פארגלויבט אין דער רעליגיע פון פרייקייט. איך האָב דעם ערשטען יום-כפור-תענית געבראָכען, און איך האָב מיך געפיהלט אזוי זינדיג, אזוי באפלעקט, אזוי פ א ל ש.

לויפט די צייט ווי עפּעס א טונקעל וואסער, וואָס גאָרגעלט זיך צווישען שטיינערנע אפּגרונדען: אמאָל איז עס נעפעהרליך טיעף, אמאָל שפּיגעלדיג פלאך, אָבער תמיד שלעפּט עס אויפ'ן רוקען די שאָטענס אוועק — די אילוזיען.

איז די פריקייט רויט און רייף געוואָרען אין מיין נשמה, און דער גלויבען איז אויף די וואסערען פון דער צייט פארשוואומען. און איך בין געבליבען אזוי ליידיג, ווי אן אויסגעפּלינדערט טעמפּעל, פון וועלכען מ'האָט אלע הייליגקייטען ארויסגענומען און אלע טירען אָפען געלאָזט.

נאָר אויף די ווענט פון מיין נשמה זענען געבליבען צייכענס פון דער אויספּלינדערונג; און קאלטע שפּינען האָבען זייער געוועב פארשפּרייט, און אויף דער שפּינ־וועב־טיר פון מיין אונגלויבען, האָט די לעצטע לעבעדיגע שפּין געציטערט און מיך געשראָקען.

ווייל דער יסוד פונ'ם מענש איז די ערד, און צו דער
ערד קערסטו זיך אום, און אייביג בלייבט דער הימעל,
און דער גאנג פון די שטערען בלייבט אייביג.

א יאָהר און צוויי און צעהן און פופצעהן. און אומעטום זעהסטו: מענשען בעטען צו גאָט און זייערע בעטענדיגע הענט בליהען קעגען הימעל, ווי פעלדער מיט ווייסע תבואות. און פונ'ם הימעל נידערט אראָפּ א שפּריירעגען פון האפנונג און טרייסט און בענשונג. און אלע מעכטיגע דעמב־וועלדער קאָנען זייער בליק פונ'ם הימעל נישט אָפּרייסען, מוזען זייער לויב אויסציטערען.

און דער צווייטער יום־כפור.

מיט גרויס עהרפורכט און דערשלאָגענקייט דערנעהענטער איך מיך צו דער שוהל. איך וועל גאָט בעטען, גאָט בעטען. איך וועל אונטער'ן טלית פארקריכען, אונטער'ן פאנצערקלייד פון רעליגיע וועל איך מיך שיצען פון דעם פייער פון דעם גראָהען שונא, פון דעם חלומות־פרעסער. ביים שיין פון די יום־כפור ליכט וועל

איך מיין טויטע אינגעלשאפט אויפוואַרימען, וועל איך מיין לעבען באַנייען, וועל איך די אייזערנע אמונה־האַק אויסשמיעדען.

אָבער די שוהל, די שוהל! ווי פרעמד איז זי מיר. ווי פרעמד זענען די מענשען. ווי שלעכט שמעקט מיר דער אָטעם פון די שטאַרבענדיגע ליכט. ווי אונמענליך איז מיר דער ריח פון צעוואַרימטע טרערען, און — די זשעסטען! און דער טויבער מענשענגעשריי וואָס טרינקט זיך אין א וואַסערדיגען געבליפּ. ווי פרעמד איז מיר דאָס אלעס, ווי דערווידער!

און א פאַרשעהמטער, ווי איינער וואָס טוט א גרויסע עבירה, ווי דעמאָלט ווען איך האָב צום ערשטען מאָל געבראָכען מיין יום־כפור־תענית, — שטעה איך איצט אין שוהל און איך פיהל מיך אזוי זינדיג, אזוי באַפלעקט, אזוי פאַלש.

פאַרגיב אונז, גאָט, ווייל מיר ווייסען נישט וואס מיר טוען, ווייל מיר וואַנדלען אין דער פינסטערניש, אינ׳ם שאָטען פונ׳ם טויט.

אויף דער בערזע פון פערעל און גאָלד

ווי די ענדלער האַנדלען —
אַזוי האַנדלען ענדלער.

ברידער! נישט בלויז סוחרים און ענדלער און קליינקרעמער האנדלען אזוי, נאָר אויך מ י ר — גאָט־באנאבטע, איידעלע, וואונדערוואוילע שריפטשטעלער. אויך מיר, אומעטינע ברידער מיינע, זענען סוחרים, וואָס האנדלען לויט'ן געזעץ פון אויסטויש, לויט די פאָרשריפ־טען פון מסחר.

וואָהר איז: אונזער סחורה איז נישט קיין אמת גאָלד אָדער זילבער, נישט קיין זייד אָדער צימרינג, נישט זאפראן אָדער פעפער, אָבער — אונזער מעטאָדע פון איינקאסירען, פון ק אָ ל ע ק ט ע ן, איז דיזעלבע, ווי אויף דער רוישיגער וועלט פון האנדעל, ווי אויף דעם גרוי־סען וועלט־יריד פון פרנסה.

אונזער בערזע האָט נישט קיין מירמעלנע טרעפּ, און קיין שיקיונגען אין פיינע מונדירען — אונזער בערזע איז פאררויכערט און ענג. די ווינקלען זענען אויסגעקינ־צעלט מיט פארביגען טוך, די ענגליכט זיינען געל און בלאָה און זיי ווײנען אראָפּ מיט א האלבווארימקייט, וואָס איז אזוי פאלש און ריהרענד. אויף אונזער בערזע קלינגט קיינמאָל נישט דער בישוף־קלאנג פון גאָלדענע רענדלעך. אָנשטאָט דעם קלינגען ווערטער, שאצונגען, ציטאטען.

אונזערע קויפער זענען אייגענע מענשען, אייגעשוואוירענע, צעך־באוואוסטע, און זיי ווייסען גענוי ביז צום לעצטען גאָלדשטויבעל די ווערט פון יעדער שטיקעל סחורה, דעם שטאנד פון יעדען ארטיקעל — עס מעג זיין מעטאל, אָדער פרוכט, אָדער צירונג, אָדער שווארצע ערד, אָדער זאלץ. זעלטען אז אונזער קויפער איז א פרעמדער — איינער, אָדער איינע, וואָס דער רוחמווינט האָט אריינגעבלאָזען פון דער דרויסענדיגער וועלט. דעמאָלט פיהלען מיר זיך זעהר געשמייכעלט. מיר טראכטען: מ'איז געקומען צו אונז פון דער ווייטער וועלט — אזש פון ד ר ו י ס ע ן. ווייל דער טויטער פון אונזער קיניגרייך איז אפשר טויזענט מייל פון אומעטום, און דער אָטעם פון דעם נישט־קינסטלערשען הימעל, און פון דער נאטירליכער ערד איז אונז אזוי דערווידער, ווי דאָס גראָבע, רויהע, הארטהענטיגע לעבען, וואָס לאכט אונז אויס.

טאָגטעגליך, נאַכטנעכטליך קומען מיר אין אונזער בערזע אריין געוואָהר ווער'ען, ווי עס האלט דער מארק פון אונזער אומשטערבליכקייט, ווי עס שטעהען די אקציען אויף אונזער רוהם, וואָס עס איז צוגעקומען אָדער אָפּגעפאלען דורך'ן לעצטען טאָג אויפ'ן הויכוואסער פון אונזער טויטען ים.

און אז מיר זיצען פארווינקעלט און איינגעבויגען איבער'ן דאמף פון א גלאָז טיי, וואָס הויבט זיך ווי א וויינענדיגער וואָלקען צו אונזער שמאָלען הימעל, טראכטען מיר פון אונזער ווארע, — די אלטע פרעמדלענדערדיגע ווארע, וואָס מיר טראָגען מיט זיך אזוי פאָרזיכטיג, און מיר האָבען מורא אויפצוקנעפלען אונזער הארץ, כדי מיר זאָלען חלילה נישט פארלירען די זעלטענע צירונג.

מיר זענען אידישע קינסטלער, מיינע וואוילע! אונזער חכמה ליגט נישט אין פאס, אונזער וויסענשאפט איז נישט איינגעבונדען אין רייפען. מיר זענען אזוי פארברעכעריש ניכטער, אז עס דרעהט זיך אונז אזש דער

קאָפּ דערפון און מיר וואקלען זיך און זוכען די ווענט, און מיר — פאלען.

ווילען מיר שטארקע סענזאציעס, שטורמגעפיהלען,— טוען מיר אוים אונזער חבר'ס א ליעד נאקעט און מיר האָבען דאָס זינדיגע, ליבליכע געפיהל וואָס מ'האָט, אז מ'טוט אוים נאקעט א געליעבטע. מיר האָבען ליעב דאָס ליעד — דאָס גוטע ווי דאָס שלעכטע און מיטעלמעסיגע, ווייל דאָס האָט מען אונז ארויסגעזונגען אין ווער־טער, דאָס זענען מיר אליין — אין די שווארצאפּעל פון אונזער געליעבטער'ס אויגען. מיר זעען דאָס ליעד וואָס זינגט און ווערט געזונגען — דורך [illegible]גט שטימען, דורך דער גאנצער הייזעריגער, בלייכער, התלהבות'דיגער, פאר'לבנה'טער ברודערשאַפט. מיר זענען די איינציגע טיילען פון עפּעס א גרויסער זינג־חיה, וואָס איז צעהאקט געוואָרען אויף טויזענט שטיקער, און יעדער שטיק ווארפט זיך באזונדער און לעבט, ביז וואנעט עס קומט עפּעס א פאָדעם, וואָס ציהט אונז צונויף, — א וואָרט אָדער א געשעהעניש — און מיר ווערען פארגאנצט און פאראייניגט, און קיינער קען אונז דעמאָלט נישט שלאָגען אויפ'ן קאָפּ און עס זאָל נישט וועה טון דער לעצטען פוספינגער.

מיר קויפען און פארקויפען ווי סוחרים, נאָר אָנשטאָט רענדלעך, גיבען מיר ווערטער, אויגענבליצען, האנטגרוי־סען. אלע פארנאכט זייגער פינף שטעלט זיך דער מארק, דער שטילער יריד. קומען אונזערע גאָלדשפּינער פון דער גאנצער וועלט אין אָפּגעריסענע מאנטלען, צעקנייטש־טע געזיכטער, פארשלאָפענע הענט, טיפע, אויסגעברענטע אויגען און נעמען זיך ווייזען די סחורה — אין אלערליי פאפּירלעך. עס קומען די אויסלענדישע גרויסהענדלער מיט די נייעסטע פּערל, וואָס זיי האָבען געפונען אין א זשאבעשיסעלע פון א טויטגעפיהל. מען וועגט עס. מען מעסט עס אָפּ. מע פּרובט עס מיט די ציין. מע האלט עס קעגען דעם ליכט, און, אז מ'באשליסט, אז ס'איז

ע כ ט גיט מען איהם דערפאר עטליכע קאלטע רוהם־פּרוטות, און דער סוחר ווערט ביי זיך געפאלען, נידריג, דערשלאָגען. פארשעמטערהייד שארט ער צונויף זיינע פּערעל, פארזאמעלט זיי צוריק אין זיין בוזים קעשענע, און בלייבט זיצען אַן אומעטיגער, און ער קוקט אינ'ם דאמף פונ'ם גלאָז טיי, ווי עס פארגעהט זיין לעבען, זיינע חלומות — אזוי גרוי און צענישטיגט. אנדערע קומען צוגעהן און ברענגען זייער סחורה — ביליגע, רויהע סחורה, וואָס גלאנצט שרעקליך, און סע שעמערירט ווי זיבען פאלשקייטען צונויפגעגאָסען אין איינעם. זעצען זיי זיך אוועק ביי א טירווינקעל און מעסטען זיך אָן איינס ס'אנדערע די צירונגען, אזוי ווי שניידעריונגען. לויבען זיך געגענזייטיג, רעדען פון בלויע בריליאנטען און — קוקען צו זייערע מיידלעך זעהען. דאָס איז די הויפּטזאך. און, אז די מיידלעך קוקען זיך אום און שמייכלען, קריגט מען מוט, צעפּאקט מען ס'גאנצע פּעקעל מיט פארבשטיי־נער, און מען דערטרינקט אין זייער גלאנץ די בלייבע נשמה, וואָס שרייט ארויס דורך די אויגען.

עס ווערט שפּעט. עס ווערט לעבעדיגער. די סוחרים זיצען און רעדען פון דאנציגער סחורה, פון ווארשעווער, פון פּעטערבורגער, פון פּאריזער. „נישטאָ שוין היינט אזא סחורה" — זאָגען די עלטערע סוחרים, און באשטע־לען צו פּארציעס אלטען קוכען. „די ווארשעווער סחורה, הא, הא!" — לאכען די אינגערע און זינגען פּאָלקסלידער. עס קומט אָן דער אינמיטענדערנאכט, באשעפטיגטע אומ־שטערבליכקייט־סוחרים קומען אריינצופליהען אויף א מי־נוט געוואָהר ווערען ווי עס האלט היינט מיט די אקציען פון זייער בארימטקייט און צי עס איז שוין ארויף עטליכע פּונקטען. זיי גריסען זיך זעהר פריינדליך, בייטען איבער אלטע קאָמפּלימענטען פאר נייע, פארנייגען זיך פאר די גרויסע סוחרים, ק אָ ל ע ק ט ע ן ס'ביסעל כבוד און—לוי־פען אהיים. זיי האָבען נישט קיין צייט. זיי דארפען מאָרגען אוועקפּאָהרען. און ווי פארביטערט זענען זיי

נעבעך, אז זיי קומען אריין און טרעפען נישט פון וועמען איינצוקאסירען ס'ביסעל רוהם. געפאָהרען אומזיסט אזש פון די בראָנקס! — טראכטען זיי און זיפצען אָפּ מיט א פארבאָרגענעם זיפץ, וואָס איז הארצרייסענד.

און אויך דער אופן פון איינקאסירען איז פארשידען פון איינעם ביז צום אנדערען. ווי אין דעם לאנד פון קופּערגעלט און גאָלד, אזוי האָט אויך ביי אונז יעדער סוחר זיין אייגענע מעטאָדע פון איינקאסירען.

ווי פינף אגענטען פון נעהמאשינען, צומביישפּיעל:

איינער קומט ארויף און נאָך איידער ער ווייסט, צי מ'וויל איהם עפּעס געבען אָדער נישט, שרייט ער — פארוואס צאָהלט מען איהם נישט קיין געלט? ער קאָן שוין לענגער נישט ווארטען! דעם רופט מען ביי אונז דער טעמפּעראמענטפולער. ער קלאפּט נישט אָן אין טיר און קומט אריינצולויפען און בייזערט זיך, און שרייט, און סטראשעט — כאָטש קיינער האָט איהם נישט געבעטען ער זאָל אריינשטעלען די מאשין.

דער צווייטער איז דער ליעבליכער, דער שמייכעלדיגער, דער זיסער, דער רחבות'דיגער. ער קומט אריין מיט א פיינעם גוטמאָרגען, געהט־צו צו דער מאשין און פּרובט כלומר'שט צי זי ארבייט, און רעדט זעהר גרויסמוטיג פון אנדערע מאשינען — אז זיי זענען אויך נישט שלעכט, יעדער האָט זיך זיין מעלה. און צום סוף פרעגט ער: צי דענקט איהר נישט, אז דאָס רעדעל דרעהט זיך עפּעס אביסעל שווערליך, און צי איהר מיינט נישט, אז ער דארף עס אויסבעסערען. דעם דאָזיגען רופט מען ביי אונז דער אנגענעמער דיכטער. ער מאָנט נישט קיין כבוד, נאָר ער ברענגט אייך שטילערהייד אריין אין אזא לאגע, אז איהר מוזט אויף איהם ווארפען בלומען.

דער דריטער איז דער נבנע, דאָס נעביכעל. ער קומט אריין און קנייטשט זיך און קרעכצט און שמייכעלט עפּעס אזוי מאָדנע. ער דערצעהלט אייך אין האלבע ווערטער,

אז ער האָט א גאַנצע נאַכט נישט געקענט שלאָפֿן, אז סע טוט איהם וועה דער קאָפּ, אז ס׳איז ביי איהם גע־שטאָרבען ס׳קאַנאַריקעל, און ער ריכט זיך אז זיין גאָלד־פֿישעל זאָל היינט־מאָרגען קריגען לונגענאָנצינדונג. דעם רופֿט מען ביי אונז דער ליר ישער, און מ׳צאָהלט איהם פּאַראויס, פֿון רחמנות און פֿון ליעבשאַפֿט צו זיינע שעהנע, פֿייכטע אויגען.

א פֿערטער קומט צוגעהן און רעדט וועגען וועטער, וועגען אתרוגים, וועגען קולטור, וועגען ערדציטערנישען, וועגען פּישאַייל, אָבער פֿון דער מאַשין רעדט ער נישט. ער קוקט נאָר אויף איהר מיט איין אויג, און זאָגט אייך, אז איהר האָט זעהר א פֿיינע היים און אז אייער איינגסטע טאָכטער איז אַן אמת׳ע שעהנהייט, און ביטע לאָזט זי שעהן גריסען. נאָר א שאָד, וואָס איהר האָט בלויז דרייצעהן טעכטער — אזא שעהנע מוטער, אָהן עין־הרע! דעם רופֿט מען ביי אונז דער טאַקטי־שער. ער רעדט נישט וועגען זיך אליין, נאָר די אויגען שרייען ביי איהם געוואלד און בעטען אביסעל כבוד, און ער נאַרט ביי אייך אויס דאָס, וואָס סע קומט איהם מיט רעכט.

דער פֿינפֿטער איז דער, וואָס קומט אריין, זאָגט א העפֿליכען גוטמאָרגען, פֿרעגט זיך נאָך אויף אייער געזונט, און נעמט ארויס ס׳ביכעל זעהן, וואָס עס קומט איהם. אויב איהר גיט איהם—איז גוט, אויב נישט—מאָנט ער. נישט שטרענג, נישט ערנסט. ער ווייסט, אז דאָס איינ־קאַסירטע פֿאַרמעג געהערט נישט צו איהם, נאָר צו דער הויפּטפֿירמאַ, און ער דאַרף עס בלויז אָפּהיטען, און צוי־טערען דאַריבער, און ארויסשרעקען פֿון זיך דאָס לעבען — טאָמער נעמט מען עס ביי איהם צו. דעם רופֿט מען ביי אונז דער צעקנעפּעלטער, און מ׳האָט איהם נישט זעהר ליעב, דערפֿאַר, וואָס ער מאָנט עפּעס מיט אזא גרינג הארץ, גלייך ווי דאָס גאַנצע איינקאַסירען

וואַלט ביי איהם געווען נישט מעהר ווי א צייטפאַרטרייב אין די לאַנגוויילינגע טעג.

און דאָס קליינע, ענגע, זעהר באַקוועמע קאַוועשטיבעל רוישט, טומעלט, און ווערט פאַרקלונגען פון דעם רוף פון אַלערליי אויגען, וואָס בעטען זיך, מ׳זאָל זיי באַצאָהלען אַ ביסעל כבוד, שענקען אַ ביסעל ליוב.

ערגעץ אין אַ זייט שטעהט אַ פאַרשטויבטער פאַבעל־דיכטער, וואָס זעהט אליין אויס ווי אַן אַלטע פאַבעל, און קלאַפּט מיט׳ן פּוס צום טאַקט פון די פּערל, וואָס שיטען זיך פון זיינע צעטריקענטע ליפּען. אין הינטערגרונד, נישט ווייט פון דער קיך, ווייזט מען זיך אויסטערלישע דימענטען, ליטווישע בריליאַנטען, רוסישע סמאַראַגדען, גאַליצישע טאָפּאַזען — און דאָס אַלעס פינקעלט זיך צו־נויף אין א י י ן בריייטען פאַרביגען שטראַל, וואָס שפּרייט אויס זיינע וואונדער איבער אונזער האַרטען לע־בען, און מיר פאַלען און פּלאָנטערען זיך אין אַ פאַרביגען שפּינוועב פון קאַלטען פייער, און עס איז היימליך, און קאַלט, און כישוף׳דיג, און פרעמד, און נישט צום פאַר־שטעהן.

אַ, ברידער מיינע!

אַ פרעמדער

אונזער קעניגרייך איז מיסטיש,
אונזער וועלטענטום איז פרעמד.
(טצו־פאַ.)

ער קומט אריין אין אונזער קאפע — דאָרט וואו מיר זיצען און זופען אונזער ביטערטיי און שמועסען וועגען דער צוקונפט פון דעם אידישען ליעד. ער איז א פרעמדער — גאָט וויים ווי אזוי ער קומט אהערצו! ער שרייבט נישט. ער דיכטעט נישט. ער זינגט נישט — סיידען אמאָל ווען ער איז שכור.

דאָס רעטעניש: ווי אזוי איז ער אריינגעפאלען אהערצו — אין דעם קליינעם אָנגערויכערטען קאפעהויז מיט די מענשען וואָס ז י צ ע ן אָ פּ ז י י ע ר צ י י ט אין דעם ליטערארישען קאפע־געפּענגניש, ווי זיי וואָלטען געווען פאר׳משפּט דאָ אויסצוברייגגען זייערע בלייבע לעבענס? ווי קומט א פרעמדער מענש, א פּריוואטער בירגער, נישט פונ׳ם שטויביגען קינסטלער־לאַנד, אָנצו־שלאָגען מיט זיינע פיס די שוועל וואָס מיר אלע געהען פאַראיבער יעדען טאָג מיט א פארשאָלטענער פּינקט־ליכקייט, ווייל אונזערע זעלבסטבאוואוסטע, פארשלאָ־פענע פיס טראָגען אונז אהערצו קעגען אונזער ווילען?

ווי קומט א מענש פון דער פרייער ווייסער וועלט אריינצובלאָנזשען אהערצו — אין דער וועלט פון צארט־

געשניטענע שטיקלעך לימענע, מאַקאַ־טאַרט און — די זיבען קונסטען?

פארבלאָנזשעטער, זיבען מאָל בויג איין דיין קאָפּ! פּריוואטבירגער, נויג דיך טיעף פאר די אויסדערוועהלטע, וואָס זענען געהייליגט געוואָרען אין די קאַלטע וואסערען וואָס די קריטיק האָט אויף זיי געגאָסען, וואָס זענען געלויטערט געוואָרען אין די קנאה־פייערען, וואָס לויכטען דורך די טונקעלע זאמעלביכער! נויג דיך, פּרעמדער, נויג דיך!

אָבער דער פרעמדער נויגט זיך נישט. דער פּרעמדער איז רויה און נישט איינגעשוואוירען. ווישט ער זיינע שיך נישט אָב מיט דרך־ארץ ביי דער שוועל פון אונזער בילינען טעמפּעל. וויים ער נישט, אז דער פּאָרדים רויך וואָס ציהט זיך ארויס פון א פארעלטערטען ציגארעט — איז הייליגער ווייררויך. וויים ער נישט, אז אין די טעפּ וואָס זידען דאָרט ערגיץ, קאָכט זיך די אונשטערבליכ־קייט פאר די יונגע מענשען, וואָס זיצען פרום געבויגען, ווי ביי א גאָט־דיענען, איבער די שאָלען מיט הייסען גע־טראנק און מורמלען כמעט אלע אין איינעם:

איך האָב א גריבעל מיר
אויסגעשלירצט אין זאמד,
אין גראָהען, גרעלען גראנד,
אין זיידען־זידען־זאמד,
און כ׳האָב אריינגע,
און כ׳האָב אריינגע,
און כ׳האָב אריינגעשלירצט
אהינצע־צו.

דער פּרעמדער האָט שוין באשטעלט זיין גלאָז וואָס־נישט־איז, קאָן ער נישט אוועקגעהן. שטילערהייד הויבט איהם אָן ווערען פארדעכטיג ס׳גאנצע געזעמעל מיט מענשען. עפּעס אזוינע אויסטערלישע לייט. מ׳זעהט זיי גאָרנישט אין ערגעץ. און קיינער איילט זיך נישט. מען לויפט נישט. אדרבא. מען געהט צו צו א טישעל. מען

בויגט זיך אראָפּ. מען רעדט עפּעס. מען סודות'ט זיך. און מען גנהט אוועק צו אַן אַנדער טישעל. דאָרט סודות'ט מען זיך ווידער. מען שלעפּט עפּעס פון די בוזעם־קעשע־נעס. מען ווייזט זיך עפּעס א זאַך — אפשר גע'גנב'עטע דימענטען אָדער טאַשענזייגערלעך?

און די איבריגע קומען צו, מאַכען א רעדעל ארום טיש און פארשטעלען — אַז מען זאָל נישט קאָנען זעהן.

דער קעלנער דערנעהנטערט זיך שלעפעריג.

—טיי!

— מיט מאקא־טארט, צו מיט לעקווא? אָדער מיט נוסקיפּעל?

מאקא־טארט? לעקווא? נוסקיפּעל? דער מענש האָט קיינמאָל אַזוינע ווערטער נישט געהערט. ער ווייס נישט צו דאָס זענען נעמען פון שפּייז אָדער פון באַ־ריהמטע וואלד־רויבער, וואָס קומען אריין אהערצו. נאָר כדי נישט צו ווייזען זיין גראָביונגישקייט אין די זאכען, שטאַמעלט ער ארויס: לעקווא. און אין הארצען טראַכט ער: איך בין דאָ אריינגעפאלען צווישען א שעה־נער חברה!

ער עסט דעם געשמאַקען לעקווא און דער ביסען באַקומט איהם נישט. ערגעץ דאָרט אין א ווינקעל שטעהט א בחור מיט א פארדעכטיגטער, איטאַליענישער באָרד און אַלע רינגלען איהם ארום און פרעגען איהם, צו עס איז שוין ארויס? און וואו קאָן מען עס זעהן?

דער בחור מיט א באָרד פון א איטאַליענישען אמבאַ־סאַדאָר פּינטעלט מיט די אויגען און גיט א גנעדיגען שמייכעל. ער עפענט עפּעס א פארדעכטיגט פּעקעל און קוקט זיך אום צו קיינער זעהט נישט. אַלע רינגלען איהם ארום און פרעגען: איינזעל? ער ענטפערט: איינ־זעלן זיי פרעגען געבונדען? די איטאַליענישע באָרד גיט א מאַך: מאַראָקאָ!

דער פרעמדער זופּט די טיי און קוקט צו דער טיר, ווי אַזוי וועט ער זיך ארויסכאַפּען? ער עסט דעם

ל ע ק ו ו א און פיהלט דערין נישט קיין שום טעם. ער טראכט וועגן זיין פרוי און קינדער. ער זעהט זיך א צע־שניטענער אין א קופערט, איינגעפאקט אין שטרוי, און א דראזש געהט איהם דורך איבער'ן לייב. ער שטרענגט אן ס'אויער און ער הערט:

הוליא־הוליא מאנספארשוין,

קעניג מיט דער ראבענקרוין.

זיי האבען בא'גנב'עט א קעניג! — טראכט ער — און זיי פרעהען זיך. און באלד הערט ער דאסזעלבע קול:

און ער דזשימזשעט אין די טאצען

בים־בים־בום!

דאס האט מען שוין אימיצען געבראכען די ביינער! — טראכט ער. — מ'האט איהם, ווייזט אויס, גוט אנגע־דזשימדזשעט. בים־בום.

ער נעמט גיכער שלינגען זיין לעקווא. ער בא־מערקט ווי עס קומען אן נייע מענשען. צווישען זיי מייד־לעך מיט געשווירענע האר און פארדעכטיגטע יונגע־לייט־לעך, וואס רעדען זיך דורך אויף זייער שפראך:

— ער שאפט מיט די פויסטען.

— מעטאל!

— ער האט א סך כח!

— דאקטיל.

— ראבינדראנאט.

— ס'א באמבע.

— אן אוצר,

— א גאלדענע זאך.

—ברילאנט.

— דערמאנט אביסעל אין פערד־גנב.

— שניידענד.

— בייסענד.

דער פרעמדער זיצט ווי אויף הייסע שפילקעס. איצט איז ער זיכער, אז ער איז אריינגעפאלען אין א נעסט פון פארברעכער, וואס רעדען אומיסנע אזוי א א פרעמדער זאל

נישט פארשטעהן. אביסעל פארשטעהט ער פונ־דעסטוועגען. מ׳קאָן איהם נישט אָפּנארען. די חברה האנד־לען מיט גע׳גנב׳עטע ציערונג. דאָ איז זייער בערזע. דאָ ווייזען זיך איינס ס׳אנדערע די אָנגערויבטע זאכען און מע שאצט אָפּ וויפיעל ס׳איז ווערט, און יעדער דערצעהלט זיינע גבורות, און אלע שמייכלען און רויכערען ציגאַ־רעטען און קריגען זיך, און בעטען זיך איבער, און מאכען עפּעס אזוינע מאָדנע העויות, און ווייזען זיך פּאפּירלעך, און סוד׳ען זיך, און ווארפען מיט אזוינע ווערטער, ווי שמאטע, שוואך, נישטאָ קיין בלוט, מ׳דארף איהם שלאָגען.

דער פרעמדער טיי־טרינקער קוקט אלץ צו דער טיר. דאנקען גאָט, דער וועג איז נישט פארשפּארט. ער קאָן צו יעדער צייט אנטלויפען. ער באקומט מוט און נעמט זיך נעהענטער צוקוקען. ער זעהט ווי אין מיטען קאפע־הויז, ביי א רונדען טיש, זיצט עפּעס א מענש מיט געלע ברילען און זינגט זיך אונטער עפּעס א מאָדנע ליעדעל. אין דער רעכטער האנט האלט א בינטעל העלצלעך אויף אויס־צושטעכען די ציין, און מיט דער לינקער צימבעלט ער גלאט אזוי אויפ׳ן טיש. אלע סוד׳ן זיך מיט איהם און ער סודות׳ט זיך מיט אלעמען, און יעדען איינעם פרעגט ער: אוועקגעגעבען? און דער געפרעגטער ענט־פערט: אוועקגעגעבען. אָדער: איך דארף ערשט אוועקגעבען מאָרגען. און אלע האָבען פאר איהם דרך־ארץ און מ׳טראָגט איהם אונטער א בענקעל. מסתמא דער הויפּט פון דער באנדע — טראכט דער פרעמדער. און ווען ער הערט, אז דער וואָס זיצט לעבען איהם זאָגט: אי, זאָלט איהר געזונט זיין, ס׳איז דאָך באמת פּערל, — ווערט ביים פרעמדען גאסט קלאָר, אז דאָ דינגען זיי זיךביידע איבער דעם פּרייז, ווייל יענער רעדט כסדר פון „מינץ“. און ווען אן אנדער בחור מיט א צוקנייטשט פּיערעקעכדיג פּנים קומט צו צום הויפּטמאן און גיט איהם שטילערהייד די האנט, פרעגט איהם יענער בלויז

איין וואָרט: נ אָ ל ד? דעמאָלט איז דער פרעמדער שוין זיכער, אז זיין חשד איז נישט קיין אומזיסטער.

* * *

ער איז שוין באלד פארטיג מיט דער טיי. ער וויל באצאָהלען און אוועקגעהן. אָבער ער באמערקט, אז אלע קוקען אויף איהם — פון א זייט. עפּעס געפעלט ער זיי נישט. א ו ד א י — טראכט ער — קען איך זיי נישט געפעלען. און ווען עפּעס איינער א בחור מיט שווארצע האָר און אויגען ווי ביי א ציגיינער קומט צו און זאָגט, אז ער וויל זיך מיט איהם באקענען: קאָמו־יא־וויזשו?! ווערט דער פרעמדער דערשראָקען און בלאָס, און גיט איהם די האנט, און שטעלט זיך אויף און שמייכעלט. און ווען דער בחור מיט די שווארצע האָר פרעגט איהם צי ער האָט ליעב ירוחם־שטרימפּען, ענטפערט ער, אז ער וויים נישט און אז ער האָט עס קיינמאָל נישט פארזוכט.

דער פרעמדער האָט שוין באצאָהלט דעם שלעפּערי־גען קעלנער (אפילו דער קעלנער איז אויך עפּעס נישט ווי אלע אנדערע קעלנערס) און ער וויל שוין אוועק־געהן. ער מאכט זיך, אז ער קוקט אויף קיינעם נישט, אָבער פון דער זייט ווארפט ער אלעמאָל א בליק. די איטאליענישע באָרד רעדט נאָך אלץ וועגען בריליאנטען. א צווייטער לעבען איהם, צו וועמען אלע הערען זיך צו, זאָגט, אז ס׳פ ע ה ל ט ע פּ ע ס. א דריטער זאָגט, אז ס׳א י ז א ר י נ ג א י ן ד ע ר ק י י ט. א פערטער — מיט אויגענגלעזער — קאָכט זיך און שרייט, אז מ׳דארף צעברעכען אהן רחמנות און מ׳דארף געהן מיט׳ן האמער אין דער האנט און אז מ׳ד א ר ף ד ע ר ל א נ־ג ע ן מ י ט ד ע ר ה א ק א י ב ע ר׳ן ק אָ פּ — —

— — — — — — — — — — — — — — —

ווען דער פרעמדער דערהערט דאָס נעמט ער זיך שאַרען הינטערווייטעכס. און ווען ער קומט שוין ארויס אין דרויסען בענשט ער גומל. און א לאנגע צייט קען ער נישט כאפּען דעם אָטעם — אזוי קלאַפּט איהם

ס׳הארץ פון שרעק, וואָס ער האָט איבערגעלעבט אין די עטליכע מינוט אין דער געהיימניספולער נעסט פון די גזלנים.

כ אָ ה ר:

מיר זענען א פארוואָרפענער אינזעל.
מיינע ברידער,
די וואס פארבלאָנזשען צו אונז,
פארשטעהען אונז נישט.

איך פאָהר אַוועק

איך פאָהר אוועק!

מיין רענצעל שטעהט געפּאקט, מיין פוס איז שוין אויף יענער זייט שוועל. איך פאָהר באלד אוועק.

דער זומער איז שעהן געווען, דער זומער איז גרויס געווען, דער זומער איז ליעב געווען, אָבער ער איז פאר־נאַנגען ווי אַלע זומערס, וואָס האָבען אַ טבע צו פארגעהען.

אויפ'ן מיסט־בארג פון אלטע זומערס, ליגט דער היינ־טיגער זומער אין אַ שטארבענדיגען צושטאנד.

און באלד וועט דער מיסטבארג פון צייט רייכער ווע־רען מיט נאָך אַ טויטען זומער.

איך שטעה גרייט אָפּצופאָהרען.

איך בין אַ פאַרזיכטיגער מענש — בין איך שטענ־דיג געגרייט אין וועג אריין. און אז איך געה שלאָפען, לייג איך ס'היטעל אונטער'ן קישען — טאָמער גיט מען מיך אַ רוף.

עס איז פארנאכט. די זון געהט מסתמא אונטער — איך זעה זי נישט. עס זינגען מסתמא ערגיץ די פייגעל — איך הער זיי נישט. איך ווייס נאָר:

איך שטעה מיט'ן רענצעל אין האנט, מיט אַ פוס איבער דער שוועל, וואָס איך האָב עטליכע וואָכען דורכאנאנד געגלעט מיט מיין פוס, און עס טוט מיר אזוי באנג אוועקצופאָהרען.

געטרייע שוועל, זיי געזונט!

און איהר, אונרוהיגע טראָפּענס פון דעם רינענדיגען

וואסער־קראַן, פארגעסט נישט אייער נערוועזען, אומ־רוהיגען פריינד, וואָס האָט זיך אונטערגעהערט צו אייער געוויין אין די זומערדיגע נעכט.

זייט געזונט!

זייט געזונט איהר מייז וואָס האָט געגריזשעט מיין דיל, איהר פליגען וואָס האָט געזונגען ארום מיינע אויערען אייער מוטיג פליגען־ליעד, איהר טעלער און לעפלען און גאָפלען און גאז־ליכט און וויכע שטוהלען און הייזערי־גער פאַנאָגראף — זייט געזונט!

איך פאָהר אוועק.

און איהר טעג פון מיין לעבען, וואָס זענט ווי באַ־האַלטענע שאַטענס געבליבען הענגען צווישען די ווענט פון מיין זומער־וואוינונג — זייט געזונט און גליקליך.

איהר געטרייע שפיגלען פון מיין הויז, וואָס איהר האָט מיך אָפט געזעהן גאַנץ אנדערש ווי די דרויסענדיגע וועלט, זייט שטיל און זאָגט נישט אויס.

זייט געזונט!

זייט געזונט, ליעבע ווירטין, ליעבע שכנים, ליעבער גאָרטען — איך פאָהר אוועק.

אדיע!

איך דריק מיינע הענט, איך געזעגען מיך מיט דעם משה נאדיר וואָס בלייבט דאָ אָ ה ן מ י ר.

איך האָב אויף איהם רחמנות — ער וועט דאָ בליי־בען אזוי עלענד!

אָט בין איך שוין אויף יענער זייט שוועל, — דאָס רענצעל אין האנט, דאָס הארץ אין דעם רענצעל, און די פיס אויף דעם וויכען גראָז.

אָבער פלוצים פאלט מיין בליק אויף די ווינקלען פונ'ם גאָרטען: אזוי פיעל בלומען! רויטע און ווייסע און בלאָהע און געלע!

שעהנע בלומען מיינע — וואו זענט איהר געווען ביז איצט?

האָט איהר מיך נישט באמערקט אין אייער פאר־שלאָסענעם גאָרטענווינקעל, אָדער בין איך אזוי געווען פארנומען מיט מיין טעגליכער ארבייט אז איך האָב נישט געזעהן וויפיעל שעהנע בלומען עס וואקסען אין מיין גאָרטען לעבען מיין שוועל?

אָבער איצט איז שוין צו שפּעט — איך מוז אוועק־פאָהרען.

און איך האָב נישט קיין צייט זיך צו באקענען מיט אייך — צו קושען אייער סאמעטענע נאַקעטקייט, צו גלעטען אייערע שעהנע קעפּ, צו ראָמאנסירען מיט אייך.

וואָס פאר א שאָד!

איהר וועט אפשר בענקען נאָך מיר, און איך וועל בענקען נאָך אייך, אָבער מיר וועלען זיך קיינמאָל נישט צונויפקומען, ווייל איך פאָהר שוין אוועק!

איך האָב אייך צו שפּעט דערזעהן, ליעבע בלומען.

און מיר מוזען זיך שיידען איידער מיר האָבען זיך באקענט.

און איך וואָלט דאָך אייך געקענט אזוי ליעב האָבען.

און איהר מיך אפשר אויך!

אָבער מיין רענצעל איז געפּאַקט, מיין פוס איז אויף יענער זייט שוועל. דער צוג וואַרט, דער זייגער ווייזט די צייט — איך מוז אָפּפאָהרען.

ווארף איך אייך בלויז א האנטקוש, און איך זאָג אין איילעניש:

ליעבע בלומען, אדיע!

מיר זענען ביידע געווען אזוי צוריקגעצויגען, אזוי שטום, אזוי נאַריש.

און איצט פאָהר איך אוועק, און איהר בלייבט דאָ וואוינען אינ׳ם עלענדען גאָרטען, און קיינער וועט אייער שעהנקייט נישט באוואונדערען, און קיינער וועט נישט אָנשיכור׳ען זיין הארץ מיט אייער פארביגען געלעכטער.

א שאָד, א שאָד, אדיע!

איידער דו צינדסט אָן אַ שוועבעלע

דו קומסט אַהיים. ס'איז פינסטער.
דו זוכסט אַ שוועבעלע.

עמיצער ווארט אויף דיר פון אונטען אויף די טרעפּ. קרי־קרי. עס בליצט עפּעס. מ'דערלאנגט אַ שאָס. דער פּריקרער בלישטש גערט דיר ארויף אויפ'ן בריקעל פון דער נאָז. פון אונטען רעדעלט דיר עמיצער דעם רוקענביין מיט עפּעס אזא מין שארף רעדעלע. און דאָס בלוט איז נישט קיין בלוט, נאָר צעהאַקטע נאָדלען, וואָס לויפען ארויף און אראָפּ. אין קאָפּ איז דיר פינקעלדיג־פינסטער. אפשר צו ליכטיג. די פינסטערניש איז אזא, וואָס לויפט אין אַ גאַלאָפּ, און סע שלעפּען זיך איהר נאָך פלאַטערדיגע סטענגעס, ווי פון אַ משוגע'ן פערד, וואָס פאַלט אראָפּ פון אַ געפעהרליכען באַרג. אינווענינ שטעהט עמיצער און לויערט אויף דיר מיט אַ מעסער. צוויי מענשען דערהרג'עט. מאָרגען־זשורנאל. ווערט מען דיך דערלאנגען א נעם. ביים האלז. איך־כע. גיב ס'געלט אָדער איך שים! נאט אייך אלצדינג. ס'הארץ זאָל דיר נאָר נישט בלייבען שטעהן, ווי דיין זייגערעל, וואָס דו האָסט אנומעלטען אראָפּגעלאָזען אויפ'ן טראָטואר. שווייצאריש ווערק. האָסט עס צוגעלייגט צום אויער. סע קלאַפּט נישט. ביזט טויט. שוין! די שריפטען. וואָס ווערט זיין מיט די שריפטען? דעם מאַנוסקריפּט וואָס איז נע־

לעגנען אין בוזעם־טאַש — מ׳האָט איהם דורכגעשאָסען און פארבלוטיגט. אפשר וועט מען איהם נישט קענען לעזען? אפשר וועט מען נישט קענען לעזען די אַכטע שורה. דאָס איז דער ע י ק ר. ס׳איז אַ וואונדערבאַרע שורה. און דאָרט אין דער היים: ביזט אַ קינד. דער טייך געהט. די מיהל מאָהלט. ס׳קלויסטער. דער רב. עטעל. עטעלע. עטעשו. דו געהסט ביינאַכט אין חדר אריין מיט אַ ניי לאַמטערנדעל, און דער רבי שעכט טויבען. חיק! דו געהסט אָנגעטון אין אַ מאַנטעלע, אַ מענטשעקעפּעל רופט מען עס — פּאסט עס דיר זעהר. מאַנטעלע. מענטעלע. האָסטו דיר, הייסט עס, דיין אייגענם אַ מאַנטעלע. די שוועבעלעך זענען פייכט. הענגסטו עס אויף אויף אַ טשוועקעל, און די רביצין ליגט אין קימפּעט. און ס׳קינד וויינט, און דער שטאָט־באַרג שמעקט אַ גוואַלד, און דאָס פּאסטוכעל שטעהט מיט אַן איבערגעקערטען פּעלץ און עטעלע קוקט דיר אין די אויגען אריין. עטעשו. דיין געליעבטער איז טויט. און אַ שניי פאַלט איבער׳ן שטעדטעל, און מיר געהן און געהן, אין דער ווייסער, גלעזערנער נאַכט אריין. און דער פעטער פאָכט אויף דעם קוימען פונ׳ם סאמאָוואר מיט דעם אויבערשטען טייל פון אַ שוואַרצען שטיוועל, און דער וועג לעבען טייך איז וואַרעם פאַר׳ן פוס. און דער וואַלד שטעהט אויפ׳ן באַרג, ווי אַ גרין היטעל פון אַ זעלנער, וו..ס האָט פאַרבייגעריטען און עס פאַרלוירען. עטעשו, ס׳איז שוין שפּעט, עטעלע — דערצעהל נישט דער מאַמען. עטעל, שווער מיר צו. עטעשו, וויין נישט. איך בין טויט די גאַנצע וועלט לעבט און איך — נישט. אַ מצבה דאַרף מען שטעלען וואָס גיכער. מ׳שטעלט נישט. סע דאַרף זיין פון רויטליכען גראַניט און קיילעכדיג. פּע! ס׳איז שוין אַזוי אריין אין מאָדע. אַ רונדער בוים, מיט אַן אָפּגעהאַקטער צווייג, און די סטעזשקע צווישען די מצבות איז בלאָטיג. מיר ליגען אונטען. איבער אונז געהן מענשען און פרעגען: וואו איז דער באַריהמטער קבר?

פיהרט איהם אהערצו, מיסטער! ער פרעגט אויף מ י ר. און עטעל זיצט אויף דר'ערד מיט צעלאָזענע האָר און וויינט, און מיר געהן רייסען הושענות. און עליע דער שניידער־יונג פאָהרט שוין אוועק — ווייל ס'איז אָנהויב ווינטער. זיצי ער אויף דער פוהר, אָנגעטון אין א קרימ־סקע היטעל, מיט א שטעהענדיגען קראַגען. אויפ'ן אקסעל האלט ער ס'שטעקעלע מיט א פעקעל און ער רויכערט א ציגאר־טיטון, און ער פאהרט שוין אוועק, איבער'ן געלען וואלד, און סע קאפעט א רעגען, און מיר פיהרען דעם משוגע'נעם לייב אונטער דער חופה — א באָרוועסען. די כלה איז א פארשטעלטער בחור, און דער משוגע'נער לייב טאַנצט אויפ'ן שניי און לאָזט זיך ציהען ביי דער נאָז, און אָפגעבען מזל־טוב.

וואָס איז עס פאר א שוועבעלעך? אָהן קעפּלעך — צום גוטען יאָהר. אפשר ליגט ער אונטער'ן בעט? וועט ער ארויסשפרינגען און דערלאַנגען א זעץ איבער'ן שטערן. ווי אזוי וועסטו פאלען? וועסט נעמען און פאלען און שרייען: רעטעט! וואָס פאר א „רעטעט"? — „רע־טעט" איז עקעלהאפט. וועסט זיך אויף איהם ארויפ־ווארפען ווי א לייב — ווי דער משוגע'נער לייב, און יע־דער וועט דיך ציהען פאר דער נאָז און דיר ווינשען מזל־טוב. וועט איהר זיך ראנגלען און ראנגלען און ס'בלוט וועט זיך גיסען ווי פון א געקוילעטער שאָף. אַט־אזוי־אַ. מיט די ציין וועסטו זיך איינבייסען. וועסט אריינ־גראבלען די נעגעל און וועסט קריגען בלוט־פארגיפטונג, און וועסט נישט קענען עפענען ס'מויל, וועט קומען צו־געהן אָלגא און זיך זעצען לעבען דיר, אין א ווייס קליי־דעל, און מיט א זייגערל אויפ'ן הארץ. אָלגא, ראַטעווע! אָלגא, ס'ווילט זיך א ז ו י נישט שטארבען. איך בין נאָך יונג, און מיין לעבען איז ווי א ברענענדיג ליכט, וואָס שווימט אויפ'ן וואסער. לאָז נישט, אָלגא! אַט־אזוי־אַ. גלעט מיר די באקען. בארוהיג מיך. ס'איז מיר זעהר שלעכט, שוועסטער מיינע, מעהר ליכט!

דאָס שוועבעלע וויל נישט ברענען. די טיר איז אָפען. אפשר בלאָזט עמיצער אויפ'ן שוועבעלע? געהט אזוי דער זיידע מיינער פון דער מיל, שטעלט איהם אָפּ א גוי און זאָגט: גוטנאָווענד, פּאני מילנער! און פארלעשט איהם דעם לאמטערן. „גוי, וואָס טוסטו?" „איך מאך מיר א וויץ". צינדט ער ווידער אָן דעם לאמטערן, פאר־לעשט ער ווייטער. „גוי, וואָס טוסטו?" „איך מאַך מיר א וויץ". ווערט דער זיידע מיינער אין כעס און וויל איהם דערלאנגען א פּאטש, זעהט דער זיידע אז ער שטעהט ערגעץ אין מיטען א וואסער, און דער גוי איז נישטאָ. און דאָ ליאפּעט א רעגען. און ס'איז שבת־צו־נאכט. און ס'איז שטאָק פינסטער. אפשר ליגט ער הינטער'ן בענ־קעל? און עמיצער קנייפּט מיך אינוועניג אין האלז, מיט אזוינע דינע פינגער, און מע פרייכט אזוי. וועמענס אָטעם זאָל דאָס זיין? איך בין פארפאלען. וועה איז מיר! און דאָס אויג ווינקט, ווינקט. און דער שווארצ־אַפּעל איז צעשפּאָלטען ווי א בארג און איכ'ל ארונטער־פאלען. דאָס אויג וועט געבען א פינטעל און איך וועל שוין מעהר נישט זיין. ווי אזוי וועט עס געבען א פינ־טעל? אז א י ך וועל זיין אינוועניג וועל איך ארויס־שטעלען א פוס — א מערקווירדיגער איינפאל! מ'זאָל מיך קענען ראטעווען. אָבער די אלע מאָסקירטע מענשען, וואָס קריכען ארויס פון די ווינקלען, וועלען נישט לאָזען. אלע אויף מיר! אין א ראָד. לאָזט מיך ארויס! האָט רחמנות. איך דארף מיך מאַרגען אָפּשערען, און איך האָב נישט ביי זיך מיין נאָטיץ־ביכעל. נאָט אייך דאָס גאנצע געלדוואָרג און — לאָזט מיך לעבען. נאָט אייך ס'הענטיל פון מיין צעבראָכענעם שטעקען, נאָט אייך די 45 טולער. אויף מיין עהרען־וואָרט איכ'ל נישט אויס־זאָגען. אזוי הייליג ווי מיר האָבען איצט נאכט אויף דער וועלט. כ'בעט אייך, אויף די קניען, האָט רחמנות. איך בין א קינסטלער. די גאנצע וועלט וועט אייך דאנק־באר זיין, איהר וועט זעהן! איהר וועט קומען צו מיר

אין רעדאקציע אריין, וועט איהר זעהען ווי אַלע שטע־
הען פאר מיר ווי פאר א קעניג, און מ'גיט מיר אָפּ כבוד.
איכ'ל אייך גליקליך מאכען! איהר וועט זיך נישט דאר־
פען איינשטעלען ס'לעבען צוליעב פרנסה. אַלע מענשען
זענען זיך ברידער! און אזוי גיך, ווי זיי נעהען אוועק
מאך איך א גוואלד און מע'ט זיי כאפּען און איכ'ל זיי
קאַפּען מיט'ן פּוס אין פּנים אריין. הערט אויף, זשענטעל־
לייט! איך בעט אייך, איך ווייס, אז די נויט טרייבט
אייך דערצו. נידער מיט קאַפּי, מיט קאַפּי, איכ'ל זיי
קאַפּען אין פּנים אריין, די מערדער! איכ'ל מיך אָן זיי
נוקם זיין ווי סע קעהר צו זיין. ס'איז קאלט, ס'איז וואַ־
רעם, מ'דארף האָבען קוילען. דער זיידע קומט באלד פון
דער מיל, עטעלע, ווילסט געה'ן שפּאַצירען? עטעל,
עטעלע. עטעשו, מיין טייערע הארציגע, הארציגע, הארצי־
גע עטעל! דיין טאטע איז סיי־ווי־סיי אין לעמבערג
אויפ'ן יריד, און דער פעטער בלאָזט דעם סאמאָוואר
מיט'ן שטיוועל, און די קאשטענבוימער זענען אזוי ברייט,
און דער גלח איז אוועקגעפאָהרען. און דער שניי ברענט
זיך אוים אויף די פעלדער מיט ווייסע פונקען. און דער
טייך געהט און געהט.

עטעל טייערע, ליעבע, הארציגע, לאָמיר פאָהרען קיין
אמעריקא — מיט א שיף. מיר'ן זיין אין האָלאנד. האָ—
לאנד. עטעלע, וויין נישט. איך בין שוין טויט, נאָר
זאָלסט נישט חתונה האָבען. עטעל, איך בעט דיך. מוזט
מיר נעבען די האנט, כ'קען שוין מעהר נישט רעדען.
איך פאַל, עטעלע. גיב אכטונג אויף מיינע מאַנוסקריי —

— — — — — — — — — — — — — — — —

פיין און ווארעם איז אין שטוב. מ'דארף זיך זעצען
שרייבען. און מ'דארף אָנזאָגען דער דינסט זי זאָל קויפען
אנדערע שוועבעלעך. די שוועבעלעך טויגען נישט.
סע געדויערט אפשר דריי מינוט איידער מ'צינדט זיי אָן.

די וואָס ווייסען מיינע סודות

איהר, וועגט פון מיין שטוב,
איהר קענט מיך!

די ווענט פון מיין היים קוקען צו, ווי איך באשרייב אלערליי זאכען און זיי זיינען אייפערזיכטיג. ברוינע ווענט מיט געלע באצירונגען. זיי קוקען אויף מיר מיט זייער לאנגווייליגער פאפירענקייט און זיי בעטען זיך: באשרייב אונז, באשרייב אונז, גוטער מענש. מיר זענען דאך דיר אזוי געטריי. מיר הערען אלצדינג. מיר זעהען אלצדינג. אָבער מיר זאָגען קיינעם נישט אויס. מיר הע־רען דיין געלעכטער און מיר הערען דיין געכליפ. מיר פרעהען זיך מיט דיר, ווען דו געהסט ארום איבער דער שטוב א לאכענדיגער, און מיר אומעטיגען מיט דיר, ווען דו קוקסט אויף אונז מיט דיינע פארשלאָפענע אויגען און דו בעטסט פון אונז עפעס — שטומערהייד. מיר הערען דיינע שטילע טריט דורך די נעכט און מיר ווילען דיר זאָ־גען: זאָלסט זיין געטרייסט! אָבער מיר קענען עס נישט זאָגען מיט ווערטער. ווייל אונזער שפראך איז אן אָהנ־ווערטערדיגע. אָבער מיר האָבען דיך ליעב. גלויב אונז! מיר און דו — זענען איינס. מיר פארשטעהען אזוי גוט דיינע שטימונגען. מיר קוקען אריבער איבער דיין גע־שריפטס, בעת דו זיצסט און שרייבסט דיינע לוסטיגע גארנישטערייען. מיר זעהען דעם שאָטען פון דיין צע־

שויבערטען קאָפּ, וואָס ציטערט אויף אונז. מיר זעהען דיין האנט מיט דער פעדער, ווען זי בלייבט שטעהן אין דער לופט און זי פארטראכט זיך. עס איז א קנאָכיגע האנט, מיט דינע פינגער. מיר האָבען ליעב דיינע פינ־גער. מיר קושען זיי. אָבער אז מיר קוקען אריין אין דיין שרייבהעפט און מיר זעהען, אז דו שרייבסט וועגען פרעמ־דע זאכען און נישט וועגען אונז, פארדריסט אונז און סע טוט אונז וועה. זאָג, זאָג וואנט־מיט׳ן־פענסטער. אויף דיר קוקט ער מעהר ווי אויף אונז. צו דיר אומעטיגט ער זיינע לבנה־טרוימען, וואָס ברענגען אוים אויף דעם ווייסעל פון זיין אויג. בעט איהם, וואנט־מיט׳ן־פענסטער, ער זאָל עפּעס שרייבען וועגען אונז. מיר זענען אזוי אייפערזיכ־טיג. מיר זיפצען גאנצע אָוועגדען, ווען ער איז נישטאָ. ווען ער קומט אהיים שווייגען מיר און מיר קוקען איהם אין די אויגען אריין. זענען זיי פארוויינט? זענען זיי פרעהליך?

* * *

דאָס קליינע ווייסע בענקעל, אויף וועלכען איך האַלט מיינע פיס, קוקט ארויף צו מיר פון הינטער די פּאנטאָפּעל און עס בעט זיך: באשרייב מיך, באשרייב מיך, ליעבער האר. איך בין דיין קנעכט, זאָגט דאָס אונטערטעניגע פיסבענקעל, דו קענסט מיט מיר טאָן וואָס דו ווילסט. איך בין יונג און רייצענד און באשאפען פאר דיין באקוועמ־ליבקייט. און כאָטש דו טרעטסט מיך מיט די פיס, מוז איך פונדעסטוועגען זיין דיין. ווייל אזוי איז דיין וואונש. דו האָסט פיינט שטויב — אפילו אויף דיין פיסבענקעל. דו ביזט ערהאבען און דיינע פּ א נ ט אָ פּ ע ל זענען ערהאבען. עס איז מיר א גרוים כבוד, זאָגט דאָס פוס־בענקעל, וואָס דו רוהסט זיך אויף מיר אוים. ווען דו ביזט מיעד און פארשפּאצירט, טראָג איך דיר אונטער מיין ווייכע ברוסט. דו גיסט מיר א לייכטען קוש מיט דער זויל פון דיין שטעק־שוך, און איך ענטפער דיר צוריק,

מיט א סאמעטענעם ליעבעסקוש. דערביי פיהל איך מיך אזוי געשמייכעלט, וואָס איך קען צוהערען, ווי עס רוישט דאָס בלוט, פון וועלכען מען מאכט ליעדער. און אז דו שרייבסט — קוק איך א ר ו י ף, א ר ו י ף, שטרענג מיך אָן צו כאפּען א בליק איבער דיין שרייבטיש, אָבער איך קען נישט. איך בין צו נידריג. אָבער ליעב האָב איך דיין קאלטען פוס. ער איז אזוי געאיידעלט, אזוי ווייס, כמעט ווי א האנט. און דיין ענטבלויזטער פוס־געלענק איז אזוי מיידליש־גראציעז, אזוי בעטענדיג.

* * *

דאָס גאז־פייער איבער מיין קאָפּ זשיפּעט צו מיר אראָפּ, ווי א שילטענדיגע שלאנג. סע זידט און סע ציטערט. דאָס בלאָהע הארץ פון דעם פלאם איז אזוי דורכזיכטיג־פיין, ווי דאָס לעבען אין מיר, וואָס איך קען נישט אָנטאפּען. נאָר דער שלעכטפארשווירענער קאָפּ פון דעם פייער ווארפט זיך אהער און אהין. פייער וואָס ביזטו אומרוהיג? איך בין אומרוהיג, ווייל איך ברען־אוים איבער דיין קאָפּ, און דו — טראכסט נישט פון מיר. ווען דו געהסט שלאָפען דערשטיקסטו מיך. קען איך דיין רוה נישט זעהן. נאָר דיין פיבערדיגקייט זעה איך, דאָס צוקען פון דיינע ברעמען, דיין האלב־פּנים, מיט דער קרום־פארשארפטער נאָז. אמאָל, אז דו קוקסט ארויף צו מיר, דערזעה איך דאָס פייער פון דיין אויג. ס'איז א ו י ך בלאָה און ציטערדיג און אומרוהיג. א י י ן פייער פארשטעהט דאָס אנדערע. דיין אויג האָט מיך ליעב און עס קושט מיך מיט אזויפיעל פארשטענד־ניש. איך קוש עס צוריק מיט אזויפיעל טרייסט. אָבער דיין האנט מישט זיך אריין און — איך זעה מעהר גאָר־נישט. מיין אויג איז צוגעמאכט. איך שלאָף. דו שלאָפסט א ו י ך. מאָרגען וועט א האנט אויפּוועקען מיך און — דיין אויג. מיר וועלען נעמען ברענען און באלויכטען די ליידיגקייט פון דער וועלט. ביי דעם שיין פון מיין ליכט, ביים פייער פון דיין אויג, וועט

עמיצער לעזען עפּעס אַ וואונדערליכען איינפאַל און וועט זיך פרעהען. אָבער דאָס אויג און דאָס ליכט וועלען זיין אומעטיג, בייז, שלאַנגיג.

איך זעה, אַז דו שרייבסט, זאָגט צו מיר דאָס ליכט איבער מיין קאָפּ, באשרייב מ י ך! איך בין דאָך דיר אַ סך נעהנטער ווי עמיצער אנדערש. מיר ביידע — —

* * *

די ביכערשראַנק זאָגט מיר: באשרייב מיך, באשרייב מיך. איך בין שוואַרץ, זאָגט די ביכערשראַנק, אָבער מיין שוואַרצקייט איז נישט קיין נאַטירליכע. אין האַר־צען בין איך אַ סך ווייסער ווי איך זעה אויס. אין דער גלאַנץ מיינער — איך בין אַזוי מיעד פון איהם. טאָג־איין טאָג־אויס דער נארישער זעלבסטגלאַנץ, דאָס אייביגע געדענקען, אַז דו ביזט עפּעס אַ חשוב'ע זאַך, מיש מעשע־נע שלאָסבלעטלעך. און איך האַלט דיינע ביכער. אַלערליי ביכער טראָג איך אין מיין האַרץ פאַר דיר. דו טראָגסט א ו י ך ביכער אין דיין האַרץ — פאַר אַנ־דערע. איך ווייס, וואָס דאָס הייסט! דערפאַר ציטער איך אַזוי שטאַרק, אַז מ'ריהרט מיך אָן.

אַז דו לייגסט אויף מיר ארויף דיין האַנט און ווילסט מיך אויפשליסען, טו איך מיך אַ וואַקעל. איך ווייס, אַז איך בין ביי דיר ג אָ ר נ י ש ט. אַזוי גיך ווי דו נעמסט ארויס ס'בוך, לאָזטו מיך אָפען, פאַרשעמט, און מיין שויב גלאַנצט דיר אַנטקעגען מיט צאָרן, דו זיצסט און לייענסט און לייענסט. איך זעה עס און סע פאַרדריסט מיך וואָס דו לייענסט יעדע נאַריש ביכעל, נאָר מיך א ל י י ן לייענסטו נישט. ווייל איך בין נישט אָנגעשריבען. און איך בין דאָך גאַרנישט אַזוי פּראָסט ווי דו מיינסט. דיין טאַטענ'ס ספרים שטעהען אין מיר. זיי זענען אַלט און פאַרפלעקט פון ליכט־טראָפּענס. איך זעה זיי נאָר פון דרויסען — זיי זענען אַזוי אָפּגעריסען. אָבער איך ווייס, אַז דו האָסט זיי ליעב. איך זעה ווי דיין האַנט ציטערט איבער זייערע רוקענס, איך זעה ווי דו טראָגסט־צו דיינע

ליפען צו די אָפּגעריסענע ספרים, און דו פּלאָטערסט צו זיי, און דו קושסט זיי. איך, ביכערשראַנק, זעה אַלצדינג און איך שווייג. איך קוק דיר נאָר טיף אריין אין אויג, מיט מיין אַלצפאַרשטעהענדיגען גלאַנץ, און איך דערמאָן דיך, אַז גאָלד־אותיות זיינען גאָרנישט. און אַז ווערטער זענען גאָרנישט. און אַז געדאַנקען זענען גאָרנישט. און אַז טיפער און געדאַנקליכער פון דעם שטומען וואָרט, איז דער שטומער שטויב פון אַלטע ספרים.

איך בין א בוך אָהן אותיות, זאָגט צו מיר דער ביכער־שראַנק, אָבער איך ווייס אַלצדינג און איך האָב דיך ליעב. ווייל דו האָסט מיך ליעב, ווייל איך האָב ליעב דיין טאַ־טען׳ס ספרים. און אַז איך זעה ווי דו זיצסט נישט ווייט פון מיר און דו באַשרייבסט אַלערליי זאַכען, נאָר מיך נישט ווער איך טיף־באַטריבט און מיין זעלבסטגלאַנץ ליידט דערפון אַזוי שטאַרק!

* * *

באַשרייב מיך, באַשרייב מיך, זאָגט צו מיר מיין שטוב. צווישען מיינע ווענט איז דיין גליק און דיין אומ־גליק. איך בין דיין פריינד און דיין שיצער. איך באַ־האַלט דיין אומעט און איך צעקלינג דיין געלעכטער. איך זעה דיך אין אַלערליי צייטען און צושטאַנדען. איך ווייס וועגען דיר אַזויפיעל און איך זאָג קיינעם נישט אויס. ווייל איך פאַרשטעה דיך און איך האָב דיך ליעב. דאַרי־בער בין איך אַזוי אייפערזיכטיג, ווען דו דערמאָנסט מיך נישט אין דיינע שריפטען.

אינהאלט.

דארט וואו מע געהט שפאצירען — — — — — 7

שאלעכמאנעס — — — — — — — — 12

פסח'דיגע טעג — — — — — — — — — — 20

מיין ערשטער ראמאן — — — — — — — — 25

סענטימענטאלע פייערען — — — — — — — 49

פליטערפלירט:

אויף צום זעקסטען סעפטעמבער — — — — — 57

גרויסער אויספארקויף אויף צירונג — — — 61

פאקטען וועגען פאקטען — — — — — — — 64

ווי רופט מען אייך — — — — — — — — — 67

ארענטליכקייט — — — — — — — — 71

אידעען־פארבינדונג — — — — — — — 75

באקוועמע שטאנדפונקטען — — — — — 78

אפאריזמען און ווי אזוי — — — — — — — 82

פאראן א שטעטעל „רוזוועלט" — — — — — — 86

א בריעף צו מיין אנקעל — — — — — — — 89

איך בין שלעפעריג — — — — — — — — — 97

אונערציהונג — — — — — — — — — — 100

סטאפ — — — — — — — — — — — — 103

דאס פארלוירען ווארט — — — — — — — 106

א גרוס פון אייער ברודער — — — — — — 110

מלחמה — — — — — — — — — — — — 117

פעקעלטאג — — — — — — — — — — 121

הנני העני ממעש — — — — — — — — — 125

אויף דער בערזע פון פערעל און גאלד — — — 129

א פרעמדער — — — — — — — — — — — 136

איך פאהר אוועק — — — — — — — — — — 143

אייידער דו צינדסט אן א שוועבעלע — — — — 146

די וואס וויסען מיינע סודות — — — — — — 151